

Novinářská cena 2017

Čtěte, co hýbalo minulý rok českou společností

Výběr vítězných a nominovaných příspěvků
v rámci Novinářské ceny 2017

Vydala Nadace Open Society Fund Praha | červenec 2017

www.novinarskacena.cz | www.osf.cz
[#NC2017](https://twitter.com/NC2017) | [#novinarskacena](https://twitter.com/novinarskacena)

Novinářská cena 2017

Nadace Open Society Fund Praha ve spolupráci s partnery pořádá soutěž Novinářská cena, která jednou ročně veřejně oceňuje kvalitní žurnalistické práce, a to již od roku 2010.

Do jednotlivých kategorií Novinářské ceny mohou přihlašovat příspěvky nejen autoři a redakce, ale také široká veřejnost. Souhrn přihlášených prací do jednotlivých ročníků tak odráží nejen hodnocení stěžejních prací minulého roku z pohledu novinářské komunity, ale i vnímání zásadních příspěvků pro společenskou debatu ze strany veřejnosti. Příspěvky hodnotí poroty, složené z respektovaných osobností veřejného života z České republiky i zahraničí, a poskytují tak novinářům cennou zpětnou vazbu. Prostřednictvím eBooku máme možnost upozornit na novinářské počiny, které zajímavým způsobem zachycují problematiku dnešní společnosti. Příspěvky z minulého roku nám poskytují možnost reflektovat, jak se situace vyvíjí a na kolik se představy, které jsme měli, shodují nebo naopak rozcházejí se současným stavem.

Do 8. ročníku soutěže přihlásili autoři a autorky, redakce, vydavatelé a veřejnost 330 žurnalistických příspěvků, které soutěžily v 12 kategoriích psané audiovizuální a online žurnalistiky. Udělena byla také Česko-slovenská cena veřejnosti, o níž rozhodli Češi a Slováci v online hlasování. Znovu byla udělena jak Cena za regionální žurnalistiku, která dává prostor lokálním tématům a regionálním redakcím, tak Cena Solutions Journalism. Přínos „žurnalistiky řešení“ spočívá v poskytování prostoru příkladům řešení sociálních problémů a ukazuje čtenářům možnosti, jak se i ni mohou stát hybateli společenských změn.

Nadace Open Society Fund Praha

Nadace Open Society Fund Praha rozvíjí hodnoty otevřené společnosti a demokracie. Má 25 let zkušeností a patří mezi největší soukromé nadace v České republice. Financuje a sama realizuje jak projekty, které usilují o systémové změny na celostátní úrovni, tak projekty, které přispívají k řešení konkrétních lokálních situací. Podporuje aktivní občany, kteří ovlivňují dění ve svém bezprostředním okolí i své zemi. Mezi klíčová témata, na která se Nadace Open Society Fund Praha zaměřuje, patří rozvoj efektivní a transparentní veřejné správy prostřednictvím Fondu Otakara Motýla, vzdělávání dětí a mladých lidí a rovné příležitosti žen a mužů.

www.osf.cz

Přehled kategorií Novinářské ceny 2017

Kategorie psané žurnalistiky

1. Nejlepší rozhovor
2. Nejlepší reportáž
3. Nejlepší komentář
4. Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek
5. Nejlepší česko-slovenský kreslený vtip, komiks nebo karikatura

Kategorie audiovizuální žurnalistiky

6. Nejlepší rozhovor, beseda nebo diskuse
7. Nejlepší reportáž
8. Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek

Kategorie online žurnalistiky

9. Cena Googlu za inovativní online žurnalistiku

Zvláštní ceny

10. Česko-slovenská cena veřejnosti
11. Cena za regionální žurnalistiku

O každé kategorii rozhodovala samostatná čtyřčlenná porota složená z osobností akademické, mediální a neziskové sféry. Na průběh soutěže dohlížela pětičlenná Rada soutěže, kterou tvořili ředitel Nadace Open Society Fund Praha Robert Basch, výkonný ředitel sdružení Transitions Online Jeremy Druker, Marie Němcová z neziskového investičního fondu Media Development Investment Fund, fotograf, spisovatel a novinář Jan Rybář a bývalý novinář, nyní právník Tomáš Němeček. Tato Rada společně s Radou soutěže na Slovensku také rozhodovala o výběru příspěvků do online hlasování o Česko-slovenské ceně veřejnosti.

www.novinarskacena.cz

Nominace soutěže Novinářská cena 2017

1) Kategorie psané žurnalistiky – **Nejlepší rozhovor**

Vítězka

Řízek do ruky a jedem Lenka Vrtišková Nejezchlebová – Téma

Nominace

Nedělejte ze mě Hitlera Michal Kašpárek – Finmag

Devadesát pět procent těch největších dryáků jsme zničili Kateřina Šafaříková – Respekt

2) Kategorie psané žurnalistiky – **Nejlepší reportáž**

Vítězka

Hrdinové kapitalistické práce Saša Uhlová – A2larm.cz

Nominace

série Ukrajina Tomáš Forró – Aktuálně.cz

Neústupní. Muži a ženy krvácející Venezuely Eduard Freisler – Reportér Magazín

3) Kategorie psané žurnalistiky – **Nejlepší komentář**

Vítěz

Série komentářů Apolena Rychlíková – Salon Práva

Nominace

Série komentářů Martin Fendrych – Aktuálně.cz

Série komentářů Jan Lipold – Aktuálně.cz

4) Kategorie psané žurnalistiky – **Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek**

Vítěz

Série textů o Martiu Nejedlém Ondřej Kundra – Respek

Nominace

Šlachta, smrt a balkánská lest Jaroslav Kmenta – Magazín Reportér

Zajišťovací příkazy Martin Ťopek a Markéta Řeháková – Hospodářské noviny

5) Kategorie psané žurnalistiky – **Nejlepší kreslený vtíp, komiks nebo karikatura**

Vítěz

Shooty – série kreseb v Denníku N Martin Šútovec

Nominace

Série kreseb v Denníku N Matúš Vizár

Titulní stránky časopisu.týždeň Natália Ložeková, Róbert Csere

6) Kategorie audiovizuální žurnalistiky – **Nejlepší rozhovor, beseda nebo diskuse**

Vítěz

Rozhovor se Zdeňkem Ondráčkem Martin Veselovský – DTV

Nominace

Generace N: Deutschböhme Veronika Kupková a Olga Komarevsteva – nezávislé autorky

Rozhovor s Andrejem Babišem Světlana Witowská – Česká televize

7) Kategorie audiovizuální žurnalistiky – **Nejlepší reportáž**

Vítězka

Z ukrajinské fronty Tereza Engelová – Info.cz

Nominace

Orient: all inclusive Lukáš Houdek – Český rozhlas

Pianista I a II Jan Novák – Česká televize

8) Kategorie audiovizuální žurnalistiky – **Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek**

Vítěz

Jak se stát miliardářem Jana Neumannová – Česká televize

Nominace

Doly a tunely Dalibor Bártek – Česká televize

Čau Míšo, psal mu Krejčíř Marie Bastlová – Český rozhlas

9) Kategorie online žurnalistiky – **Cena za inovativní online žurnalistiku**

Vítězové

Dezinformace: Co pro vás znamenají lži? Nikita Poljakov, Lukáš Prchal a Jakub Zelenka – Aktuálně.cz

Nominace

Chatbot: vyžijete s průměrným důchodem? Robert Candra, Adam Javůrek a Michal Zlatkovský – iRozhlas.cz

DemagogTv Demagog.cz a Jan Vlček

10) Česko-slovenská cena veřejnosti

Vítězka

Rozhovor s Andrejem Babišem Světlana Witowská – Česká televize

11) Cena za regionální žurnalistiku

Vítěz

Série Čistky v severočeských galeriích a muzeích Robert Malecký – HlídacíPes.org

Nominace

Série článků Jakub Čech – Hanácký večerník

Drahé bydlení v zimě a špíně Jana Ustohalová – Mladá fronta DNES

12) Cena Solutions Journalism

Vítěz

Běženci jdou do výroby Tomáš Lindner – Respekt

Kategorie psané žurnalistiky

Nejlepší rozhovor

Porota

Ray Furlong, redaktor Radio Free Europe/Radio Liberty, **Jan Lopatka**, Reuters

Alena Pániková, přednášející na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě, bývalá ředitelka Nadácie Otvorenej spoločnosti, Bratislava a spoluzakladatelka Novinárskej ceny na Slovensku

Miloš Šípek Říha, sociolog, ředitel Skautského institut

Vítězka

Řízek do ruky a jedem *Lenka Vrtišková Nejezchlebová* [Téma]

Vyjádření poroty

Je to překvapivý, napínavý a unikátní rozhovor, který dokazuje, že dělení společnosti ze strany politických elit je často liché. Autorka výborně zvolila respondenta a postupně odkrývá jeho životní příběh, který čtenáře bere na výlet mimo „pražskou bublinu“. Představuje řidiče kamionu, jenž se automaticky hlásí k demokratickým hodnotám a angažuje se ve společnosti. V době uměle vykonstruovaných dichotomií je to rozhovor s důležitým společenským významem. Takové hlasy by měly v médiích zaznívat častěji.

Jako řidič kamionu je JAROSLAV MIKO (41) pořád na cestách, v Evropě zná každý patník, ale jezdil i na dvouměsíční štreky až do Kazachstánu. Jeho vyprávění o životě za volantem není tuctovým cestopisem, zvlášť když se pak rozpovídá o svém pokusu o emigraci. Je poloviční Rom a se svou romskou ženou chtěli svým dětem umožnit žít ve společnosti bez předsudků. Vrátili se, ale srdnatý kamioňák se rozhodl postavit se nepříteli čelem doma a zkusit měnit společnost kolem sebe. Jaké to je být uvězněn v ruské továrně na žigulíky? Proč snil nadprůměrně vydělávající řidič o azylu v Kanadě? Jsou i Romové xenofobní? K čemu ho vyprovokovalo video s umírajícím syrským chlapečkem?

Řídit kamion byl váš klukovský sen?

Ani nevím, jestli přímo klukovský, v dětství za totáče jsem možná ani netušil, že nějaké kamiony existují, ale můj sen bylo dělat něco, u čeho budu pracovat a zároveň cestovat. Když padla železná opona, první, co jsem udělal, že jsem vzal kolo a jel na něm do Vídně. A ta vize o práci a cestování najednou nebyla úplně mimo. Stát se dopravním pilotem byla utopie, tak jsem začal jezdit s nákladákem. Ale jen okolo komína.

Okolo komína?

Německo, Rakousko, Itálie, Francie... Malé auto má omezené destinace. A já chtěl dál. Po kamionu jsem netoužil proto, že bych byl nějaký technický typ a milovník motorů, který by se hrabal v autech, kamion byl pro mě prostředek, jak se dostat na delší štreky, s malým nákladem vás nikdo mimo Evropu nepošle. Já chtěl dál.

A když se vám povedlo přesedlat z nákladáku na kamion, kam vedla první cesta?

V prvních letech jsem projel Pobaltí. Vozil jsem velká skla na stavby do Tallinnu, do Estonska. A na cestě, v Litvě, kousek před Marijampol došlo k mému prvnímu a poslednímu přepadení.

Co se stalo?

Byl jsem blbej a nezkušený. Tehdy jsem si ještě neuměl dobře propočítat kilometry a pauzy a hrozně jsem se bál sankcí, takže místo toho, abych spal ještě na hranicích, jel jsem na doraz, jak mi předpisy dovolily, a zůstal spát u silnice. Jen tak. Říkal jsem si: „Hlavní silnice, provoz, tady si nikdo nic nedovolí.“ Bylo to obyčejné odpočívadlo, se starým záchodem, ale funkčním, nerozmláceným. Přišlo mi to ok. Jenže nebylo. Pobaltí patří k zemím, kde musíte spát pod kamerami, někde na bezpečném místě, jinak si koledujete o průšvih.

Přepadli vás?

Vylomili zámek v kabině. Chytili mě za nohu a táhli ven. Byl jsem v šoku, probuzenej z hlubokého spánku, začátek prosince, strašná zima, vytáhli mě ven v trenkách a v tričku, jak jsem spal. A ať jsem zticha a stojím venku, nebo...! A hrabali v kabině, vzali mi nějaké peníze, mobil. A naftu. Návěs neotevřeli, ale rozřezali plachtu. A uviděli velké stojany s velkými skly, které se nakládají jeřábem, ty nejdou ukrást. Byli nasraní, ale sebrali se a ujeli.

Co vy?

Já tam ještě chvíli stál jak opařený, paralyzovaný, bylo to jako zlý sen. Měl jsem fakt strach. Pak jsem se nějak sebral a vlezl do auta, kde jsem se rozklepal. Šokem a zimou. Nádrž sice odsáli, ale v potrubí naštěstí trocha nafty zůstala, dojel jsem těsně k nejbližší pumpě. Pak mi to chcíplo. Došel jsem tam pěšky, obsluha zavolala policajty, sepsali se mnou protokol, jeli jsme na místo činu. Pak jsem tam pár dní musel čekat, než mi kolega přivezl telefon a novou tankovací kartu. Ale bylo to poučné, od té doby si pokaždé najdu nějaké relativně bezpečné místo, nejlépe na parkovišti, kde jsou kamery a jiní řidiči.

Jezdil jste i do Ruska. Tam se vám opravdu nikdy nic nestalo?

Tam je spíš nebezpečí, že se přimotáte do cesty nějakým ožralům, co se servou. Viděl jsem i divoké bitky řidičů na parkovištích, nejlepší je si toho nevšímat, hlavně se nesnažit to řešit. Někdy postáváte s řidiči venku, dáte panáka, kecáte... a najednou nějaký spor. V takovém okamžiku se nesmíte zastat nikoho, nepřidat se na žádnou stranu, jinak je to o držku. Čau... a zalézt do kabiny, zmizet pryč.

Která země z těch, co jste projel, je nejdivočejší?

Jednoznačně Kazachstán. To už je opravdu dálka, jinej svět, i když ten zlom nastal už na Urale. Do Uralu jsem to vnímal jako Evropu, tam jsem byl ještě „doma“. Dál... to už je Dálný východ. Do Moskvy dobré silnice, skoro evropský standard, od Moskvy po Ural snesitelné. Od Uralu dál katastrofa! A horší a horší. Byly tam třeba „mobilní silnice“, jak jsem jim říkal. Jedete a najednou silnice končí, protože ji zavál písek. Tak tam píchli „objazd“ v azbuce, jenže nebylo, kudy to objet. Nebo někde uprostřed pouště stanice kontroly přepravy. Mýto. V překladu: stanice pro předání peněz zkorumpovaným policajtům.

Musel jste mít s sebou speciální peníze na úplatky?

S tím se předem počítalo. Na úplatky na Rusko jsem dostával od šéfa kolem 150 euro. A zažil jsem pár opravdu absurdních situací, třeba v Toljatti. V podniku, kde se vyrábí žigulíky, kam jsem vozil z České Kamenice panty ke dveřím, udělali nový elektronický systém pro vjezd od podniku. Jednou jsem takhle vjel do fabriky, vyložil náklad, ale když jsem chtěl vyjet, nechtěl mě ten jejich systém pustit. Přitom jsem složil všechna razítka a bumáčky. Jenže jsem „nebyl v systému!“ „Tady vůbec nejsi! Nemůžu tě pustit ven“ – „Já tady jsem! Mám tě štípnout, že jsem to já, a ne nějaký přelud? Pust' mě ven, nemám čas.“ Pořád jsem čekal, až někdo zavolá někomu, kdo zavolá někomu jinému. Pak přišli a prý: „Vás sem pustila jiná směna, musíte počkat do druhého dne, až zase přijdou.“ Dva dny jsem tam trčel. Už jsem byl nervní, že tam kamion nechám, přelezu plot a půjdu na stopa domů. Mezitím to začala řešit naše ruská dispečerka Natálka, volali i na ambasádu, že mě tam nezákonně drží. Už nevím přesně, jak to vyřešili, ale najednou přiběhl někdo s papírem a volal: „Mezinárodní konflikt! Okamžitě ho pustte ven.“ Pozotvírali brány a hnali mě ven. V Rusku nikoho váš osud nezajímá... Dost zásadní konflikt jsem měl v Minsku. V Bělorusku. Měřili v noci, kde bylo povolených 70 km/h, jel jsem 80. Chtěli 50 eur úplatek, normální je tak deset patnáct. Ale padesát, to bylo víc než pokuta. Odmítl jsem ten úplatek dát, že chci radši pokutu. Sázel jsem mu to v eurech, ale chlapík trval na tom, že to musí být v běloruských rublech, což jsou úplně nesmyslné peníze, miliony rublů za euro. Vzal mi pas, řidičák, papíry, že buď 50 euro úplatek, nebo dva miliony v běloruských. Nedaleko stála nějaká rodinka v autě, šel jsem k nim. Za dobrý kurz jsem s nimi vyměnil těch dvacet eur na pokutu a šel mu ji zaplatit. Chlapík byl nasraný, že jsem si poradil, prudil dál, že musím ráno na stanici, kde se to oficiálně sepíše. Už jsem byl vzteklej, sáhl jsem mu do auta pro ty dokumenty a hodil mu tam ty ruble. On začal troubit. Druhej přiběhl, přimáčkl mě na kapotu, ruce dozadu, sebrali mi papíry, že půjdu do vazby... Uf, nakonec jsme se „domluvili“, že teda zaplatím druhý den na služebně. To jeho policajtský auto jsem si vyfotil a poslal jsem stížnost. Odepsali mi, že šlo o standardní postup. Tak tohle je bývalý Sovětský svaz. Ale stejně jsem ty cesty měl rád. Ty proměny krajiny. Jet tisíc kilometrů po poušti byl neskutečný zážitek. Střídání krásné asfaltky s rozbitou silnicí. A velbloudi. Velké výkyvy počasí, teplot, projíždíte několik časových pásem.

Jak dlouho jste byl na cestě?

Měsíc tam a měsíc zpátky. To není cesta, že sednete za volant a prostě jedete. Samá celnice, samá hranice, kde čekáte dva tři dny na kontroly a proclení, jednou jsem čekal i týden. Kamionák musí dodržovat pauzy, po týdnu minimálně 24 hodin přestávka, po 14 dnech 45 hodin. Pořád se někde stojí.

Co jste dělal při tom čekání?

Teď je to jednoduché, mám internet. Předtím jsem četl. Přečetl jsem hory knížek. Když jsem pak ale dostal první notebook, to byl svátek. Najednou jsem si mohl pustit i film. To byla bomba.

V posledních čtyřech letech už jezdíte jen po Evropě, nechybí vám ty dlouhé cesty?

Chybí. V Evropě to je monotónní, samé nudné dálnice. Chodím hodně mezi lidmi, když někde zastavím, ale už to není žádná exotika. Dlouhých cest jsem se vzdal kvůli rodině, už ženě nemůžu udělat, že bych vypadnul na dva měsíce. Děti rostou, náš kluk mě potřebuje. Ale chybí mi to. Přes všechny starosti a problémy, které ten sovětský socialistický skanzen nabízel, přes všechny ty kontroly, úplatky, příšerné záchody, šedé podzimy a tuhé zimy a deprese, přes to všechno mi to chybí. Ta rozmanitost a jinakost. Taký jsem šel hodně dolů s platem, ale rodina je priorita.

Máte syna Ládíka, ale děti máte víc, ne?

Víc dětí než peněz (úsměv). Čtyři biologické děti, plus vyženěná Nikola, kterou vychovávám od čtyř let. Je jí patnáct. Mojí nejstarší holce je 24, tu jsem měl v sedmnácti. Minulý měsíc se vdávala, budu děda! Mladý, krásný, perspektivní! Pak mám šestnáctiletého kluka, čtrnáctiletou holku a osmiletého Ládíka.

Když to tak počítám, začal jste s plozením dost brzo.

No jo. S první ženou jsme se seznámili, když nám bylo šestnáct. Byl jsem v té době na intru. Trochu jsem potřeboval utéct z domova, tak jsem si učňák vybral dost daleko. Chodili jsme spolu, otěhotněla. Všichni byli proti, ale my jsme se rozhodli si dítě nechat. Byla to složitá historie, smutná. Její rodina mě nepřijala, moje matka nepřijala ji. Neměli jsme kde bydlet, až jsem se pak dostal do problémů, které ale nejsou pro noviny... Zkrátka – rozpadlo se to. Bohužel jsem na čas ztratil kontakt s dcerou a nikdy se to nepovedlo dát dohromady, dodnes je to pro mě strašně traumatické... Nepozvala mě na svatbu, nechce se mnou komunikovat, nikdy jsem nedostal prostor, abych jí něco vysvětlil a řekl jí, že ji mám rád. Bylo to těžký. Mám ji rád.

A další děti?

Tam to funguje. Bydlí v našem městě, vídáme se hodně, jsou super. Ten vztah taky nedopadl, ale bylo to hezký, románek, ve kterém jsem si splnil všechno, o čem jsem si snil. Ale roli sehrál náš věkový rozdíl, byla strašně mladá, rozešli jsme se. Ale děti vídám a všichni spolu vycházíme.

Když mluvíme o vašich cestách, nemůžeme pominout ani cesty za jiným životem. Musíme prozradit, že jste poloviční Rom a vaše žena je Romka, dvakrát jste se pokusili žít s dětmi jinde. V Kanadě, pak v Anglii. Proč?

Snažili jsme se nějak rozumně žít tady. Pokud šlo o mě, bylo to úplně v pohodě, měl jsem krásně placenou práci, která mě bavila, ale Monika měla opakovaně špatnou zkušenost. Kolikrát volala někam na inzerát, po telefonu jí říkali: „Jistě, to místo je volné, přijďte na pohovor.“ Má čistou češtinu, po telefonu nikdo nic nepozná. Když tam přišla, najednou: „To jste vy? Nó, ahá, to místo už není.“ A to zažívala opakovaně. Brečela, že jí mají za špínu, že jí pohrdají... Bylo mi to strašně líto. Když otěhotněla, rozhodli jsme se, že zkusíme kvůli dětem žít jinde. Bylo to v roce 2009. Rozhodli jsme se zkusit Kanadu.

Ty děti z předchozích vztahů jste tu ale nechal...

Taky mě to dost brzdilo v rozhodování, ale s bývalou ženou jsme se domluvili, že k nám budou jezdit na prázdniny, já budu jezdit do Čech, že se budeme vídat, ale stejně jsme to pořád oddalovali... Monika porodila, Ládíkovi bylo šest neděl, když přišla informace, že od pondělka začnou platit v Kanadě pro Čechy víza. Teď, nebo nikdy. Přijel jsem z Ruska, vrátil kamion, vyřídil papíry, doma jsem se vysprchoval, žena mi dala do ruky řízek a kufr, a jeli jsme do Prahy na letiště.

Co jste si s sebou brali? Ani nevím. Všechno balila žena, těch tašek byly mraky, měli jsme malinký mimino a šestiletou dceru.

Asi bychom měli zdůraznit, že jste nebyli „ekonomičtí migranti“, v té době jste jezdil kamionem dálkové trasy a vydělával vysoce nadprůměrné peníze. Bral jsem tehdy šedesát tisíc, peníze jsme vůbec neřešili. Kolem těch romských emigrací do Kanady se napsala fůra nesmyslů, tam fakt většinou neodlítali lidi, kteří doufali v tučné dávky, utíkala spíš romská elita, hlavně kvůli budoucímu uplatnění svých dětí. Romové bez práce z ghetta by těžko měli peníze na letenky pro celou rodinu. V Kanadě jsem potkával české Romy z první vlny z 90. let, kteří pracovali na dobrých místech, u právníků, v nemocnicích, děti byly na školách i na univerzitách. Jen dostali šanci. Viděl jsem, jak to může vypadat, když máte rovné podmínky.

Jak to tam tedy vypadalo, když jste přiletěli?

Dostali jsme ubytování, tzv. shelter, pro imigranty, ale i pro kanadské občany v sociální nouzi. Byl tam k dispozici lékař, sociální pracovník, prádelna. Monika s její sestrou a dětmi byly v ženské ubytovně, mě

šoupli k chlapům. Neuměl jsem žblebnout anglicky, ale umím se rychle skamarádit, takže to šlo rychle. Ruce, nohy, slovník. Brzo jsem měl základy angličtiny. Po čase nám přidělili domeček.

Až tak?

Jo! Říkal jsem Monice, že bereme cokoliv, budeme vděční za chýši... a dostali jsme k dispozici krásnej řadovej baráček s vybavením. Mají skvěle propracovaný systém, snaží se, aby nevznikala etnická ghetto, aby alespoň první roky žili přistěhovalci mezi místními a učili se jazyk a poznávali tu kulturu. Nikolu vzali rovnou do první třídy, aniž by uměla anglicky, to bylo úžasné, učila se za pochodu, šlo jí to krásně, chytla se a za rok byla premiantka. Dodneška se učí perfektně, má skoro samé jedničky a je jí patnáct.

Jak jste tam byli dlouho?

Necelé dva roky. Pak Kanada skutečně zavedla víza a zpřísnila podmínky pro azyl. Kdyby nám šlo jen o pohodlí, tak bychom tam ale mohli ještě tak osm let přežít, to azylové řízení bylo dlouhé a lidí, kteří už prošli tou počáteční fází, nevraceli hned. Jenže nám šlo o budoucnost, představa, že se za osm let budeme muset vrátit a zase přesídlovat děti, byla šílená. Tak jsme se rozhodli vrátit do Evropy. Udělali jsme si nejdřív takovou dovolenou v Itálii a pak vyrazili do Anglie. Zní to šíleně, že?

Spiš divoce.

Ničeho ale nelituju. V Anglii jsme samozřejmě neměli status uprchlíků, tam jsem byl rovnou „gastarbeiter“, byli jsme odkázáni sami na sebe, co si seženeme. Jenže mi neuznali český řidičák, nemohl jsem za volant, dostal jsem práci v masně, což mě ubíjelo. Pak jsem šel za volant, ve firmě nějakých Indů, ale bylo to pochybný a byl jsem nucený dělat nějaké nelegální věci z pohledu řidiče, nutili mě porušovat předpisy a tak. Z toho jsem byl ve stresu, vrátily se mi deprese, kterými jsem už jednu dobu trpěl. Těžké deprese. Tři měsíce jsem skoro nespál, špatně jedl, bylo mi zle. Pak se to konečně vyřešilo s řidičákem a začal jsem jezdit pro Tesco, skvělá, dobře placená poctivá práce, situace se spravila, měli jsme peníze i bydlení, deprese odezněly.

Ale...?

Anglie nám nepřirostla k srdci... Táhlo nás to domů. Po roce jsme se vrátili. Museli jsme se s tím vyrovnat. Ale kdybychom žili v zemi, kde budeme jako rodiče nespokojení nebo dokonce nešťastní, tak to pro naše děti taky nebude zrovna výhra. Vrátili jsme se. Děti se s tím musely a musí a budou muset poprat. Nikola to zvládá skvěle, přitom ona je ještě extrémně namíchaná... její táta byl Vietnamec. Je napůl Romka, napůl Vietnamka. Je krásná a chytrá. Po devítce půjde asi na gympl.

A osmiletý Ládík?

Je fotbalista a jde mu to, padla už i nějaká nabídka do Sparty. Když tak stojím někde za čárou na hřišti, občas zaslechnu od jiných rodičů... „Tamten Cikán, hele!“ Nevědí, že to je můj syn. Kolikrát jsem na ně chtěl vlnit, ale co budu dělat rozbroje, však on se s tím kluk popere. On sám to, myslím, ani nevnímá, má kámoše a fotbal a ve škole to taky jde. Hůř to nese ten šestnáctiletý syn, je dost tmavý a už naráží na překážky. Jenže co, taky se s tím musí vyrovnat, maximálně ho podpořím, ale ten boj je stejně na něm.

A žena?

Konečně našla práci, která jí baví, ve které je hodně dobrá a kde ji nikdo nediskriminuje. Je kuchařka. Vaří opravdu báječně.

Jak vy vnímáte svůj původ a jak jste se srovnával s odlišností?

Jsem po mámě bílý, takže jsem odlišnost necítil. S otcem jsem nežil, umřel při autonehodě, když mi bylo dvanáct. Až během puberty jsem najednou pocítil, že chci tu jeho stranu rodiny poznat, protože jsem to někde vevnitř cítil. Ne jako „romství“, ale takovou potřebu pohostinnosti, družnosti, tíhnutí k rodině, úctu ke starým lidem, což jsou vlastnosti, které hodně Romů spojují. Jel jsem do Děčína poznat svoji rodinu.

Jak vás přijali?

Žila už jen babička, děda ne, přijali mě neskutečně krásně. Našel jsem dva strýce, tetu a bratrance a sestřenice. Bylo to hezký, ale teď jsem s některými v rozepři. Například jeden můj příbuzný je hodně tmavý Rom, gay, který žije v registrovaném partnerství, jeho partner se žíví v travesti show, přesto má sklon odsuzovat minority, vymezuje se strašlivě proti muslimům. Nechápu to. Jak může být někdo jako on takhle netolerantní? Už si nevoláme.

Tím se dostáváme k vaší občanské iniciativě. Stal se z vás aktivista v boji proti xenofobii, nesnášenlivosti, podporujete uprchlíky ze Sýrie.

Začalo to hned v roce 2015, s tou první uprchlickou vlnou. Nekontrolovaný příliv jsem vnímal jako velkou chybu, kdyby se od začátku uplatnily nějaké společné strategie, kdyby se Evropa připravila, emoce by se

tak nejtřířily. Na druhou stranu jsem s těmi lidmi soucítím a soucítím. Ten nepodložený nafouklý strach, co se tu šířil a šíří, nahání strach mně. Nárůst populismu, nebezpečného nacionalismu, nesnášenlivosti... Dlouho jsem zvažoval, jestli se mám angažovat, ale pak mi strašně vadily dezinformace, které se šíří, a to, jak se o uprchlících v globálu mluvilo. Na jednom srazu ze základky jedna spolužačka, máma od dětí, říká: „Já bych ty loď prostě potápěla!“ Uf. Nemohl jsem být zticha. Začal jsem se vyjadřovat. Veřejně. Na Facebooku. Přibývalo fanoušků i těch, kteří mi nadávali. Vyhrožovali i celé rodině. Že pověsí děti! Kolikrát jsem se chtěl na to vykašlat. Jenže to tam mám dávat jen selfička

A pak jste viděl video ze Sýrie po plynovém útoku, které vaše počínání posunulo ještě o kus dál...

Byl jsem tehdy na cestě do Holandska a během nějaké pauzy sjížděl Facebook. A narazil jsem na to video. Na zemi ležel jeden kluk, ve věku mého nejmladšího syna, třásl se a špatně dýchal, musel šíleně trpět. Z úst mu šla pěna... Byl jsem v šoku. A furt jsem pak na toho kluka myslel. A zároveň na svoje děti. Bylo mi zle. Když jsem dojel do Bredy v Holandsku, šel jsem do města jako obvykle. Chodívám po městě, dávám si kafe a povídám si s lidma. Tentokrát jsem chtěl být ale sám. Zapadl jsem na kafe do jednoho bistra. Pak jsem viděl malou černošskou holčičku, jak mě pozoruje, muselo na mně být vidět, že jsem hodně smutnej. Přišla ke mně a donesla mi obrázek se sluníčkem a postavičkami. Jak to děti malují všude. A mě to dojalo. A zároveň jsem cítil naději, já vím, že to zní pateticky, ale já jsem v podstatě dost cítá, ucítil jsem potřebu něco dělat. Jenže co, když jsem jen kamioňák? Pak jsem založil na Facebooku skupinu Syrské děti do Česka a přibývalo lidí, kteří to cítili stejně jako já.

A přivedli jste na svět výzvu. Oč v ní jde?

Češi pomáhají je výzva vládě, aby začala něco dělat se svým dobrovolným závazkem z roku 2015, že přijme 1500 uprchlíků. Smyslem petice na stránkách CesiPomahaji. cz je ale hlavně dát najevo občanský postoj, že soucítíme s lidmi, kteří jsou ve válce nebo v jiné krajní nouzi, že odmítáme nenávisť vůči nim. Nemyslím si, že bychom byli jako společnost rozdělení na dva nesmiřitelný tábory – xenofobové na jedné straně a vítáči-sluníčkáři na straně druhé, celé je to mnohem složitější a myslím, že to není tak vypólované, jak se zdá, v mnoha ohledech spolu většina lidí v tomto směru najde i společnou řeč, taková je moje zkušenost. Ale musí se o tu společnou řeč pokusit.

Zaznamenal jste i nenávislné reakce?

„Musíme pomáhat hlavně našim potřebným! Islám je zlo! Brzy si pro tebe přijdeme, Miko!“ ... „Nastěhuj si je domů, ty chytráku!“ ... „Tuhle zemi vybudovali naši předci na rozdíl od těch tvých cikánských.“ Klasika. Naštěstí přišla a chodí i spousta dobrých ohlasů, lidí podepisují, hlásí se k nám. K výzvě už se přidali lidé jako Jan Hrušínský, David Matásek, Jaroslav Hutka, Fedor Gál, Luděk Niedermayer a spousta dalších osobností... Mám z toho hrozně dobrý pocit, je to důkaz, že něco udělat může opravdu každý, že je jedno, jestli je politik, nebo neznámý řidič kamionu z malého města. Tohle je obrovská výhoda sociálních sítí, není problém se spojit s lidmi, na které bych před lety marně sháněl telefon.

Krom toho, že jste poloviční Rom a že vám nadávají do „sluníčkářů“, tak jste součástí ještě jedné skupiny, která nemá moc dobrou pověst. Jste řidič kamionu. Řidiči osobních aut na vás nenechají nit suchou, a pravda je, že jeden dva blbci v kamionech umí na silnici udělat docela pěkný chaos nebo dopraví zácpu na celý den.

To je pravda. Jenže je to jako s těmi Romy nebo muslimy, ta tendence posuzovat skupinu podle nějaké jednotlivé negativní zkušenosti. Řidiči osobáků míjí stovky, tisíce kamionů za měsíc, čistě statisticky je jasné, že nějaký kamion, který dělá hloupou myšku, nebo se dva začnou předjíždět, potkáte. Pak nadáváte na kamioňáky a zapomenete na tisíce jiných, kteří předpisy dodržují, jsou ohleduplní a snaží se jen dělat dobře svoji práci. Což taky není jen tak, svazuje nás spousta předpisů a pravidel, zároveň z druhé strany tlak zákazníků, aby zboží bylo rychle tam, kde má být. Tohle nemůže dělat každý exot, fakt nestačí kroutit volantem.

Co na té práci máte nejradši?

Že jeden den mluvím s někým v Oslu a za čtrnáct dní v Istanbulu. Že můžu zajet do každé vesničky ve Francii nebo ve Španělsku, do každého městečka, zastavím, jdu mezi lidi, do hospůdky, povídám si s místními, snažím se na svět kolem pak koukat jejich očima. Kdyby to tak dělalo víc lidí, bylo by na světě líp.

Nominace

Nedělejte ze mě Hitlera

Michal Kašpárek (Finmag)

Vyjádření poroty

Rozhovor dokázal proniknout do myšlení člověka, který získal velkou moc. Ukázal Babiše v „nahé“ unikátní podobě, a říká nám o něm víc, než jsme z mediálního obrazu zvyklí. Rozhovor je skvěle vedený. Autor byl na rozhovor výborně připravený a je neústupný tam, kde fakta hovoří v neprospěch respondentových odpovědí. Rozhovor jde za hladinu pohodlí politika a za hranici toho, jak je jeho osoba běžně prezentována v médiích. Zároveň je to jediný rozhovor, u kterého se porota směla.

Dnes jmenuje prezident vládu a novopečný premiér Andrej Babiš bude uvádět své ministry do úřadů. Při té příležitosti odemykáme rozhovor, který s ním pro magazín Finmag ještě před volbami vedl Michal Kašpárek. Co Andrej Babiš čte, v co věří a co všechno mu překáží v plánu udělat z republiky rodinnou firmu?

Andreji Babišovi jsem od jeho vstupu do politiky věnoval na Finmagu deset komentářů. Víc než komukoliv jinému. Devětkrát jsem k němu byl kritický, jen jednou se ho zastal. I proto mě překvapilo, že na žádost o rozhovor kývl.

Sešli jsme se 2. dubna v jeho pracovně v Průhonících. Protože tohle číslo Finmagu bude na stáncích až do začátku prázdnin, rozhodl jsem se neřešit aktuální kauzy, které se za tu dobu posunou dál, a dal jsem přednost nadčasovým tématům. Chtěl jsem se vyznat v nastavení a hodnotách člověka, který má slušnou šanci stát se na podzim premiérem.

Naživo je Babiš bezprostřední, uštěpačný a nebere si servítky. Rozhodl jsem se proto v přepisu nechat zmrdy, zoufalce i hovna. Bez nich by to byl jiný rozhovor s jiným člověkem.

Pane Babiši, vy jste pro mě záhada.

Záhada. Výborně.

U všech porevolučních politiků jsem si dokázal představit, co se jim asi tak honí hlavou. Kdyby se Václav Klaus vzbudil a zjistil, že zmizely vysoké daně a neziskovky, věděl by, že umřel a dostal se do ráje. Vás sleduju už čtyři roky, ale pořád nemám jasno v tom, jak si vlastně představujete dokonalý svět.

Dokonalý svět je, aby se všichni měli dobře. To znamená mladé rodiny, důchodci, podnikatelé. I když ono to zní kapku jako klišé...

To tedy ano.

Taky se to mění s věkem. Člověk nejdřív pracuje, chce prachy, auto, byt, rodinu, firmu. Teď jsou pro mě důležité vztahy v rodině.

Se vztahy v rodinách ale politik moc nenadělá.

Já nejsem politik. Já jsem člověk, který...

... dělá politiku.

A když v ní nebudu, tak nebudu zoufalý jak někteří, se kterými sedím ve vládě.

Dobře. Tak jinak. Co máte zrovna rozečteného?

Nic. Píšu vizi. Vy jste se zbláznil? Jak bych teď mohl něco číst. To nejde.

A co jste tedy dočetl posledně? Zajímá mě beletrie.

Beletrii jsem tedy dávno nečetl.

Do rozhovoru se vloží Babišův poradce Marek Prchal: Naposledy jste přečetl Konec prokrastinace.

Babiš: Taky čtu Iva Tomana, ten mě fascinuje. To je výborný kouč, mluví o emoční inteligenci, která je v životě důležitá.

Takže beletrie nic, spíš motivační příručky a recepty osobního růstu?

Pracuju od rána do večera, nemám na beletrii čas.

Co jste četl, když vám bylo patnáct? Říká se, že věci v tom věku člověka ovlivní na celý život.

Řecké báje, Foglara, Verna, Maye. Četl jsem ve škole nejrychleji ze všech a četl jsem strašně moc. Každé prázdniny jsem četl a pracoval.

Ano, jezdíval jste při vysoké škole na brigády do západní Evropy.

Nechal jsem se přes léto vykořisťovat v Německu za pět set marek měsíčně. Tam jsem se taky naučil jazyky. Pan Sobotka se nenaučil ani anglicky. Moje vnučky mluví anglicky dobře.

Mě teď nezajímá Sobotka, ale vy.

No zoufalec jako.

Za jeden provaz

Třeba se mi do vašich představ o ideálním uspořádání státu podaří dostat otázkou na muzeum moderního umění a českého národa, které jste navrhl vybudovat v Praze. Co byste v něm chtěl o českém národě vyprávět?

Já bych tam nic nevyprávěl! Na to si najdu lidi, pane kolego. Celý život pracuju tak, že si hledám šikovnější lidi. Tady máte důkaz: magor ze sítí, Prchal, génius. (Ukazuje na poradce.) Můžu vyzvat mladé architektky, ať mi pomůžou. Chci, aby Praha měla něco, o čem bude mluvit celý svět. Za čím by lidi jezdili. To já jsem vymyslel bílou pandu, chtěl jsem ji mít na Čapáku. Teď ji chce Miroslav Bobek do pražské ZOO. Já na to nemám, dávat milion dolarů, a ještě vždycky, když se vykadí, analyzovat hovno...

Už jsme u pandího hovna, ale pořád jsem se nedozvěděl, co se vám honí palicí. Víte, já se ve vás chci trochu vyznat proto, že mě trošku vystrašilo, když jste před pár dny říkal, že by stát měl fungovat jako rodinná firma...

Rodinná firma. Ano.

... a jako příklad jste uvedl Jižní Koreu a Singapur. První z těch dvou zemí je charakteristická tím, že jsou v ní stát a byznys velice úzce provázané.

My si nerozumíme. V rodinné firmě především všichni táhnou za jeden provaz. Koaliční vláda je katastrofa.

V demokratické společnosti se snad počítá s tím, že všichni nemusí táhnout za jeden provaz.

Však je demokratická! Byl jsem demokraticky zvolen, co sem zase pletete vaši demokracii?

Nic z toho nepopírám.

Mluví o efektivitě řízení státu a vlády. O tom, jak dlouho trvá legislativní proces. Proč nemáme jednacím řádem Bundestagu? Na co máme senát? Na hovno. Čtrnáct krajů, to je jenom semeníště lobbistů. Neznám úplně do detailů Jižní Koreu ani Singapur, mluví prostě o tom, že by byl lepší většinový systém, dneska se k úspěchům vlády hlásí každý.

Prchal: Ona je otázka, v čem spočívá rodinnost té firmy.

Babiš: Rodinná firma je solidární.

Ale třeba zrovna Singapur není úplně solidární k oponentům vlády, kteří sedí bez soudu ve vězení.

Ježišmarijá, o tom já nevím. Vy mě posouváte někam úplně jinam. Četl jsem, někde, že byl v Singapuru nějaký šéf, který byl oblíbený a s tím státem něco udělal. Jestli je tam někdo ve vězení, tak to mě mrzí, to určitě nechci. Nedělejte ze mě diktátora.

To nedělám.

Mluví o tom, jak funguje vláda. A ona nefunguje. Protože ten blbeček, který ji neřídí, je tam úplně na hovno.

Internet všem, byty ne

Marek Prchal mi ukázal několik stránek z rozpracované vize nazvané O čem sním, když náhodou spím. Líbí se mi ten nápad udělat z Česka druhé Estonsko podporou elektronické komunikace mezi občany a státem. Jen by mě zajímalo, proč aspoň něco z toho dávno nefunguje, když máte od roku 2014 šest

ministrů. Naopak elektronická evidence tržeb nebo kontrolní hlášení lidem papírování přidaly.

Není pravda. Odkud byste chtěl, pane, ty peníze? Z čeho zaplatíme důchody, platy? Kontrolní hlášení doneslo dvanáct miliard.

Ale bylo by hezké, kdyby se vám podařilo prosadit i něco, co lidem papírování ušetří.

Pane kolego, já pracuju dvacet hodin denně, sedm dní v týdnu. Nekopu se do zadku, jo?

Ministr dopravy už teď mohl prosadit třeba to, aby se lístky od různých dopravců daly nakoupit na jednom místě.

Ministři nerostou na stromech. Ani poslanci ne.

V té vizi mě zaujaly dvě konkrétní věci. První je právo na internet zdarma, které chcete napsat dokonce do zákonů. Zároveň ale vaše ministryně Karla Šlechtová aktivně vystupuje proti zákonu o sociálním bydlení. Jde o to, kdo má to sociální bydlení zařizovat. Když bude tady v Průhoncích na náměstí bezdomovec, tak je to problém paní starostky. A paní starostka si tady postaví bytovku. Požádá si o dotaci a dostane sedmdesát procent, tak jak dostala na školu, školku a na všechno. Ale ten stát jí do toho nemá co...

Proč tedy nenecháte na obcích i ten internet? Proč lidi budou mít dřív právo na internet než právo na bydlení? To mi přijde paradoxní.

Není možné, aby si každý řekl, že má právo na byt. Na to je tu ta obec, kterou o byt požádáte, a oni posoudí, jestli na něj máte, nebo nemáte nárok.

Jenže na ty byty se čeká.

Kdo dostává dvanáct miliard za sociální bydlení? Šmejdi ve Varnsdorfu, kteří skoupili celé sídliště a nastěhovali tam ty lidi, co se ve čtvrtek v jedenáct dopoledne na dvoře kopali do zadku i s dětma, když jsem tam byl. Takže sociální bydlení nemá diktovat stát. Já chci velké kompetence obcí a měst.

Pak mě na té vizi ještě zaujalo, že by občané hodnotili úředníky hvězdičkami jako řidiče v taxi službě Uber. Trochu mě na tom děsí představa, že kdyby úředník někomu zatrhl stavbu kasína nebo bordelu s červenou věžičkou a mlýnským kolem v chráněné krajinné oblasti, dostane asi horší hodnocení než úředník, který by takovou věc povolil.

Ale my se bavíme o tom, že ten úředník má používat selský rozum, být lidský, chovat se slušně. O kasinu ať si lidi rozhodnou v referendu, to nemá být na úřednicích.

Jenže když se podíváme na to, jak lidi hvězdičkují na Facebooku restaurace, zjistíte, že jich jen málo dokáže rozlišovat objektivní kritéria. Podniky dostávají hodnocení za to, jestli vaří, nebo nevaří pro uprchlíky. Mám proto strach, že by úředníci přestali hájit zájmy státu a občanů a snažili by se být co nejvstřícnější k různým...

Ale úředník není nad těmi lidmi, úředník je tam pro lidi.

Úředník je tam pro zákon.

Jasně, je tam pro zákon, ale taky je tam pro lidi, ne? A má být! Má být milý, vstřícný, nemůže být arogantní. Musí si uvědomit, že to platí, i když jsou pod zákonem o státní službě, který samozřejmě není normální, protože jim dává práva, jaká v privátním sektoru nikdo nezná. Nevidím v tom problém.

Prchal: U toho hvězdičkování jde o to, že dnes chybí způsob, jak hodnotit chování úředníků, kteří přicházejí do kontaktu s lidmi. Když je někdo lepší, jak se to má ten úřad dozvědět?

Mám problém s tím, co to vlastně znamená lepší. Nevěřím tomu, že si někdo řekne „úředník mi sice nedovolil stavbu mrakodrapu na vesnici, ale zároveň na mě byl korektní a milý, tak mu dám pět hvězdiček“.

Prchal: Předpokládejme, že jeho nadřízený ví, co se děje.

Ale to snad ví i teď.

Babiš: V té vizi se snažíme řešit problémy, které tu dnes jsou. Maminka porodí a musí jít na šest míst, aby přihlásila dítě. Nebo řidičák, techničák, ministerstvo dopravy...

Ministerstvo dopravy má ANO od roku 2014.

Ale to jsou jenom kliše a kecy, co říkáte. Pojdte si to vyzkoušet. Vždyť i ti Slováci, kteří se za celou dobu společného státu jezdili učit do Prahy, jsou dál. Plno věcí se tam můžeme naučit, bohužel. Možná je to tím, že tam byla jednobarevná vláda Roberta Fica. O něčem rozhodla, zavolalo se do parlamentu, udělali zákon, byl tam tah na branku. Tady je to všechno složité. Legislativní proces trvá dva roky a každý do toho

mluví. Komise, impact studies, hodnocení dopadů regulace...

To je dělba moci. Kdyby ji někdo uchvátil celou, mohl by být nebezpečný.

Nebezpečný! Vy si jako myslíte, že za čtyři roky přijde nějaký diktátor a udělá... co vlastně?

Třeba trošku omezí svobody jako v Maďarsku Viktor Orbán.

A v čem? Vždyť tu máme nezávislé soudy, státní zastupitelství, máme...

To měli i v Maďarsku, Polsku nebo Turecku. Vy tedy chcete slučovat ministerstva?

Určitě.

Vadí vám senát, vadí vám kraje.

Senát zdržuje legislativní proces. Stojí šest set milionů. Teď tam vylobbovali osvobození pozemků okolo staveb od daně z přidané hodnoty. Čtrnáct států v Evropě senát nemá. A nevadí jim to. Vy mě bavíte s tím, že bych někoho ohrozil. Jste nasáklý nesmysly, že jsem ohrožení demokracie. Tak proč mě lidi zvolili?

Spousta ohrožení demokracie si lidi zvolili. Komunisty v Československu například.

Ale dneska máme demokracii. Jsou volby.

Volby byly i po válce.

Tak to asi nějak nezládlí, ale za to já nemůžu. Věřte mi, nikdy jsem nebyl a nechtěl být politik. Je tragédií naší země, že se jimi stali lidé jako autista Vladimír Špidla nebo bezpáteří křivák Bohuslav Sobotka, který se nenaučil ani anglicky. V Evropské unii se musíte domluvit. Já mluvím francouzsky, německy, anglicky a rusky. Když Aristoteles říkal, že v politice jsou ti nejlepší z nás, nejpracovitější, nejmorálnější, kde teda jsou? Proč úspěšní lidé nejdou do politiky?

Vím, že máte Aristotela rád, tak jsem se schválně začel. V Etice Nikomachově se píše: „Spravedlnost vobci musí být řízena zákonem, proto nenecháváme vládnout člověka, ale zákon.“ Já mám pořád strach z toho, že když přijde někdo schopnej, kdo maká a nekecá, a trošku si zjednoduší legislativní proces, pak může být nebezpečný.

Ale já veřejně říkám, co chci. Jednací řád podle Bundestagu. Aby Kalousek při projednávání EET nežvanil pět hodin. To je pro vás projev demokracie?

Ano.

Tak to je výborný.

Uprchlíky jen s umístěnkou

Rád bych se vás teď zeptal na stručné hodnocení některých světových politiků. První je čínský prezident Si Ťin-pching. Před rokem mu Miloš Zeman řekl, že se od Číny můžeme učit, jak se harmonizuje společnost. Je to inspirace i pro vás?

Nenacházím v Číně žádnou inspiraci. Kritizoval jsem i ty jejich investice. Jdou do kapes soukromých vlastníků, pro stát to nemá žádný přínos.

Donalda Trumpa vidíte jak?

Chová se podivně. Agresivně, arogantně, polarizuje společnost a podle mě to není dobře.

A předsedu Evropské komise Jeana-Clauda Junckera?

To je alkoholik, který už tam dávno nemá být. Podle mě zásadním způsobem kazí pověst Evropské unie.

Junckera před poslední volbou předsedy podpořil europoslanec zvolený za ANO, Pavel Telička.

Ve straně máme na Evropu různé názory. Ale na rozdíl od tradičních stran do ní neposíláme odložené politiky, jako byl Miloš Kužvart, který na první tiskovce šestkrát řekl áj já jsem very optimistik, zjistilo se, že neumí anglicky, a šel domů. Dita Charanzová, Martina Dlabajová a Telička jsou jedni znejlepších v Evropském parlamentu a mají to na papíře. Já pořád říkám, že Evropská unie ještě nenaplnila ani čtyři základní svobody [volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu – pozn. red.]. Máme nesmyslný Schengen, kam nevímpoč patří Řecko, ale ne Chorvatsko, Bulharsko a Rumunsko. Čekáme na francouzské volby, na německé, na italské, a zatím migranti přicházejí a přicházejí.

Nepřicházejí. Ty počty poklesly o řád.

Poklesly balkánskou cestou, ale africkou cestou stoupají. Máte špatná čísla. Jarda Jágr si požádal o zelenou kartu. Má čtyři ručitele. Proč mu ji Barack Obama nedal ve finále NHL v přímém přenosu? „Jardo, tady máš zelenou kartu, my tě milujem.“ On místo toho vykládá Merkelové: „Dáme ti Nobelovu cenu míru za to, žeš je pozvala všechny.“

Nepozvala.

Pozvala.

V novoročním projevu před dvěma lety řekla jen „tohle zvládneme“. Potom do Německa pozvala ty migranty, kteří zůstali bezprizorní v Maďarsku, což byl zlomek celkového počtu. Naopak to byla Angela Merkelová, kdo prosadil dohodu s Tureckem o zadržování migrantů.

Jo, ale až když zjistila, kolik škody nadělala. Ona je pozvala.

Nepozvala.

Nechte mě mluvit, když jste přišel na rozhovor se mnou, jo? Žijí u nás Ukrajinci, Vietnamci, Slováci. Máme vlastní historii. Budeme si sami rozhodovat, kdo u nás bude pracovat a komu poskytneme humanitární pomoc. A my poskytneme, určitě. Ale když někdo chodí do Evropy, tak musí dopředu vědět, kam jde. Jestli jde pracovat do firmy X a jestli jde do azylového domu. Teď si chodí do Evropy každý, jak chce.

Když někdo utekl v osmdesátých letech z Československa, tak přece taky neměl pozvánku od firmy.

To byli všechno lidi, kteří mluvili jazyky a mohli hned nastoupit do firem a být přínosem.

V uprchlickém táboře v Rösze jsem potkal dost lidí, se kterými se dalo mluvit anglicky.

Moje bývalá firma v Německu zaměstnávala čtyři a půl tisíce lidí, znám tam i premiéra Saska-Anhaltska Reinera Haseloffa. Tak se taky zeptejte. Nepíšou ani eritrejsky, musí je nejdřív naučit psát eritrejsky, potom je budou učit německy a potom je otázka, jestli budou chtít pracovat.

Asi budou chtít, protože většina lidí žijících v Německu, která se narodila mimo Evropskou unii, je zaměstnaná. To je oficiální informace z Eurostatu.

Tak proč mi na snídani šéf celého Siemensu říkal, že ani jeden z nich není použitelný? To je divný, ne?

To je jako kdyby Miroslav Kalousek tvrdil, že je tu za vašeho ministrování dvacetiprocentní nezaměstnanost. Obojí vyvracejí oficiální čísla.

Tak se jeďte do toho Německa zeptat. Já znám plno Němců.

A Kalousek by asi zase znal hodně lidí, kteří jsou zrovna nezaměstnaní.

Miroslav Kalousek nemluví žádnou řečí. Prosím vás, nemluvte o Kalouskovi, jo?

Nejsem Hitler

V roce 2013 jste v Blesku prozradil, že věříte v Boha.

Věřím, že je něco nad.

Něco. Takže za křesťana se nepovažujete?

Nejsem praktikující katolík. Nechodím do kostela. Věřím v nějakého boha. Že jednou bude spravedlivý. Že se na nás dívá a je hodný. Ale občas to tak nevypadá. Plno zmrdů funguje, ale Aničku Veverkovou [spoluzakladatelku hnutí ANO – pozn. red.] nějaký magor zabil na přechodě v červnu dva třináct. Zbyly po ní děti. Takže se ptám, jestli je bůh spravedlivý, nebo ne.

Není. Ne v tom, co můžeme vidět přímo před sebou.

Jistě.

Proto si taky budujeme instituce a stát, aby se ty největší nespravedlnosti napravily. Chtěl jsem se od vás dozvědět, jak si to všechno představujete, a přiznám se, že nejsem moudřejší než před hodinou.

A co byste chtěl vědět? Stále přemýšlíte stylem „ježíš, ten Babiš, ten bude chtít všechno, bude diktátor a bude toto“.

Nevím o nikom, kdo by tvrdil, že z vás bude diktátor.

To psali v Lidovkách, že jsem Hitler. To je absurdní, ne?

Je to absurdní. Hitler neuměl tak dobře jazyky.

Například. Ale postavil aspoň jednu psí boudu? Tady máte naproti Sokolovnu. (Ukazuje přes ulici k restauraci a společenskému centru.) Koupil jsem ji v totálním rozkladu. Nadrbal jsem tam sto devadesát milionů. Každý měsíc prodělá dvě stě tisíc. Mám ji pro radost. A chodíte hlavně na Čapí hnízdo. To je nejdůležitější věc v historii naší země. Tam bude za chvíli jednička. Miliarda korun. Můžete krmit lemury.

Oukej. Víte, mě zajímalo, jestli se vám podaří rozptýlit moje...

Kdybch nebyl v politice, co by všichni řešili? Já jsem teď takový vděčný objekt. Já za všechno můžu, ne? Já, který podporuju zvířata, slepecké psy, tak mě si ještě vezmou, jakože já a zvířata. [Aktivisté po ANO zrovna žádali podporu zákazu kožešinových farem – pozn. red.] Absurdní. Chodíte na to Čapí hnízdo. Tam se zvířata mají líp než bezdomovci.

Nominace

Devadesát pět procent těch největších dryáků jsme zničili

Kateřina Šafaříková [Respekt]

Vyjádření poroty

Autorka rozhovoru dělá skoro detektivní práci. Pro rozhovor si vybrala neobvyklou respondentku – českou odbornici zkoumající porušení mezinárodního práva v situacích, které mohou mít globální důsledky. Téma rozhovoru je důležité a týká se nás všech. Rozhovor je také krok za oponou toho, co se dozvídáme v běžném zpracování tématu o chemických zbraních a tím přináší čtenářům další hodnotu.

S Veronikou Stromšíkovou, Češkou působící v Organizaci pro zákaz chemických zbraní, o sarinu v Sýrii, počechráná a o tom, co skrývá dno u kanadských břehů.

Co jste mívala z chemie?

Nejhůř dvojku, aspoň myslím. Ale nemůžu říct, že by mě nějak zvlášť bavila, proto jsem taky vystudovala práva.

Musela jste se doučit chemické vzorečky?

Ne, chemiků je tu plný dům. V mém oddělení je navíc jeden vědec, který má zázračnou schopnost překládat svůj obor do lidského jazyka, je to takový zdejší chemický Grygar, a na něj se mohu kdykoli obrátit.

Vlasy, krev, moč, oblečení, půda

Organizace pro zákaz chemických zbraní (OPCW) se sídlem v Haagu, kde pracujete, zkoumala vzorky ze syrského Chán Šajchúnu a došla k závěru, že tam byl při nedávném útoku proti civilistům použit sarin. Co všechno ta analýza obnáší?

Máme tým jenom pro Sýrii a jeho jediným úkolem je zjišťovat okolnosti použití chemických zbraní v zemi. V momentě, kdy se objevily informace o útoku v provincii Idláb a že byl zřejmě použit sarin, náš generální ředitel tým aktivoval a už druhý den byl na cestě. Běžně tým sídlí v Haagu, má tři až šest lidí, podle toho, s kolika svědky je potřeba mluvit, a jede na místa, kam to jde. To „kam to jde“ je důležité. Přímou do Chán Šajchúnu se totiž naši lidé nedostali.

Proč?

Bezpečnostní pravidla. Řada našich pracovněprávních předpisů se řídí pravidly OSN, včetně pojištění zaměstnanců, což v zásadě znamená, že pokud daná oblast není kontrolována vládou a je divoká, nesmíme tam. Můžeme jet pro vzorky do Damašku, můžeme do okolních zemí. Nebyli jsme ale schopni jet do Aleppa a nemohli jsme poslat inspektory do Idlábu.

Jak ale v takovém případě vypadá odběr vzorků?

Musíme se spolehnout na to, že se z oblasti budou schopni dostat svědci nebo často i oběti, a někdo bude schopen dodat nám vzorky, které pak předáme k analýze. To se v případě Chán Šajchúnu stalo.

Kdo je ten „někdo“, kdo vám dodal vzorky?

Prostředníci. Nebudu ale zmiňovat konkrétní organizace, jména, nikoho, protože ta situace pro ně není bezpečná. Tenhle typ vyšetřování není populární na všech frontách. Nicméně naši lidé nejsou nijak omezeni v tom, od koho mohou přebírat vzorky, zda od vlády nebo nestátních aktérů. Je to na vyhodnocení inspektorů, jestli jde o pochybný materiál, nebo relevantní vzorek k analýze. V zásadě ale může být jeho dodavatelem i člověk z ulice.

Co všechno sbíráte?

Vlasy, krev, moč, oblečení, někdy i krev a moč zvířat, a pak vzorky půdy. Nasbíraný materiál pošleme do dvou speciálních certifikovaných laboratoří – na této úrovni jich je celosvětově jen něco málo přes dvacet – a ty mají dva týdny na analýzu.

Jak se vzorky dostanou z válečného území do bezpečí, navíc s jistotou, že je cestou někdo nevymění nebo nepoškodí?

Konkrétně o Chán Šajchúnu nemůžu mluvit, protože to vyšetřování ještě není u konce, prozrazovala bych příliš. Obecně platí, že nemáme k ruce speciální jednotky, které se elegantně snesou po laně z helikoptéry, odeberou vzorky a pak je dopraví do bezpečí. V obdobných případech se musíme spoléhat na kontakty na místě nebo v regionu s tím, že v poslední fázi převozu do Haagu vzorky doprovázejí sami inspektoři.

Ukáže zpráva vašich inspektorů na viníka útoku?

Ne. A to je třeba zdůraznit. Naše mise nemá za úkol ukázat na někoho prstem. Tohle má na starosti takzvaný JIM, společný vyšetřovací mechanismus (Joint Investigative Mechanism), což je těleso, které zřídila Rada bezpečnosti OSN. Byli to právě lidé z JIM, kteří na základě našich podkladů a jejich šetření natvrdo řekli, že ve třech předchozích případech použila syrská vláda chlór proti obyvatelstvu a v jednom případě použil Islámský stát yperit.

Ptala jsem se spíš na to, jestli bude možné na základě vaší analýzy jednoznačně prokázat, kdo je strůjcem útoku v Chán Šajchúnu.

To zatím vůbec nejde odhadnout. Bude záležet na tom, kolik se toho našim inspektorům podařilo a možná ještě podaří nasbírat a jak se s tím následně vypořádá JIM. Jeho úkolem je mimo jiné ověřit systém velení syrské armády, respektive těch rebelských skupin. Pro ilustraci, naši lidé incidentů s použitím chlóru nebo yperitu v Sýrii identifikovali celou řadu, k určení jednoznačně odpovědných stran ale došlo následně jen ve čtyřech případech.

Z kolika?

Bylo jich přes deset, z mnoha dalších šetřených incidentů, kde bylo řečeno, že byly použity chemické zbraně.

Proč tak málo?

JIM musí mít ve svých závěrech jistotu, protože minimálně některou stranu konfliktu jeho závěry nepotěší a může je zpochybňovat. V předchozích případech šlo dovodit, že například chlórové bomby byly shozeny z letadel syrské armády, protože v té oblasti letadla a helikoptéry nikdo jiný prokazatelně neměl. Provincie Idlib je pod kontrolou rebelských skupin a doteď není jasné, jak přesně útok proběhl. Munici ani její zlomky se dosud nepodařilo shromáždit a většinou je potřeba najít nejen látku, ale i její nosiče, munici. Proto náš šéf požádal OSN, ať nám pomůže sjednat přístup do Chán Šajchúnu. Kdybychom mohli prozkoumat místo útoku, vidět přesně terén dopadu bomb, nejspíš by se dalo lépe osvětlit, jak se ta látka k obětem dostala. Snížil by se tím mimo jiné potenciál pro tvrzení, že se OPCW nechala obalamutit skupinou najatých a tučně zaplacených ochotníků v Chán Šajchúnu.

Kdo to tvrdí? Syřané, Íránci?

Nechci jmenovat. Podstatnější je, že už testujeme drony, které dokážou v terénu objevit, zaměřit a vyfotit podezřelou municí. A představa, že dron OPCW jednoho dne doletí na místo činu a nejenže všechno vyfotí, ale i odebere vzorky půdy, také přestává být z říše sci-fi. Nejsme tu od toho pohánět k odpovědnosti

Sýrie podle řady expertů neodevzdala všechny svoje chemické zbraně. Co všechno OPCW ví o syrském arzenálu?

Opakovaně upozorňujeme na mezery, nejasnosti a rozpory, které provázejí syrské prohlášení o chemických zbraních, jež Sýrie dobrovolně odevzdala k likvidaci. Nesedí objemy látek, samy látky, které byly odevzdány; je tam celá řada otázek, na které Sýrie neodpověděla vědecky či technicky uvěřitelným způsobem.

Kolik chemických zbraní, procentuálně, Syřanům zbývá?

Syřané tvrdí, že nic. OPCW má vážné pochybnosti. Případné množství nepřiznaných zbraní se ale nedá ani zhruba určit, pokud se nedostaneme ke všem dokumentům a podkladům – žádáme o ně syrskou vládu, zatím bezvysledně –, protože chemické zbraně jsou pohyblivá veličina, záleží tu i na stavu a koncentraci vstupních látek.

Co tedy Sýrie odevzdala?

Odevzdala 1300 tun, které byly převezeny a zničeny – chemickou neutralizací, ne nějakým výbuchem – na americké lodi Cape Ray, která kotvila ve Středozemním moři. Likvidují se nejenom zbraně, ale i továrny a sklady. Poslední tři přiznané továrny na výrobu chemických zbraní v Sýrii jsou teď pod kontrolou IS nebo jiných skupin a jsou na nebezpečných místech, takže nelze provést jejich likvidaci.

Jsou továrny pod kontrolou IS schopny vyrobit chemické zbraně?

Nejsou už schopny vyrobit složitější chemické zbraně, jsou to víceméně prázdné hangáry.

Jak to víte?

Na příslušné území se naši inspektoři dostali, když Sýrie odevzdávala svůj chemický arzenál. Továrny se nestihly kvůli válce zlikvidovat, ale jsou prázdné. IS v minulosti použil v boji yperit. Byl to pravděpodobně hořčičný plyn v surové podobě a ten si zřejmě vyrobili sami a dokážou to zopakovat, protože to není technicky tak náročné. Sarin je naopak technologicky velmi náročný, nestačí na to, obrazně řečeno, dvě baňky a kahan. Rychle koroduje a jde velmi obtížně skladovat. Většinou se vyskytuje v binární sestavě, což znamená, že máte dvě látky, které spolu vytvoří sarin až v okamžiku útoku.

To v podstatě znamená, že sarin použila spíš syrská armáda než opozice nebo islamisté, pro které je obtížnější opatřit si technologicky náročnou chemickou zbraň.

Nemůžu jít za rámec toho, co jsem řekla. OPCW nemá v mandátu určovat pachatele, natož o něm spekulovat. V Chán Šajchúnu byl použit sarin, nebo jeho odvozenina, to už bezpečně víme. Jaké závěry z těchto informací vyvodí členské státy, to je čistě na nich.

Takto řečeno to působí docela depresivně. Jaká je vlastně autorita OPCW?

Záleží na tom, jakou očekáváte autoritu od mezinárodní organizace. My jsme nebyli zřízeni k tomu, abychom hnali k odpovědnosti narušitele zákazu používání chemických zbraní. Náš úkol je dohlížet nad jejich likvidací a snažit se o to, aby se nikdy v budoucnu neobjevily. Tohle mě vždycky trochu „počechrá“, ale my nejsme blaničtí rytíři, kteří vyjedou a ve vlastní režii udělají pořádek. OPCW ani OSN neřídí nezávislé sekretariáty, naše akce jsou přímo závislé na kolektivní vůli a odhodlání států, našich členů.

Asi vás teď taky počechrám, ale z čeho čerpáte víru ve smysluplnost svojí práce, když finálová tečka té práce závisí na momentální politické vůli států?

Na nás se teď hledí hlavně skrz Sýrii, ale málo se ví, že během těch dvaceti let, jež uplynula od založení OPCW, se díky ní podařilo zlikvidovat 95 procent přiznaných chemických zbraní. Mluvíme o zničení 70 tisíc tun látek typu VX, yperit, sarin, tabun, soman, těch největších dryáků, které už nikdy nemohou být použity ani státy, které je odevzdaly k likvidaci, a ani se nemohou dostat do špatných rukou. Málo medializovaným příkladem z nedávné doby je Libye, kde v poušti byly sklady látek pro výrobu zbraní hromadného ničení z dob chemického programu Muammara Kaddáfího. Blížily se tam rebelské skupiny, začínalo to být velmi nebezpečné. Členské státy OPCW se tehdy rozhodly k celkem ojedinělé akci – ve spolupráci s Libyjcí dopravily pod dozorem našich kamer chemikálie na pobřeží a odtud je přepravily do Německa, kde se nyní neutralizují jejich poslední zbytky. Druhou složkou práce OPCW je kontrolovat továrny, které vyrábějí chemické látky snadno zneužitelné k výrobě zbraní. Naši inspektoři jezdí do soukromých firem a ty je musí pustit do svých stěv. Vedlo to k obrovskému zvýšení disciplíny států v monitorování nebezpečných toxických látek. Dodnes se udělalo 3400 inspekci v průmyslových podnicích, ročně je to okolo 230 firem. Japonci nám řekli, že kdyby už v letech 1993–1995 existovala naše úmluva, tak by sekta Óm šinrikjó nebyla schopna shromáždit látky k výrobě sarinu a zabít v metru. Je tu navíc ekologická stránka celé věci, která mě přesvědčuje.

Na co narážíte?

Jedna z věcí, kterou jsem tady zjistila, je, kolik chemických zbraní skrývají moře a oceány. Viděla jsem tu děsivé dokumenty, jak se v dekáдах po druhé světové válce chemické zbraně, které se považovaly za nepotřebné, naložily na loď, odvezly kus od pobřeží a tam se prostě vysypaly. Po válečcích jela dolů jedna nálož za druhou. Je to problém zejména Baltského moře, kvůli Německu, ale i u kanadského pobřeží, na obou březích Atlantiku a ve Středozezemním moři leží bezpočet tun pomalu korodujících chemických zbraní. Teď se chemické zbraně likvidují s ohledem na životní prostředí, je to jeden z principů práce OPCW.

Česku se to nestává často

Jste ředitelkou oddělení strategií a politiky v OPCW. Co přesně je vaším úkolem?

Můj odbor má připravit OPCW na dobu, kdy všechny odevzdané chemické zbraně budou zničeny, a my přesuneme pozornost k prevenci: aby se nevynořily a nepoužívaly znovu – ať už ty tradiční nebo nové. Sledujeme vědecký pokrok a vzděláváme vlastní lidi o rizicích zneužití toxických chemikálií. Aktuálně třeba o chlóru. To sice není látka kontrolovaná dle úmluvy OPCW, ale byl použit jako zbraň a v té chvíli se stává součástí naší práce. Druhá část mých povinností jsou členské státy – připravujeme jim podklady a přinášíme informace, které by je měly zajímat.

Jak jste se na to místo dostala?

Náš generální ředitel, původně turecký diplomat Ahmet Üzümcü, byl v roce 2015 na návštěvě v Praze a já

jsem ho jako tehdejší ředitelka odboru OSN na ministerstvu zahraničí měla na starosti. Asi jsem se projevila jako použitelný jedinec, protože po roce mi zavolal jeho tajemník, řekl mi, že budou mít konkurz na volné místo a jestli nechci zvážít přihlášku. Měla jsem výhodu, že moje pozice už je tak vysoká, že se obsazuje podle regionálních uskupení, kdy východní Evropa má svůj počet ředitelů, západní Evropa má svůj, Afrika, Asie, Latinská Amerika také, a hledal se někdo z východní Evropy. Konkurence byla jen regionální, ne celosvětová. Nominoval mě můj stát, poslala jsem životopis a na základě toho mě pozvali k pohovoru.

A na co se vás ptali, když ne na chemické vzorečky?

Na to si pamatuju přesně. Sám můj nynější šéf se mě zeptal, jak bych postupovala, kdyby si oddělení v mé organizaci nechtělo předávat informace. Řekla jsem tehdy něco obecného ve smyslu, že bych použila svoje vyjednávací schopnosti, a když jsem nastoupila, došlo mi, proč se ptal. Mezi mnoha lidmi tady totiž vůle vzájemně sdílet informace není nijak kolosální. OPCW je celkově velmi mlčenlivá a dost z toho je dáno pravidly striktně důvěrného zacházení s informacemi ve zdejších útrobách. Vymohl si to v době vytváření úmluvy chemický průmysl výměnou za to, že naši inspektoři chodí do podniků sbírat informace, jejichž únik by je stál často obrovské peníze. Mnozí to OPCW vyčítají, ale já v tom vidím sílu té organizace. Drží si kredit instituce, která nejedná na ničí objednávku, a strategické informace odsud neunikají.

Česká republika má jako jediný stát EU stále svého nejvyššího politického zástupce, velvyslankyni, v Sýrii. Spolupracujete s českou ambasádou?

Ne. Jednání, která OPCW vede se syrskou vládou, jsou přímá. Sýrie má v Haagu svého velvyslance, regulérně fungující ambasádu, a to je náš první kontakt, na který se obracíme. Když chceme mluvit se Sýřany v Damašku, tak také mluvíme přímo s nimi. Nicméně když se ptáte na nás: Česká republika platí mezi členy OPCW za vzorňáka. Nejen že kontrolujeme vlastní firmy nad rámeček mezinárodních inspekcí, ale pod hlavičkou OPCW také Češi trénují ostatní státy v protichemické obraně. Platíme za člena, který zcela plní svoje povinnosti a zároveň pomáhá ostatním. To se nám často nestává.

Kategorie psané žurnalistiky

Nejlepší reportáž

Porota

Tomáš Hirt, antropolog ZČU **Alexander Kaczorowski**, polský novinář a esejist
Marie Peřinová, bývalá koordinátorka Novinářské ceny

Vítězka

Hrdinové kapitalistické práce

Saša Uhlová (A2larm.cz)

Vyjádření porot

Porota oceňuje poctivou sondu do náročných životních podmínek lidí pracujících za minimální mzdu a vyzdvihuje odvahu autorky si zažít tuto zkušenost na vlastní kůži a s takovou intenzitou. Reportáž jde ve stopách světové tradice angažované žurnalistiky.

Uvádíme sérii investigativních reportáží z prostředí nejhůře placených zaměstnání u nás.

Ležela jsem v posteli v malé místnosti na ubytovně a zírala do stropu. Společnost mi dělaly jen štěnice a vsudypřítomný zápach zatuchlé plísně. Byl čtvrtek 9. března a já neměla nic na práci, protože do drůbežárny jsem se měla dostavit až v pátek. Ten den mi bylo právě čtyřicet let. Cítila jsem se osaměle, ale měla jsem aspoň čas přemýšlet nad tím, co dělám a proč.

V posledních letech mi různí lidé mnohokrát vyprávěli, co zažili ve svém zaměstnání. Jak jim zaplatili málo za odvedenou práci, že je nutili pracovat přesčas, že museli chodit do práce nemocní a jak těžké měli pracovní podmínky. Když jsem se jich zeptala, jestli bych o tom nemohla napsat a citovat je, nechtěli. Báli se. Jenže reportáž, v níž vystupují samí anonymní lidé, nepůsobí důvěryhodně. Pochopila jsem, že jediný způsob, jak popsat pracovní podmínky ve špatně placených zaměstnáních, je nechat se tam sama zaměstnat. A tenhle můj plán se díky redakci Alarmu a Nadačnímu fondu nezávislé žurnalistiky letos stal skutečností.

Chci, aby ti lidé byli vidět

Původní záměr byl takový, že v každé z prací zůstanu několik týdnů, ideálně jeden měsíc, a vystřídám jich alespoň šest. Nakonec jsem jich prošla – s výjimkou krátké epizody v továrně na sladidla – jen pět. Pracovala jsem v nemocniční prádelně, v drůbežárně, za pokladnou v obchodním řetězci, v továrně na výrobu holicích strojků a v třídním odpadu. Chtěla jsem také pracovat jako šička, ale nepodařilo se mi sehnat místo, protože nemám praxi ani průkaz zdravotního postižení, což jsou časté podmínky pro získání této údajně zcela ne kvalifikované práce. Pouze ve třech prvních zaměstnáních jsem zůstala po dobu několika týdnů a na hlavní pracovní poměr. Pak už jsem pracovala jen jako brigádnice, protože mě odchody z jednotlivých zaměstnání emocionálně vyčerpávaly. Nechtělo se mi opouštět kolegy, kteří si mysleli, že tam zůstanu na stálo.

Každý den jsem si zapisovala do deníku, co jsem v práci zažila. Informací, emocí a zážitků bylo tolik, že bych je nikdy nedokázala zpracovat do reportáží, kdybych se spoléhala jen na svou paměť. O každé pracovní zkušenosti jsem následně napsala reportáž – ty budou počínaje touto středou jedna po druhé vycházet na stránkách Alarmu. Materiálu mám ve svém deníku tolik, že kromě reportáží pro web chci napsat také knihu. Zároveň mě spolu s filmovým štábem průběžně natáčela moje kolegyně a kamarádka, dokumentaristka Apolena Rychlíková. Vznikl tak díl Českého žurnálu s názvem Hranice práce, jehož je ona autorkou a já protagonistkou. Apolena se stala nejen režisérkou dokumentu, ale také mého života. Hledala mi pracovní nabídky, nutila mě, abych chodila na pohovory, a současně mi připomínala, že se blíží doba, kdy musím z daného zaměstnání odejít.

Jsem si vědoma toho, že vyčerpávající a mnohdy také mizerně placenou práci dělají i lidé, kteří studovali a jsou kvalifikovaní. Myslela jsem třeba na zdravotní sestry, učitele nebo lékaře v nemocnicích, kteří pracují v neuvěřitelně dlouhých směnách až do úmoru, ale jejich práci jsem dělat nemohla, protože nemám náležitou kvalifikaci. Lidé v těchto profesích mají rovněž lepší předpoklady k tomu, aby o své situaci sami informovali společnost.

Když jsem pracovala za kasou, překvapilo mě, kolik lidí má s pokladní upřímný soucit. Často mě zákazníci politovali, že tu práci musím dělat, cítila jsem z jejich strany solidaritu. Je to asi proto, že pokladní vidíme a můžeme s nimi mluvit. Je tu ovšem spousta pracujících, kteří jsou zavřeni v halách bez oken, často v prostorách, kde je navíc hrozná zima, anebo naopak vedro, a nikdo je nevidí. Chtěla bych proto svými reportážemi přispět k tomu, aby „vidět“ byli.

Je to i na nás

Během toho půl roku, kdy jsem pracovala v uvedených zaměstnáních, anebo si zaměstnání hledala, jsem stále více cítila, jak se vzdaluju svému prostředí. Sílil ve mně pocit, že mě moje okolí nechápe. Jedna moje kamarádka, která mě vídala jako pokladní v supermarketu, si myslela, že tam jsem na brigádě, abych si přivydělala. Teprve když se dozvěděla, že tam jsem jako investigativní novinářka, začala mluvit o tom, že jsem statečná, a mou práci obdivovala. Vlastně mě obdivovali skoro všichni lidé, kteří se dozvěděli o tom, co dělám. Vyjadřovaný obdiv mi nebyl vždy úplně příjemný. Čím dál víc jsem se totiž bála, že nedokážu ve svých reportážích popsat, jak žijí ti lidé, které za hrdiny považuju já. Lidé, kteří tvrdě fyzicky pracují, ničí si zdraví ve směnných provozech, vidí své děti méně, než by chtěli, dostávají mzdu tak mizernou, že často musí žádat o příspěvek na bydlení, a přesto se ještě nezhroutili, snaží se naopak být veselí, optimističtí a vidět všechno z té lepší stránky. Obdivuju je a přála bych jim, aby v sobě našli ještě jiný druh odvahy. Aby se uměli ozvat, spojit se ke kolektivnímu vyjednávání a vymoci si lepší mzdy i pracovní podmínky. Pokud se ve veřejném prostoru bude více mluvit o tom, že bojovat za svá práva je správné, může jim to pomoci. Je to i na nás.

Nominace

série Ukrajina

Tomáš Forró [Aktuálně.cz]

Vyjádření poroty

Porota oceňuje kvalitně zpracovanou sérii reportáží z obou stran válečného konfliktu. Autor přesvědčivě vykresluje charakter lidí, aniž by je sám soudil. Čtivě podává i širší kontext konfliktu.

„Hlavně Rusům neříkej, že jsi novinář.“ Reportáž z východní Ukrajiny, kde bojují i Češi a Slováci

Zprávy o Slovácích a Česích, kteří odešli bojovat na východ Ukrajiny a přidali se tam k proruským separatistům, se objevily už krátce po vypuknutí tamního konfliktu na jaře 2014. Slovenský reportér Tomáš Forró se s některými z nich spojil a začátkem letošního podzimu je navštívil. V Donbasu a okolí s nimi strávil víc než dva týdny. Snažil se dozvědět, co vedlo české a slovenské žoldnéře k rozhodnutí zabít ve válce, která se jich netýkala. A riskantně balancovat na hraně zákona. První díl reportáže z Donbasu.

Doněck – Taxík, ve kterém projíždíme stepí v ruském pohraničí, má nejlepší časy dávno za sebou. Gruzínský řidič Saša lámanou ruštinou zvažuje, zda má zastavit na pumpě a riskovat, že mu už motor auta nenaskočí, nebo pokračovat a riskovat prázdnou nádrž.

Blížíme se k hranici Doněcké lidové republiky (DNR), která oficiálně neexistuje, i když na tomto území v nedávné válce zemřelo deset tisíc lidí. Na zadním sedadle klidně spí Táňa, která mě vyzvedla na ruské straně.

Z ukrajinské strany se dá do DNR dostat také, ale pro novináře z Evropy je téměř nemožné získat povolení. Příjezd z druhé strany má tedy svou logiku. Jeho nevýhodou je, že Ukrajinci ho považují za nelegální překročení svých oficiálních hranic. „Jak to, nelegální?“ namítne Saša při pohledu na kolony aut před ruským hraničním přechodem. „Hlavně Rusům neříkej, že jsi novinář.“

Příjezdu sem předcházelo několik měsíců dopisování se Slováků a Čechů, bojujícími na straně proruských separatistů. Opatrné otukávání a budování křehké důvěry. Cílem bylo bez předsudků poznat jejich motivy, život a představy, které je vedly k takovému kroku.

Riskují životy. Připravili se taky o možnost návratu do vlasti, kde jim hrozí postihy za účast v ozbrojených skupinách v zahraničí. Navíc jim po dlouhém pobytu končí platnost ruských víz i evropských pasů. Nebo už žádné nemají. Stálo to za to?

Přes ruskou hranici se dostávám do Donbasu (tak se region, kde leží DNR, nazývá) hladce. Postaral se o to můj kontakt v Doněcku s přezdívkou Behemot, který za mnou vyslal svoji přítelkyni Táňu. Až později se dozvím, že je to ruská sniperka se speciálním výcvikem a že kromě mě vyzvedla v Rusku i tisíce dolarů v hotovosti.

Hotel Centrál

Doněck, kdysi téměř milionové město, budí dojem prázdnoty. Část obyvatel utekla před válkou a bombardováním, které začalo v roce 2014. Dnes konflikt utichl a bombardování je slyšet jen ze vzdálených předměstí. O to víc ale bijí do očí prázdné ulice.

Dvojice Čechů, kteří se přidali na stranu proruských separatistů na východě Ukrajiny, pózuje s vojáky před obrněným transportérem. Vepředu zleva Kavkaz, vedle něj uprostřed Behemot. Pohled na území znepřátelené Ukrajiny. Přes den je na frontě pokoj, bombardování začíná až v noci. Rozbombardovaný pomník hrdinům 2. světové války nedaleko města Pervomajsk, který se stal centrem těžkých bojů mezi Ukrajinou a separatisty. Na Donbasu momentálně bojuje nebo žije několik desítek Čechů a Slováků. Při bojích o kopec, na němž se nachází tento pomník, zahynuli i čeští a slovenští separatisté. 13 fotografií

Obrazem: Češi a Slováci bojují na Ukrajině po boku ruských separatistů
Večer je město vylidněné úplně. Od jedenácti platí zákaz vycházení a ozbrojené hlídky nešetří opilce ani milenecké páry.

Hotel Centrál se nachází v centru, pár metrů od sídla prezidenta tohoto neexistujícího státu. Je potřeba si dávat pozor a nikdy nejít na straně chodníku před jeho budovou, jinak na vás stráž namíří ne pušku, ale rovnou lehký kulomet.

Vestibul hotelu je plný důstojníků, tajných, mafjánů a jejich ozbrojených strážců. Vzácní hosté, kteří mají být pod dozorem DNR, zůstanou právě tady, ve státním hotelu za nízké ceny a na úrovni, jakou jen může nabídnout území ve válečné zóně.

Skutečným klenotem hotelu je ale tmavý neosvětlený kout ukrytý za recepcí, jehož nezřetelné obrysy naznačuje pouze světlo špinavého akvária. To tady se v přítomí domlouvají doněcké obchody a podvody, pochybné start-upy nebo likvidace konkurence. Právě teď tam vysedává můj kontakt, zavalitý Čech Behemot.

Jeho šéf, Rus Maxim, je bezpečnostním poradcem z Východu. Přišel sem hájit zájmy mladé země, a především – jejího velkého bratra. Má pěstovanou bradku a kamennou tvář bez výrazu. Právě dává Behemotovi poslední pokyny. Potom ladným pohybem dopije litrovou lahev Johnnieho Walkera a vklouzne do černého mercedesu před hotelem. Maxim u sebe nosí pistolí a v autě má samopal. Je zvyklý řešit problémy rychle a přímo na místě. Jízdu pod vlivem alkoholu za problém evidentně nepovažuje. Jeho auto nehlukně odjede a všichni v hotelu si oddechnou.

Všichni kromě mě. Sedím totiž na zadním sedadle Maximova mercedesu. Po pěti dnech v Doněcku pořád nemám novinářskou akreditaci, bez které riskuji problémy na každém kroku.

Maxim zastaví u ministerstva informací. Suverénně přejde mezi barikádami z pytlů s pískem a po zuby ozbrojenými strážci. (Když jsem tu včera naivně vytáhl fotoaparát, okamžitě na mě mířily dva kalašnikovy.)

O pět minut později stojíme v kanceláři vysoké vládní úřednice. Maxim diktuje moje jméno a obratem dostávám dokument, na který se běžně čeká týdny až měsíce. Behemotovi přece slíbil, že mi pomůže. Navíc lahev Johnnieho Walkera v hotelu byla ode mě.

Behemot

Cizince bojující na straně separatistů je možné rozdělit do tří kategorií: žoldněři, zločinci a idealisté.

Behemot je žoldněř, ačkoliv sám tvrdí, že začínal jako idealista. Hlásí se ke komunismu a nenávidí imperialisty. Sám ale přiznává, že ještě před rokem a půl si užíval v luxusních kyperských salonech jako člen ochranky místní mafie. Jednoho dne se ale, jak říká, už nemohl v televizi dívat na zvěrstva ukrajinských fašistů. Tak spolu s přítelem Kavkazem, o kterém ještě bude řeč, vyrazili sem. Více než rok bojovali na rušné části fronty a Behemotovi postupně docházelo, že válka nabízí nové příležitosti k podnikání.

Odmítá zveřejnit své občanské jméno, přestože se už několikrát objevilo v českých i slovenských médiích. O jeho životě v Česku se toho moc neví a on sám se o bývalé vlasti vyjadřuje s nezájmem. Přestože patří k těm, kteří nedávno zařídili otevření neoficiálního konzulátu DNR v Ostravě.

V Česku byl konzulát označený za Putina trojského koně, ale Behemotův pragmatismus proniká do každé ideologie. Česká kancelář nemá údajně lákat proruské aktivisty, ale nadějně investory.

S tím souvisí i jeho práce pro Maxima. Válka je ve fázi, kdy sice padají bomby, ale fronta se nehýbe.

V zákopech je nuda a špatná morálka. Zdejší život financují Rusové, ale kdoví, dokdy to tak bude.

Pokud má nový stát odolat Ukrajině, musí se postavit na vlastní nohy, myslí si Behemot. Proto svlékl uniformu a hledá investory, které chce přesvědčit, že je tady neobsazený trh a malá konkurence.

Behemot si pak vezme na starost úředníky. Ví toho o DNR dost a spousta věcí ho i štvě: byrokracie, nefunkční instituce a chaotická vláda. Stát je přece ve válce, tak jaká svoboda, jaká důvěra v občany? Na lidi platí jen tvrdá ruka.

Behemot ale s vámi nebude řešit politiku, když hledáte riskantní investice s potenciálně vysokým výnosem. V tomto případě je právě on váš člověk.

Začíná brzy ráno v posilovně hotelu Centrál. V hotelové restauraci pak sní pár vajíčků a vyrazí za zájmy svých nových klientů. Většinu dne tráví běháním po úřadech a zakládáním fiktivních i skutečných firem pro zahraniční partnery, jejichž dolary přiváží z Ruska Táňa.

Behemot tak pomáhá nové vlasti a doufá, že i sobě. Pokud byznys vyjde, nechá si podíly v dobře rozběhnutých firmách, přestože by si peníze přece jen raději užíval na milovaném Kypru nebo v Karibiku.

Iluze o komunistickém ráji totiž ztratil, ačkoliv to přiznává jen neochotně.

Zatím to ale na velké zbohatnutí nevypadá. Za svoji práci ještě nedostal ani vindru a v zastavárně musel prodat i neprůstřednou vestu a přilbu, které slíbil, že mi půjčí.

Kavkaz

V centru Doněcku vládne klid. Ševčenkův bulvár zalévá podzimní slunce a u Leninovy sochy stojí opuštěná dětská autička. Chybějí děti i peníze.

Město ale nevypadá jako hlavní město regionu zmítaného válkou. Ulice jsou čisté, veřejná doprava funguje a místní holky se nijak neliší od svých vrstevnic ve východní Evropě. Nosí stejně výrazný make-up a bílé boty pod kolena.

U Lenina čeká muž v maskáčích. Namísto pozdravu utrousí jeden z přátelských vulgarismů a větu dokončí českým „vole“. Čech Kavkaz, vlastním jménem Pavel Botka, bude tvrdohlavě popírat, že jeho úkolem je mě sledovat (a možná i chránit), ale po dobu mého pobytu se ode mě ani nehne. Běžně připomíná zarostlého lidoopa, ale když mu jednoho dne půjčím holicí strojek před rande s místní kráskou, najednou se na mě dívá tvář bollywoodské herecké hvězdy.

Ani Kavkaz, podobně jako Behemot, není typ, který se rád svěřuje se svým životem nebo s hlubšími motivy svých rozhodnutí. Bojové jméno přebíral po čečenském otci a přišel sem, protože je to tak správné. Šmytec. Je potřeba bojovat, vraždit a umírat.

Kavkaz je nejlepší přítel Behemota. Ten je v jejich dvojici mozkem: sdílný, rozladěný a domýšlivý. Mlčenlivý, podezřívavý Kavkaz tvoří výkonnou složku. Jejich cesty se spojily už dávno a od té doby procesovali kus světa. Většinou jako ochranka mafiánských rodin z Kypru, překupníků diamantů v Africe nebo kohokoliv, kdo byl ochotný platit za jejich služby.

Můj doněcký stín je upřímný a kamarádská duše ve stokilovém těle. Svoje ocelové pěsti a kolena dlouhé roky odíral v české profesionální lize thajského boxu a otřesy z úderů si zřejmě doteď vybírají svou daň. Někdy se zasekne a je třeba mu připomenout, kam právě jdeme a o čem se bavíme. Data a jména si taky moc nepamatuje, ale tváře nezapomíná. Ví o tom řada doněckých ozbrojenců, kteří se mu nerozumně postavili do cesty.

„Umím být pořádně protivný,“ připouští na adresu svých zmlácených obětí.

Kavkaz do zdejšího prostředí docela zapadl. V atmosféře ohrožení a válečného stavu je jako ryba ve vodě. V civilních sátech je naopak nesvůj a normální občanský život je mu čím dál vzdálenější.

Civilistům, kteří z Doněcku utekli, by zabavil majetek, protože jsou to zbabělci. Jejich byty a auta by se hodily skutečným bojovníkům, ochotným obětovat život. Takovým, jakým je on.

Kavkazovy postoje jsou typickým produktem místní propagandy. Ta se vznáší nad Doněckem jako hustá mlha, která se line z doněcké televize, rozhlasu a internetu. Kavkaz věří, že Západ nás zabíjí pomocí chemických stop civilních letadel známých jako chemtrails. Ví i to, že let MH17 (letadlo malajsijských aerolinek, ve kterém nad Donbasem 17. července 2014 zemřelo všech 298 lidí na palubě a z jehož sestřelení protiletadlovým raketovým systémem Buk jsou podezříváni Rusové a donbaští separatisté – pozn. red.) byl sestřelen ukrajinským letadlem, že ukrajinští vojáci jsou fašisté znásilňující malé děti a že Majdan (proevropské protestní hnutí, které vzniklo na konci roku 2013 v Kyjevě a později svrhlo tehdejšího ukrajinského prezidenta Janukovyče – pozn. red.) zorganizovali agenti CIA.

Ptám se Kavkaze, jestli četl poslední zprávu mezinárodní letecké komise, která potvrdila sestřelení letadla MH17 ruskou pozemní raketou.

„Slyšel jsem o tom, ale nečetl,“ neochotně přiznává Kavkaz. Hned však dodá: „A kde jsou záznamy z ukrajinské kontrolní věže? Nebo záznamy z černých skříněk?“ Oba dokumenty hledám na internetu a za dvě minuty mu je ukazuji.

„No jo no. Dobrý, dobrý.“ Kavkaz se odmlčí.

Další den se celý rozhovor zopakuje. Moje argumenty mizí beze stopy v bezedných hloubkách jeho nevědomí.

Legends, mýty, dezinformace. Svět Čechů a Slováků v Donbasu je mimo realitu, jim ale vyhovuje

Ve východoukrajinském Donbasu ovládaném proruskými separatisty dnes žije několik desítek Čechů a Slováků, kteří bojují za svou novou vlast – mezinárodně neuznanou Doněckou lidovou republiku. „Stačil rok nebo dva a stali se z nich až na pár výjimek modelová a loajální občané vojenské diktatury. Je to jejich jediný společný rys, přestože jinak se vymykají černobílým hodnocením. Mnozí z nich jsou přátelští a velkomyslní, za své přesvědčení bojují stejně upřímně a s nasazením života jako jejich nepřátelé na druhé straně fronty,“ píše slovenský novinář Tomáš Forró v druhé části své exkluzivní reportáže z ukrajinského Donbasu.

Doněck – Slovenský reportér Tomáš Forró začátkem letošního podzimu navštívil některé z Čechů a Slováků, kteří odešli bojovat na východ Ukrajiny. Po boku proruských separatistů jich tam žije několik desítek. Mezi nimi i Mária a Sojka.

Patří do kategorie zločinců. Vlastním jménem Mária Reitman přiznává jen to, že je rasistický skinhead z Banské Bystrice. Tady na hlavním bulváru neuznaného státu, který se hlásí ke komunismu a antifašistické tradici a který obnovil občanský zákoník z doby Sovětského svazu, znějí ta slova divně. Podle Márie se ale všechno dá vysvětlit.

Už druhý rok bojuje proti jiným zlým fašistům z Ukrajiny. Jeho tvrzení o odboji je ale potřeba brát s rezervou, protože jindy o sobě zase říká, že hlídá hranice nebo ochraňuje administrativní budovy. Mária u sebe nosí pistoli a ochotně ji ukazuje. Ptám se ho, zda zabil nějaké lidi. „Žádné lidi,“ směje se. „Jen fašisty.“

Mária byl na Slovensku ve vězení za těžké ublížení na zdraví. Podle jeho verze proto, že „cigán mlátil bílou ženu“ a on jen zasáhl. Považuje za neuvěřitelné, že dostal pět let natvrdo (odseděl si polovinu). Reitman byl na Slovensku ve skutečnosti odsouzený i za šest dalších zločinů včetně krádeží, podvodů a násilí. O tom ale mlčí.

Mário pohrdá Marianem Kotlebou (župan banskobystriického kraje a jeden z nejvýraznějších vůdců současných slovenských nacionalistů – pozn. red.), je to prý přiblblý narcis. Znají se jako sousedi a ještě z dob, kdy byl Reitman – jak sám tvrdí – neformálním vůdcem skinheadů v Bystrici.

Proč přišel Mário sem? Z nepřímých narážek se zdá, že ho sem přitáhla směs ruské propagandy, problémy se slovenskými zákony a neshody se zločineckými kumpány. Kvůli své násilnické povaze tady ale má stejné problémy jako doma. Vědí to dobře na oddělení vojenské policie města Makijevka na východ od Doněcku. Službu konající důstojník po dotazu, zda tu měli problémy s nějakými Slováky, okamžitě ožije a odpoví: „Mário Reitman“.

Popisuje, jak v létě opilý Reitman močil před vchodem do kavárny. Kolemjdoucí paní, která ho požádala, aby se přesunul jinam, „nejdřív urážel, plívl na ni a nakonec ji brutálně zmlátil pěstmi do tváře“. Podobné situace se tady rychle a brutálně, od lynčování kolemjdoucích až po úplnou likvidaci, které se v Doněcku familiárně říká „zmizet v jámě“.

Dvojice Čechů, kteří se přidali na stranu proruských separatistů na východě Ukrajiny, pózuje s vojáky před obrněným transportérem. Vepředu zleva Kavkaz, vedle něj uprostřed Behemot. Pohled na území nepřátelené Ukrajiny. Přes den je na frontě pokoj, bombardování začíná až v noci. Rozbombardovaný pomník hrdinům 2. světové války nedaleko města Pervomajsk, který se stal centrem těžkých bojů mezi Ukrajinou a separatisty. Na Donbasu momentálně bojuje nebo žije několik desítek Čechů a Slováků. Při bojích o kopec, na němž se nachází tento pomník, zahynuli i čeští a slovenští separatisté. 13 fotografií

Obrazem: Češi a Slováci bojují na Ukrajině po boku ruských separatistů
Reitman má ale štěstí, protože na cizince bojující v řadách separatistů platí jiný metr. Jednak kvůli chaotickým zákonům, které neumožňují efektivně soudit cizince. Vedení taky nechce riskovat mezinárodní skandály. „Eto sukynsyn (Je to zkur...syn – pozn. red.)“ uzavírá debatu bezmocně policista a bezděčně sahá po pistoli.

Reitmana z donbaských jednotek vyhodili a podle jeho velitele ještě stihl se svým spolubojovníkem vyhrožovat, že prozradí ukrajinské straně jejich polohu. Možná to byla jen slova do větru. Faktem ale zůstává, že vojenské pozice této jednotky zasáhla pár dní po výhrůžkách výjimečně přesná a soustředěná dělostřelecká palba.

Co bude s Máriem dál, nikdo neví. Na Slovensku by ho čekaly problémy, on sám se chlubí ruským pasem. Když zjistí, že se zajímám o jeho působení, vyhrožuje mi tajnými. Později se dozvím, že místní tajná služba ve skutečnosti zatkla jeho a mezi vojáky se šušká, že jeho dny jsou sečtené. Člověk jako on je zřejmě problematický i pro vojenskou diktaturu s výrazně posunutou laťkou normalnosti.

Sojka

Sojka ztěžka polkne, jazykem si upraví zubní protézu a rukou se bezděčně dotkne místa, kde mu úlomek granátu odtrhl část čelisti. Zpočátku odpovídá na otázky neochotně, potom se ale rozmluví.

„Zabil jsem dva tři...“ Měl výčitky svědomí? „U jednoho. Mladý, osmnáctiletý kluk. Nasypal jsem do něj půl zásobníku. Potom, když ukropí (hanlivý název pro ukrajinské vojáky – pozn. red.) začali ustupovat... V tu chvíli vidíš před sebou běžet padesát šedesát lidí. Ani si neuvědomuješ, co děláš. Ani nechápeš, že toho člověka zabiješ. Jen bum bum a padá. Tak zasahuješ dalšího: Padá. Potom dalšího. Vůbec o tom nepřemýšlíš,“ popisuje Sojka, jak zabíjel v donbaském konfliktu.

Všechno mu to údajně došlo, až když uviděl mrtvá těla zblízka. Viděl, jak tam po boji „naši doráželi ukropy, jednoho zastřelili, jinému prořízli hrdlo“. Tvrdí, že on sám to nedělal, protože má „svoje zásady“. Jinak mu to ale bylo jedno. Námitku, že ti muži měli být ošetřeni a převezeni do tábora jako váleční zajatci, nepřipouští. „Váleční zajatci? Pravý sektor (jedna z organizací ukrajinských nacionalistů – pozn. red.)? Pálit a střílet na místě.“

Sojka, občanským jménem Martin Kepřta, přijel do Donbasu jako jeden z prvních, už v roce 2014, v době nejtěžších bojů. Rodák ze slovenské Petržalky, kdysi člen kontroverzní polovojenské organizace Slovenští branci. To je ale dávná minulost, jako z jiného života.

V bratislavském oddělení počítačové firmy IBM vydělával dva tisíce eur hrubého jako IT specialista. Dnes jako mladší seržant v Doněcku nedostane ani tři sta eur. Sedíme ve snobské pizzerii v centru Doněcku. Číšnice jsou tady přátelské a atmosféra skoro jako v Bratislavě.

Občas se tu zastaví i doněcký „prezident“ Alexandr Zacharčenko. Tehdy celou ulici obsadí po zuby ozbrojení muži, pancéřované SUV a nenápadná dodávka s rušičkou signálu, která přežvykujícího diktátora chrání před případnou bombou odpálenou na dálku.

Sojka je těžký případ. Sedmadvacetiletý snílek plný rozporů, plánů a nesplněných snů. Kategorie: idealista. Přiznává, že zabíjel lidi a má i výčitky svědomí. Nesmím ale zveřejnit, že začal kouřit – co kdyby se to dozvěděla máma na Slovensku. Rád se pyšní svým vysokým IQ, nezdá se ale, že mu v životě příliš pomáhá. Do Doněcku odjel bez jediného slova vysvětlení. Věřil v ideály a chtěl své rodině něco dokázat. Zdá se ale, že především svému otci, o kterém neustále mluví. Podle svědectví jeho známých ze Slovenska jde o klasický případ syna fixovaného na otce, který neopětoval jeho lásku. Sojku zná ještě ze Slovenska specialista na krizovou intervenci Radovan Bránik, který pracoval v Donbasu jistý čas jako mediátor a připravoval i psychologické profily bojovníků.

Podle něj byl Sojka doma skvělý dobrovolník, ochotný pomáhat při živelních pohromách „i tehdy, kdy jiní

padali únavou". Sojky je škoda, říká Bráník, může za to náš systém, který ho odmítl místo toho, aby jej podchytil. Proto se pak podle Bráníka takoví lidé jako Sojka „proti systému postavili“.

Sojkův životopis Bráníkova slova potvrzuje. Doma ho nevezali do armády kvůli astmatu, těsně před odjezdem na východ Ukrajiny ztratil práci i přítelkyni. „Sojka nenašel uznání u otce, a tak ho hledal jinde. Byl by velkým přínosem pro každou instituci, ať by dělal cokoli. To se nestalo, tak si své místo našel sám,“ dodává Bráník.

Teď, po dvou letech, přišel Sojka o kontakt s otcem a taky o iluze o nové vlasti. Má ale novou přítelkyni a patří k motostřelcům, což v praxi znamená, že je u nich „méně alkoholiků než jinde“, podotýká ironicky. „Jak říkají Rusové, zůstal jsem tu bez křídel,“ uzavírá Sojka.

Vrátit se Slovensko se nemůže ani nechce. Nemůže, protože kdysi dal rozhovor médiím s odhalenou tváří jako voják separatistické Doněcké lidové republiky (DNR). Na Slovensku ho za to čeká vězení. Nechce se vrátit, protože „doma“ už je pro něj v Doněcku, po boku své družky Jeleny a její dcerky Nataši. Brzy chce jít do civilu, založit firmu a pořádně vydělávat. Ještě předtím se ale hodí i dvě stě eur od slovenské mámy, za něž vymění stará okna v bytě za plastová. Pak se uvidí.

V Sojkově slovenštině zní čím dál víc ruských slov. O návratu na Slovensko i do „eurosojuzu“ už přestal přemýšlet. Tady se žije dobře, jeho milá má v Doněcku dva byty, jeden pronajímá. Sojka není náročný, výplatu odevzdá doma, sám si nechává jen pár set rublů na kávu, koláček a cigarety.

Jeho touha po klidném životě může souviset i s jeho nedávným vážným zraněním čelisti. Na operačním sále prožil bez narkózy dvouhodinové martyrium. Když lékař konečně přestal řezat a Sojka se jakž takž vzpamatoval, oba si sedli na chodbu a opřeli se o stěnu. Lékař zakrvácený od Sojky, Sojka zakrvácený od doktorova skalpelu. Pomalu otevřel oči, ve kterých se mu ještě zrcadlila všechna ta nelidská bolest a mlčky si spolu zapálili.

Když se vrátil, nevěděl, co bude dál. Jestli ho – polovičního mrzáka – neodmítne žena, se kterou se sotva stačil seznámit. Neodmítla. Zranění se pomalu hojí, všechno jde správným směrem. Malá dcerka Nataša chodí do školy, on je v armádě, Jelena u policie.

Večer se sejdou doma, venku se třpytí hvězdy, je klid, jen někde v dálce se ozývá bombardování. Místo pro život jako každé jiné.

Naši chlapi

Českého žoldnéře Behemota zcela pohltil městský život a běhání po úřadech, Kavkaz zůstal tělem i duší žoldněrem. (příběhy obou detailně popisovala první část reportáže – pozn. red.) Sojka se stáhl do rodinného života, Mário zmizel kdesi na planinách Donbasu. Pár Slováků a Čechů zemřelo v boji a část tak jak přišla, se i potichu vypařila zpět domů, s bojovými zkušenostmi a výcvikem. A s nadějí, že slovenské úřady se o jejich malém dobrodružství nikdy nedozvědí.

Kromě bojů v Donbasu tak nemají „naši chlapi“ společného skoro nic, ani motivy svého odchodu ze střední Evropy. Nescházejí se, nevytvářejí žádnou společnou komunitu. Když fantasta Sojka do místních médií prohlásil, že zakládá česko-slovenskou legii, nikdo kromě něj se do ní nepřihlásil.

Často mezi nimi vládne nevráživost a pomluvy, snaží se ale splynout s většinou společností v Donbasu. A jsou stejně chudí jako místní, rádi se nechají pozvat na oběd. S plnými ústy mluví o zbraních, o životě na frontě a o alkoholismu, který se šíří mezi vojáky stejně rychle jako podomácku vyráběné drogy nebo krádeže.

Na Donbasu jich momentálně bojuje nebo žije několik desítek. K nové vlasti jsou kritičtí. Jsou ale zároveň přesvědčeni, že ji ohrožují američtí imperialisté a ukrajinští fašisté. Čekají velkou válku, kterou údajně Západ povede proti poslednímu svobodnému (rozuměj ruskému) národu.

Žijí obklopeni masivní propagandou. Legendy z proruských webů a televizi často opakují tak, jako by je sami zažili. V malé izolované komunitě separatistického regionu propaganda nejen vykresluje vnější svět v úplně jiném světle, ale především od něj izoluje. Na místní brutální cenzuru si stěžují dokonce i samotní ruští novináři, akreditovaní v Donbasu.

Stačil rok nebo dva a z Čechů a Slováků v Donbasu se až na pár výjimek stali modelová a loajální občane vojenské diktatury. Je to jejich jediný společný rys, ačkoliv jinak se vymykají černobílým hodnocením. Mnozí z nich jsou přátelští a velkomyslní, za své přesvědčení bojují stejně upřímně a s nasazením života jako jejich nepřátelé na druhé straně fronty.

U českých a slovenských separatistů se téměř hmatatelně projevuje rozpor mezi jejich tvrzeními nebo představami a skutečnou zkušeností. V psychologii se tento jev nazývá kognitivní disonance, nemusí se přitom týkat jen názorů na politiku a společnost.

Přestože doma vyrostli v relativním blahobytu a konzumu, po poměrně krátkém pobytu v Donbasu sdílejí s místními přesvědčení, že podřadné jídlo v tamních obchodech je prvotřídní kvality, levné polské a české sýry v místních lahůdkách považují za exotický kulinářský zážitek a nákupní centra se zavřenými obchody za vrchol luxusu.

Je těžké najít moment, ve kterém každý po svém odvrhl bývalou vlast, její vládu a zákony – nebo dokonce Západ jako celek – a stal se jejich zarytým nepřitelem. U některých to probíhalo pomalu, u dalších za to může nějaký hraniční zážitek. Pro jiné to začalo už doma, pod vlivem alternativního výkladu světa z konspiračních webů. Jedni nás, své krajany, považují za zmanipulované ovce, další za stejně

nebezpečnou hrozbu jako ukrajinské tanky.

Jedno zůstává každopádně jisté. „Naši chlápci“ v Donbasu přestali být „našimi“. Díky této jednoduché pravdě je všechno mnohem jasnější. Potvrzuje to Kavkazova reakce na slova českého komunistického poslance Zdeňka Ondráčka, který právě během mého nedávného pobytu navštívil Doněck. Když mluvil o hledání společných zájmů Česka a Donbasu, Čech Kavkaz ho rázně přerušil: „Mě nezajímají žádné české zájmy. Jediné, na čem záleží, jsou zájmy nás. DNR.“

Jsou naštvaní a dělají si, co chtějí. Na frontě s Pravým blokem i dalšími ukrajinskými radikály

Nejdřív bojovali na barikádách kyjevského Majdanu, teď umírají v zákopech Donbasu. Ukrajinská média je označují za radikály, ruská propaganda za neonacisty. Proukrajínští dobrovolní bojovníci z Pravého bloku a jiných uskupení si však říkají jednoduše: partyzáni. Slovenský reportér Tomáš Forró s nimi strávil tři týdny na frontových liniích, od severní hranice s Ruskem až po Černé moře ve východoukrajinském přístavním městě Mariupol. Přečtěte si první část jeho reportáže.

Marjinka/Novohrodívka (Ukrajina) – Vojenský džíp je pokrytý kamufláží, jeho řidič má na zadním sedadle položený samopal, munici a granáty.

Cestu hlídá mladý voják s nápisem na tričku No Knife – No Life (Bez nože se žít nedá) a s kalašnikovem na rameni.

Zvedne závoru, bojovník za volantem mlčky zařadí rychlost a vyrazíme z ponuré základny Pravého bloku směrem na frontu.

Zátiší u fronty

Řidič se jmenuje Gera a je mu 43 let. Bývalý profesionální voják ve výslužbě se po vypuknutí ukrajinské války přihlásil zpátky do armády, ta ho ale odmítla. A tak skončil v Pravém bloku.

Gera si nestěžuje: jako dobrovolný bojovník sice nedostává žádný žold, ale jídlo, zbraně a všechno potřebné zajišťují dárci nebo sama organizace.

Spolu s ním tady slouží další kolegové z jeho bývalé jednotky.

Zhruba hodinu projíždíme přes tiché vesnice u fronty, které jsou s každým kilometrem opuštěnější a zničenější.

Potom nás v malé osadě vítá sedmadvacetiletý Talián. Tuhle přezdívkou prý dostal, protože vyrůstal v Neapoli. V zahradě se válí odpadky, všude po domě jsou zbraně: ruční granáty, protitanková střela, samopaly i neprůstřelné vesty.

Surrealistickou atmosféru umocňují výkřiky žen, které v zapnuté televizi brutálně zápasí v bojové kleci. Chlapi vyjdou ven a otevřou garáž.

Je zavalená municí. Náš řidič si jí zaplní zásobníky u svého kalašnikova. Můžeme pokračovat v cestě na frontu.

Nikdy se nedozvím, odkud vzal Talián stovky kilogramů munice do ručních zbraní a kulometu, ani jak se ocitly v jeho garáži.

Možná pocházejí z černého trhu a armádních skladů, z krádeží nebo jsou válečnou kořistí.

Kde končí cesta a začíná válka

Východoukrajinské městečko Marjinka je jednou z nejneklidnějších frontových zón.

Leží na strategické cestě do Doněcku, takže je nepřetržitě vystavené bojům a bombardování.

Brání ho tři tisíce vojáků ukrajinské armády a hrstka bojovníků Pravého bloku, kteří si velí sami.

Je to vlastně soukromá armáda, která chce osvobodit Ukrajinu od ruské agrese. Na vlastní pěst a za každou cenu.

Přicházíme sem před setměním, když dělostřelectvo na obou stranách začíná pálit čím dál častěji.

Marjinka připomíná hororové město duchů.

Je tady liduprázdno a chladné, sychravé šero na ulicích s řadou zničených domů umocňuje šedivá a depresivní mlha.

Asfaltka rozbitá od pásů těžké techniky nás vede přímo na frontu, k ozvěnám dávek ze samopalů a kulometů.

Po několika minutách končí paneláky a míváme předměstí s rodinnými domy a zahradami. Všechny jsou poškozené od minometné palby a raket typu Grad.

Zastavujeme, protože dál by pokračoval jen blázen.

Už tady sviští zbloudilé kulky a o pár set metrů dál se prý cesta mění na minové pole pod křížovou palbou obou stran.

Čeká na nás bojovník Pravého bloku, spolu s řidičem mě s odjištěnými samopaly eskortují na předsunutý

frontový post.

Je to vybombardovaný domeček a vedle něj opevněná improvizovaná barikáda s průhledy na území nikoho. Je pokrytá hnjícím dřevěným linoleem a přímo za ní začíná minové pole.

Svoje tváře mi bojovníci nedovolí fotit. Na otázku, jestli můžeme z barikády nafotit aspoň okolí, jeden z nich cynicky prohodí: „Klidně si tam vylez, cizínče, ale určitě to bude poslední fotka v tvém životě.“

Z celého místa číší beznaděj.

Bojovníci se spolu tlumeně baví, přijmou ode mě cigarety a řidiče se vyptávají, kdy přijede jídlo. Všechno se za chvíli vyřídí, slibuje Gera.

Když se minometná palba soustředí na náš prostor, rychle odcházíme, odkud jsme přišli.

Dávají mi najevo, že mrtvý zahraniční reportér by tady znamenal jeden velký a zbytečný problém navíc.

V městě duchů

Pravý blok má v městečku i malou operační základnu nedaleko centra, v bezprostřední blízkosti obytných paneláků.

Smrt, krev a pochyby. V ukrajinské Avdějevce se pořád střílí, lidé často věří víc propagandě Kremlu Smrt,

krev a pochyby. V ukrajinské Avdějevce se pořád střílí, lidé často věří víc propagandě Kremlu čist článek

Když tam přicházíme, na ulici je skoro tma. Přizemní mlha způsobuje, že výbuchy minometné palby a dávky z ručních zbraní o několik ulic dál k nám doléhají s dvojitou ozvěnou.

Hlídá mě voják, který má na ruce zavěšený ochranný pravoslavný křížek a v ní drží kalašnikov. Dodatečný ochranný prvek, kdyby ten první selhal.

Nedaleko se vynoří zapomenutý alkoholik ve špinavém oblečení. Otupeň životem ve válečné zóně nevnímá, že ho můžou zasáhnout úlomky z nedalekých výbuchů. Přes širokou nechráněnou ulici přejde přímo k nám.

Zastaví ho až gesto mého ochránce, který mu mlčky namíří samopalem na břicho. Bezdomovec okamžitě změni směr a odchází.

Zpustlá budova základny je poškozená od bombardování a její osazenstvo zvědavě pozoruje příchozí.

Jsou tady Gruzínek Mamuka a mladý Angel, který vypadá, že je na drogách. To je ostatně na obou stranách fronty běžný jev.

Angel je neklidný a agresivní.

Při otázce, jak se jim spolupracuje s ukrajinskou armádou, začíná horečně vysvětlovat, že všichni důstojníci jsou hajzlové.

„Já jsem jim to minule řekl. My tady umíráme beze zbraní a bez žoldu, rozumíš? Podívej se na nás!“ Angel nad sebou ztrácí kontrolu a začíná do mě strkat.

Zasáhne můj řidič, který ho odtáhne a uklidňuje. Angel se rozesměje a přátelsky mi poklepává po ramenou.

„Podívej, tohle je můj synek,“ ukazuje vzápětí fotku ve starém rozbitém mobilu. „Je mu pět měsíců.“

Náš rozhovor přeruší další série minometné palby.

Takhle pozdě po setmění začíná v okolí fronty peklo. Gera přijel sem na frontu jen kvůli mně a nechce se nechat zabít.

Musíme okamžitě odjet.

Symbyly a mýty ukrajinské války

Mé seznamování s jednotkami ukrajinských dobrovolníků trvalo tři týdny. Probíhalo přímo na jejich bojových pozicích, od severní hranice s Ruskem až po Černé moře v přístavním městě Mariupol.

Příběh Pravého bloku skutečně poznamenal prvotní hřích jeho zakladatelů.

Organizace se zrodila v době ukrajinského Majdanu v listopadu 2013, když se proti policejním jednotkám Berkut postavily i šiky bojovníků z řad fotbalových chuligánů, členů malých rasistických a neonacistických organizací a dalších radikálů.

Po vypuknutí války na východě Ukrajiny začaly nejradiálnější skupiny neonacistů Pravý blok opouštět a zakládat vlastní bojové oddíly (například kontroverzní prapor Azov).

Ty se ale pak začlenily do oficiálních ozbrojených státních složek a jejich radikální excesy utichly.

Pravý blok naopak zůstal samostatnou jednotkou nezávislou na státu a rychle se stal vděčným terčem mýtů a dezinformací, hlavně z ruských médií.

Ta jako první přinesla zprávy o bojových skupinách Pravého bloku vyznávajících neonacistickou ideologii spolu s obviněními z válečných zvěrstev.

Proruší separatisté na východě Ukrajiny, kteří bojují proti Pravému bloku přímo na frontě, ho považují za ztělesnění ukrajinského fašismu.

Potenciální oběti radikálů: O ničem nevíme

Tento obraz Pravého bloku nešíří jen ruská, ale i renomovaná zahraniční média.

Na začátku roku 2017 například americký deník Washington Post přinesl reportáž o nacistech ze stejné

jednotky, kterou jsem navštívil.

Jediným důkazem o tom ale měl být podle reportéra listu jeden norský bojovník, neonacista s fašistickými tetováními.

Vojáci ze základny v Marjince si na něj během mé návštěvy vzpomněli, i na jeho „divné politické názory“. Podle nich ale nedělal prý žádné problémy, navíc se už mezitím vrátil domů.

Moje hledání opravdových ultranacionalistů žádné ovoce nepřineslo. A to ani při návštěvě všech dobrovolnických oddílů na východě Ukrajiny a desítek respondentů z jiných skupin jako Azov nebo Donbas, které už jsou součástí oficiální ukrajinské armády.

Jediným „hříchem“ byla ošoupaná neonacistická nálepka v jednom z aut dobrovolníků a pár individuálních případů radikálů, tak jako v každé armádě na světě.

Žádný organizovaný fašismus ani úderky neonacistů. Jen otřesné životní podmínky a pravděpodobnost předčasné a nesmyslné smrti od střepiny nebo zbloudilé kulky.

„Fašisti v Pravém bloku? Vy jste se zbláznili. Vždyť se jen podívejte na mě.“

Josef Čerkašij je přátelský ukrajinský ortodoxní žid s typickou dlouhou bradou. Ještě nedávno sloužil v dobrovolnickém praporu vojenské policie Dněpropetrovsk-1, který úzce spolupracuje se všemi jednotkami včetně Pravého bloku.

Teď už místo kalašnikova nosí úřednickou tašku městského zastupitele ve východoukrajinské metropoli Dnipro.

Říká, že s nenávisť kvůli svému židovskému původu se ve válce setkal jen jednou. Bylo to přes sociální síť a po nahlášení incidentu v armádě rychle našli a potrestali viníka.

Grigorij Pivovarov je další žid a potvrzuje Josefova slova. Slouží jako kulometník v praporu Ajdar.

Kdysi to byla dobrovolnická bojová skupina jako Pravý blok nebo Azov. Jeho členové dokonce čelili obviněním z válečných zločinů, které vyšetřovala mezinárodní organizace Amnesty International.

Pak byli začleněni pod ministerstvo obrany a teď fungují jako běžná jednotka ukrajinské armády.

Grigorij měl před válkou nejbližší k pankáčům a říká, že on sám vnímá přesně opačný trend: válka na východní Ukrajině ztlumuje etnickou a rasovou nesnášenlivost.

Na frontě jsou i nejhorší nacionalisté nuceni bojovat bok po boku s těmi, které kdysi mlátili na ulicích. A čelit společnému nepříteli.

Všechno ostatní je druhořadé.

A jestli vydrží bratrství židovského pankáče s nacionalisty i po válce? Grigorij neví.

„Ukrajina si musí pomoci sama.“ Na frontových liniích s Pravým blokem a ukrajinskými radikály

Slovenský reportér Tomáš Forró se vydal na nebezpečnou misi. S jednotkami obávaného Pravého bloku a jiných ukrajinských radikálů strávil na frontě na východě Ukrajiny několik týdnů. Zajímal se o jejich názory, které mnozí označují za extrémní a nebezpečné. Přečtěte si druhou část jeho původní reportáže.

Marjinka/Novohrodívka (Ukrajina) – Čečenský muslim a aktivista Adam Osmajev taky bojuje mezi dobrovolníky na východní Ukrajině.

Přestože by mohl lehce patřit k dalším cílům ukrajinských nacionalistů.

Spolu se svou manželkou Aminou je elitním snajprem z čečenského dobrovolného praporu Džochara Dudajeva, který v roce 2015 pomáhal na Ukrajině zakládat.

Říká, že tady bojuje i za svobodné Čečensko. „Když prohrají oni, bude to i náš konec,“ myslí si.

Lidi, kteří s ním bojují proti Rusku, nepovažuje Adam za radikály. „Radikální nacionalisti se najdou všude na světě, ale to slovo teď na Ukrajině znamená něco úplně jiného než v případě evropských nebo ruských neonacistů,“ dodává.

Jsou našťvaní a dělají si, co chtějí. Na frontě s Pravým blokem i dalšími ukrajinskými radikály Jsou našťvaní a dělají si, co chtějí. Na frontě s Pravým blokem i dalšími ukrajinskými radikály čist článek (V čase našeho setkání ještě Adam netušil, že se za svůj boj proti Rusku stane za několik týdnů obětí atentátu a přímo v centru Kyjeva ho postřelí člen komanda, které pravděpodobně po celé Evropě unáší a vraždí oponenty režimu Vladimira Putina – pozn. aut.)

Podle profesora Olexije Harana z Kyjevské univerzity byli mezi dobrovolníky nacionalističtí radikálové spíš na začátku války.

V zemi teď dominuje úplně jiný typ nacionalismu než rasově nesnášenlivý z Evropy nebo Ruska, tvrdí Haran.

„Běžný nacionalista u nás neřeší, jestli jako loajální Ukrajinec mluvíte rusky, nebo ukrajinsky a zda vyznáváte pravoslavnou, či muslimskou víru jako krymští Tataři,“ říká Haran.

A co Pravý blok? Profesor vzdychne. Ano, to jsou typičtí ukrajínští nacionalisté.

Ale žádní nacisté – jejich problém spočívá v tom, že radikalizují obyvatele nespokojené s korupcí,

neefektivní armádou, chudobou a nezaměstnaností.

Jsou ochotni riskovat další revoluci a mají i zbraně a bojové zkušenosti, kterými ji mohou rozpoutat.

O čem svědčí legendy

Jiný ukrajinský novinář popisuje své první setkání s ukrajinským Pravým blokem v roce 2014.

Jednotka takzvaných kyborgů brání doněcké letiště podle něj v době nejtěžších bojů napochodovala do štábu oficiální armády skoro beze zbraní a žádala výzbroj.

Marně.

Za dva dny se vrátili zpátky, zabláčení a postříkaní krví, ale vybavení zbraněmi a bojovou technikou.

Šokovaným důstojníkům oznámili, že nejbližší nepřátelské pozice už jsou volné, stačí jen odklidit mrtvolky.

Kyborgové se tehdy stali legendou a Pravý blok získal reputaci odvážných vlastenců, nebo

chladnokrevných fašistických bestii. Podle toho, na které straně fronty se nacházíte.

Realita z roku 2017 je ale o dost prozaičtější.

Bojovníci Pravého bloku trpí zoufalým nedostatkem a z atmosféry v kasárnách v týlu, kde odpočívají

a připravují se na to, že své kolegy vystřídají na frontě, číší deprese.

Život na základně

V baráku 1. útočné roty pátého praporu Pravého bloku je strašná zima, přítmí a všichni pokašlávají.

Nacházíme se pár kilometrů od fronty, na okraji městečka Novohrodívka, které je obklopené úrodnou

černozemí a uhelnými doly.

Vozový park, to jsou příšerně otlučená, tisíckrát opravovaná auta, která mají poruchu každých několik desítek kilometrů.

Zdá se, že hlavní náplní života na základně není bojový výcvik, ale oprava zbraní a vozidel. Zubožené

vypadají i nahnilé naklíčené brambory a cibule, které se válí na vlhkých chodbách.

Bojovníci kromě oprav techniky po večerech cvičí mladé rekruty, kteří vypadají na 16 let, přestože jejich

na pohled jen o něco málo starší učitel přísahá, že každému je minimálně osmnáct.

Chlapci trénují techniku boje se samopaly, pak se učí nabíjet a rozebírat kalašnikov a těžký kulomet.

Následuje lekce z opravy aut.

Zbraně kupují na černém trhu a riskantně je pašují na frontu, ty zbývající na základně donekonečna čistí a opravují.

Jeden z bojovníků dokonce přiznal, že ukradli minomet z vojenského muzea – byl vyrobený v roce 1947.

Ukrajinská vláda i armáda bojovníky Pravého bloku ignorují, ti jsou proto odkázáni na dárce

a podporovatele.

Navzdory zjevnému nedostatku techniky a za cenu neustálé improvizace se pořád účastní nejtěžších bojů

na klíčových frontových úsecích. Nezávislosti na oficiální armádě se nechtějí vzdát za žádnou cenu.

Bojovníci

Lidé na základně mluví bez zábran.

Do Pravého bloku často přišli bojovat proto, že je znechutily poměry v ukrajinské armádě – nefunkčnost, korupce a šikana. Jiné armáda nepřijala kvůli zdraví, věku nebo problémům se zákonem.

Pravý blok znamená pro tyhle lidi soudržnou komunitu, některým mladým chlapcům zřejmě nejednou nahrazuje rodinu, jakou možná v dětství nepoznali.

Nejsou tu vidět žádné náznaky radikálního nacionalismu a netolerance. Právě naopak: mezi členy organizace patří ortodoxní židé, muslimové včetně Čečenců a krymských Tatarů, ale i lidé s výrazně asijskými rysy.

Potvrzuje to Craig Lang (26), bývalý voják americké armády a veterán z afghánské i irácké války.

Na Ukrajinu přišel před jedním a půl rokem a nejdříve sloužil v oficiální armádě, nedovolili mu ale bojovat,

pouze jej hrdě ukazovali v médiích jako Američana.

Craig působí jako mlčenlivý introvertní militarista – takových je v Pravém bloku spousta.

O politiku se nezajímá, ale má jasno v tom, že Rusko je agresor a hrozba nejen pro Ukrajinu, ale i pro Evropu a celý svět. Všechno ostatní, tedy válka, je pro něj už jen technická záležitost.

A samozřejmě, on je jako profesionál jedním z těch, kdo ji dokážou řešit.

Tady v Pravém bloku s ním bojují další tři Američané, jeden z nich je čistokrevný černoch. Je tu i šest Britů, Rakušan, dva Němci a Ital.

Nikdo z nich se nesetkal s diskriminací, prý si jich tu naopak váží. Protože místní bojovníci sice mají velké zkušenosti z bojů, ale nevědí si rady s ošetřováním ran a první pomocí.

Profesionálové ze západních armád jsou tady k nezaplacení.

Při přímé otázce, jestli se v dobrovolnických jednotkách skutečně nesetkal s žádným pravicovým

radikálem, Craig na chvíli znejistí. Pár jich potkal, přiznává: „Ale pokaždé to byli cizinci. A pokud vím, skoro všichni už odešli.“

Velitel

Oleg ještě před pár lety spolu se ženou podnikal na západě Ukrajiny. Teď se o firmu i děti stará jen ona

a zisky navíc posílá do jednotky, které Oleg velí.

Co podle něj znamená slovo nacionalismus? Svobodu. Od Ruska, od zkorumpovaných ukrajinských politiků a oligarchů, od Evropy.

„Před 25 lety jsem byl v Bratislavě,“ říká. „Už tehdy, po pádu komunismu, to u vás vypadalo líp než u nás dnes. Co od nás chcete? Byli bychom pro (Evropskou) unii jen na levnou práci, zabírání naší půdy a nerostných surovin. Ukrajina si musí pomoci sama,“ říká Oleg.

Ultrapracivová ideologie?

„Ano, měli jsme tu i takové. Fašisti, skinheadi... velmi agresivní, ale já jsem je respektoval. Když k nám někdo přijde s cílem bránit svou vlast, nezajímá mě, jestli je fašista, nebo muslim,“ vypráví Oleg.

Za mnohem větší problém považuje ukrajinskou armádu.

Na zásluhu Právého bloku z prvních týdnů války generálové rychle zapomněli a teď už otevřeně škodí, blokují přísun zbraní.

„Oficiálně jsme tady nelegální držitelé zbraní,“ vzdychne Oleg. „Na frontě jsme jim dobří, ale zároveň na silnicích zatýkají naše lidi kvůli zbraním, nebo jim dokonce podstrkávají drogy, aby je mohli zatknout.“

Den, kdy se zastavily vlaky

Bojující dobrovolníci, kteří nejsou součástí žádné armády.

To je vlastně ukrajinská odpověď na hybridní válku, kterou rozpoutali ruští „zelení mužiči“, často bez uniforem. Dobrovolnické jednotky se ocitly v právním a politickém vakuu, což jen umocňuje jejich frustraci a pocit, že jejich situace je bezvýchodná.

Jejich nálepka fašistů je zveličeným výplodem ruské propagandy, která se snaží ukrajinský konflikt vykreslit jako ideové pokračování války proti nacistickému Německu.

To však neznamená, že neexistují radikálové a že nejsou nebezpeční i pro Ukrajinu.

Jejich vojenský význam je dnes téměř nulový, zato často organizují občanské a i násilné protesty a demonstrace, které polarizují společnost.

Důsledky jejich působení jsou vidět pouhým okem. Skupiny jako Pravý blok tlačí vládu do čím dál radikálnějších kroků.

Příkladem jsou nedávné blokády nákladních vlaků z Doněcku.

Od března 2017 skupinky ozbrojenců včetně Právého bloku začaly blokovat vlaky s uhlím, které známý oligarcha Rinat Achmetov těží ve svých dolech na území separatistů a převáží je do svých metalurgických továren na ukrajinské straně.

Ukrajinská vláda pod tlakem protestů a blokády vyhlásila oficiální embargo na doněcké uhlí.

Výsledek: nedostatek uhlí pro ukrajinské továrny, a co bylo ještě horší – doněcká vláda v odvetě znárodnila závody a firmy na svém území.

Rusové se tak dostali ke zdrojům a prostředkům, které doteď neměli.

Jeden z velitelů Právého bloku na přímou otázku přiznal, že se snažili zastavit přísun financí pro Doněck a jeho separatistickou armádu, aby nemohly za ukrajinské peníze nakupovat zbraně a zabíjet jimi ukrajinské vojáky.

Na námitku, že ze stejného uhlí žijí i desítky tisíc ukrajinských dělníků závislých na továrně, velitel mávl rukou.

Důležité je prý přiškrtnit separatisty a pak je dorazit. Všechno ostatní musí jít stranou.

„Pravý sektor a podobné skupiny jsou velmi snadnou kořistí ruských zájmů a nátlaků. Manipulují s nimi, protože jsou lehkou vypočítatelní. Stačí sebemenší provokace a Pravý sektor reaguje přesně tak, jak nepřítel očekává,“ tvrdí ukrajinský profesor Oleksij Haran.

„Ekonomická situace a korupce jsou na Ukrajině špatné, ale to poslední, co teď potřebujeme, je destabilizace, masové protesty a politická krize. A přesně k tomu směřují akce Právého bloku. Rusové si musí spokojeně mnout ruce,“ dodává.

Pravý blok se tak po revolučních časech Majdanu mění v typické antisystémové radikální hnutí, jaké známe i ze západních demokracií.

Na rozdíl od nich ale má reálnou palebnou sílu mimo kontrolu státu a bojovníky vycvičené a připravené na všechno. Zoufalství lidí se zbraní navíc vede k situacím, kdy jsou už nyní hrozbou pro své okolí.

Pro příklad není třeba chodit daleko.

Při kontaktu s jinou ze skupin – bojovým oddílem Arrat – jsem byl vystavený situaci, kdy jejich tisková důstojnice Tatjana Čerkašinová přinutila moji asistentku zpřístupnit svůj profil na sociální síti „kvůli bezpečnostní kontrole“.

Když důstojnice zjistila, že její rodiče žijí v Moskvě (drtivá většina Ukrajinců má přitom v Rusku příbuzné), označila ji za potenciální špiónku a začala jí vyhrožovat.

Hrozila i mně, přestože jsem jako zahraniční reportér měl oficiální akreditaci od ukrajinské vlády. Říkala, že když mě při pobytu na bojišti jejich jednotky zabijí nebo budu těžce raněný, moje tělo pohodí daleko odtud a budou tvrdit, že šlo o neznámého dobrovolníka.

Takto to prý bude jednodušší pro všechny.

Neústupní. Muži a ženy krvácející Venezuely

Eduard Freisler (Reportér Magazín)

Vyjádření poroty

Porota oceňuje řemeslně výbornou reportáž na téma odporu občanské společnosti vůči nastupující diktatuře. Jde o jeden z mála textů, který srozumitelně a komplexně dokumentuje zánik demokracie a rozpad společnosti ve Venezuele.

Rodiče chlapce, kterého zastřelili prorežimní ozbrojenci. Lékař, jenž nemá antibiotika a neví, čím má léčit děti. Řádně zvolená šestadvacetiletá poslankyně, kterou zbavili nejprve platu, pak i poslaneckého křesla. Tak dnes vypadá Venezuela. Kdysi bohatá, ropou oplývající jihoamerická země zažívá politický a ekonomický rozklad. Levicový prezident Nicolás Maduro, který není schopen zajistit ani fungující distribuci potravin, se rozhodl potlačit opozici.

Jsme se v pasti. V podzemní garáži jednoho ze supermarketů v centru venezuelského hlavního města Caracasu se snažíme najít útočiště před členy Národní gardy, kteří právě venku rozhánějí demonstraci proti režimu Nicoláse Madura. K úkrytu nám slouží malá dodávka zaparkovaná v řadě zhruba dvaceti vozidel. „Musíme odsud vypadnout,“ říká zhruba osmnáctiletý mladík, který má přes ústa zavázaný šátek a v ruce třímá rozbitý podomácku vyrobený štít, na němž stojí Libertador (Osvoboditel). Těmto teenagerům se říká „escuderos“ – zbrojnoši: a to právě díky štítům, jimiž se snaží chránit demonstranty před režimními policisty a ozbrojenci.

Mladík – později se mi představí jako Freddy – má pravdu. Gardisté právě do útrob parkoviště vypálili plynové bomby a prostor se začíná naplňovat pronikavým zápachem, který nemilosrdně spaluje oči a s palčivou bolestí se dere do nosu a krku. Freddy se pomalu zvedá, když vtom ho chytá za ruku zhruba stejně stará dívka: „Colectivos,“ zašeptá v panické hrůze. A opravdu, u vjezdu do garáže se objevuje motocykl se dvěma členy této obávané polovojenské jednotky, kterou na obranu revoluce vytvořil dnes již zesnulý zakladatel a vůdce Hugo Chávez.

Muž, který sedí za řídicím, má v klíně pušku. Oba dva zkoumají pološero garáže. Tiše se dusíme, kašel může upoutat pozornost ozbrojenců. K úlevě nás všech to ale colectivos vzdávají a odjíždějí pryč. Jinak je ovšem ten den demonstrace rozprášena – ostatně jako vždy.

Máme strach

Desítky tisíc lidí, kteří toho dne pochodují rušnou avenue Francisca de Mirandy, míří k budově Národního shromáždění, kam právě usedli noví, „lidoví“ poslanci úzce spjatí s režimem Nicoláse Madura. Ti vlastně doslova sebrali křesla zákonodárcům starého parlamentu, který vzešel z regulérních voleb konaných před méně než dvěma lety – z voleb, v nichž drtivě zvítězila opozice. Prezident Maduro je však označil za skupinu poslanců, kteří pracovali na zákonech, jež by Venezuelu „uvrhly“ do kapitalismu. S pomocí Nejvyššího soudu, kde sedí jemu spříznění soudci, proto Národní shromáždění pod kontrolou opozice eliminoval a vytvořil takzvané Ústavodárné shromáždění, jež má „ochránit výdobytky revoluce“; Madurovi také zřejmě zajistí delší prezidentský mandát (viz rámeček na konci článku).

Nepřekvapuje mě proto, že vidím na ulici řadu vyhozených opozičních poslanců. Kráčí tu viceprezident Národního shromáždění Freddy Guevara, jemuž Maduro na státní televizi několikrát vyhrožoval vězením. Kousek dál je Tamara Adrián, první transsexuální poslankyně v historii nejen Venezuely, ale rovněž celé Latinské Ameriky. V davu nacházím i poslankyni Marialbert Barrios, která dosáhla historického úspěchu – v pouhých 25 letech se stala vůbec nejmladší členkou venezuelského parlamentu v dějinách země.

Marialbert má s provládními ozbrojenci, s oněmi colectivos, vlastní zkušenost. Vypráví sice, že jí samotné dvakrát vyhrožovali, ale že jí jde především o její voliče z chudinské caracaské čtvrti známé jako Catia, kteří žijí v neustálém strachu před členy této polovojenské jednotky.

O Catii se mluví jako o srdci „chávismu“: nachází se zde slum 23. ledna, kde jsou uloženy ostatky zesnulého „zakladatele revoluce“ Huga Cháveze. Přesto Marialbert při volbách do Národního shromáždění šokovala zastánce režimu zvané „chávistas“, když tu na konci roku 2015 s přehledem vyhrála.

O měsíc později, již coby poslankyně, přednesla Marialbert v sále Národního shromáždění strhující projev, v němž napadla vládu za všechny neduhy, kterými nyní Venezuela trpí: vysokou kriminalitu (Caracas dnes vede žebříček deseti zemí světa s největším počtem vražd na sto tisíc obyvatel), nedostatek jídla a léků, atmosféru strachu. „Lidé mi říkají, ženská, já tě volila, ale radši o tom mlčím, protože jinak by mi vzali bydlení,“ řekla tehdy Marialbert v narážce na praktiky režimu, který svým příznivcům rozdává zdarma

byty - a taky je bere. Pokud totiž některý z těchto stoupců revoluce obrátí a začne podporovat opozici, o střechu nad hlavou může snadno přijít. Jiným trestem může být zákaz kupovat vládou dotované potraviny. A jsou to právě colectivos, kteří mají absolutní kontrolu nad přerozdělováním takových potravin. V zemi sužované hladem tak mají tito členové paramilitárních jednotek obrovskou moc. Je to ale především jejich pověst brutálních hrdlořezů, která Venezuelany straší. „Colectivos klidně vtrhnou do bytu sympatizanta opozice, postřílejí domácí zvířata, daného člověka zmlátí a okradou,“ říká mi Luis Felipe Gottopo, profesor antropologie na Centrální univerzitě Venezuela. Jeho kolega ze stejnojmenné univerzity profesor Carlos Molina, bývalý člen Chávezovy vlády a autor několika studií o fenoménu colectivos, si rovněž nebere servítky. „Colectivos jsou nástrojem teroru této vlády,“ řekl mi Molina s tím, že ozbrojenci jsou gangsteři, kteří vybírají od drobných podnikatelů „výpalné“ výměnou za „ochranu před kriminálníky, kšeftují s vládou dotovanými potravinami na černém trhu a vraždí“.

Jsou to teroristé!

Catia je tak dnes nakonec nebezpečná i pro poslankyni Marialbert; přesto tam -dnes už šestadvaceti let – dívka často jezdí a navštěvuje své voliče. Jsou to vesměs symbolické zastávky, opoziční poslanci totiž nemají žádnou moc. Ani během roku a půl, kdy opozice kontrolovala Národní shromáždění, neměli Marialbert a její kolegyně šanci schválit byt jen jediný zákon. Nejvyšší soud, jehož členové jsou všichni chávistas, totiž všechny návrhy zákonů označil za protiústavní. V červenci roku 2016 dokonce přestali opoziční poslanci dostávat plat. „Mám velké štěstí, že mě dosud podporuje můj táta,“ říká mi Marialbert. Její otec Julio přitom býval zapřísáhlým příznivcem Huga Cháveze. V jeho domácnosti se o vůdci mluvilo jen pozitivně, v televizi ladil Julio jen státní kanály, které bez přestání vysílaly programy glorií kující prezidenta. Avšak Marialbert měla od dětství nezávislou mysl a rebelského ducha. Na půdě Centrální univerzity Venezuela, kde vystudovala mezinárodní vztahy, její averze vůči režimu jen a jen sílila. Jak říká, během debat se studenty zjistila, že realita se diametrálně lišila od státní propagandy, kterou do ní otec doma „hustil“.

„Někteří chávistas své rebelující děti vyhodili z domova,“ říká Marialbert s tím, že má s otcem již léta blízký vztah -navíc dnes už i on vášnivě protestuje proti vládě Nicoláse Madura. Poslankyně se v posledních měsících zúčastnila stovek protestů a diskusí s voliči, a to v jejich obývacích pokojích, na basketbalových hřištích, parkovištích či na dvorcích, které slouží k věšení prádla. Nedávno se například ocitla v sousedství Santa Monica, kde promluvila zhruba k šedesátce lidí. Setkání se konalo na dětském hřišti zarostlém bujnou vegetací jen za mihotavého svitu tří žárovek. V této části města řádně nefunguje elektřina ani úklid odpadků.

Svým výrazným stylem a veřejnou kritikou režimu se Marialbert vystavuje extrémnímu nebezpečí. Stejně jako její kolegyně (ex)poslanci se možná brzy ocitne na seznamu „nežádoucích osob“. V novém Ústavodárném shromáždění totiž zasedli všichni Madurovi nejbližší a nejloajálnější spojenci včetně jeho ženy Cilie Flores, syna Nicolase či Diosdadao Cabella, druhé nejmocnější postavy režimu – a právě s podporou této své instituce může prezident staré, neposlušné poslance označit za kriminálníky. Podle Madura by měl být kdokoliv, kdo se aktivně zúčastňoval násilných protestů, či je dokonce organizoval, považován za „delikventa“, či v horším případě za „teroristu“. Ústavodárné shromáždění již vytvořilo komisi s názvem Pravda a Spravedlnost; členové komise mají vyšetřit případné „delikty a zločiny“ opozičních poslanců, kterým nezbylo k protestu nic jiného než právě ulice.

„Možná na takovém seznamu jsem, možná ne. Nepochybují o tom, že nás (vláda – pozn. aut.) bude zatýkat a perzekvovat. Tahle země se ale nemůže vzdát. Mluvíme tu o malé skupině lidí, kteří se drží u moci pouze zbraněmi, s pomocí nenávislných projevů a unesených institucí,“ řekla mi Marialbert. Madurov režim podle ní „nemá dost kulek na to, aby pozabíjel miliony Venezuelanů v ulicích“.

Střela do hrudníku

Řada Venezuelanů už za svůj odpor zaplatila životem. Dosud při protestech po celé zemi zahynulo násilnou smrtí na 130 lidí. Odpůrci Madura otřásly případy, jakým byla například smrt sedmnáctiletého Neomara Landera. Zkraje června tohoto roku na něj vypálil člen Národní gardy, a to zhruba ze vzdálenosti deseti metrů. Rána mladíkovi roztrhla hrud a na místě ho zabila.

Neomar zemřel na depresivním místě, v podjezdu na třídě Libertador v západní části Caracasu, který se změnil v centrum odboje proti režimu. Graffiti ti posprejované zdí tu označují Madura za masového vraha, diktátora a obchodníka s drogami. Řada nápisů je vulgárních. „Maduro toho dne řekl, že to bude poslední protest, který bude tolerovat. Ukázalo se, že to byl poslední protest našeho syna,“ říká mi Neomarova matka Zugeimar Armas. Zatímco spolu hovoříme, její muž Neomar starší prohlíží na svém telefonu videa, která zachycují počínání jejich syna. V jedné chvíli se ke mně nakloní a ukáže mi záběry, na nichž jeho syn z bezprostřední blízkosti hází Molotovův koktejl na jeden z obrněných vozů Národní gardy, jimž protestující přezdívali nosorožci. Vůz vzplane, což v otcí vyvolá viditelnou pýchu. Zugeimar však má zjevně smíšené pocity a pokouší se riskantní počínání svého zesnulého syna vysvětlovat. „Na ulici se dějí hrozné věci, a když po vás jdou, snažíte se bránit,“ řekne teprve pětadvacetiletá žena.

Neomar senior se přiznává, že je to nyní on, kdo po gardistech hází koktejly a kameny. Má za to, že jedině takhle může ctít památku svého syna. Zugeimar se na něj v tomto okamžiku úzkostlivě podívá. „On si

dělá, co chce," řekne. Je to něžná výčitka. I Zugeimar totiž pevně věří, že Venezuelané musejí v pouličních protestech pokračovat. Že by se ovšem dočkala nějaké spravedlnosti za zabití syna, s tím nepočítá.

„Jedinou spravedlností by pro nás byl pád této vlády," řekne tiše.

O pár dní později se v Caracasu koná takzvaný „Noční pochod za padlé". Tisíce lidí se zastaví u Neomaraova památníku s jeho portrétem namalovaným na zdi, svícemi a štíty, jež sem přinesli ostatní escuderos. Na zdi je přilepená cedule, na níž stojí: Tunel Neomara Landera. Hned vedle Neomara citátu, který říká: „Boj několika za budoucnost mnoha stojí za to." Lidé se tu dávají do hlasitého zpěvu, většinou jde o vlastenecké písně. Mezi jednotlivými songy lidé vášnivě skandují hesla jako „Svoboda, svoboda!" a „Kdo jsme? Venezuela!". Se svými rodiči tu je i dvanáctiletá Paola, sestra Neomara juniora. „Můj syn bojoval na ulicích za lepší budoucnost své sestry," hlesne Zugeimar.

Neomar senior se mi toho večera svěřil, že vyrovnat se se ztrátou syna mu pomohla Rosa Orozco. Tato šedesátnice vytvořila pro rodiny, jež ztratily během protestů své blízké, nadaci s názvem Justicia, Encuentro y Perdón. Orozco přišla o svou vlastní dceru Geraldine v únoru 2014, kdy zemi zasáhla první vlna násilných demonstrací proti Madurově režimu.

Geraldinina smrt šokovala členou brutální gardisty. Podle Rosy ji dva členové gardy (oba byli nakonec odsouzeni na 30 a 16 let vězení) zastřelili třemi ranami. Smrtelná byla ta druhá, která prolétla třidvacetileté dívce pravým okem a zpusťovala většinu jejího mozku. I když ji lidé na místě dokázali rychle převézt do nemocnice, Geraldine neměla sebemenší šanci přežít.

Žlutá voda v ordinaci

Lékař Edgar Sotillo ví, jak se museli lékaři cítit, když jim Geraldine zemřela před očima. Tento neurochirurg, který pracuje ve veřejné nemocnici s názvem J. M. de los Ríos v caracaské čtvrti San Bernardino, je v posledních letech svědkem hlubokých traumat.

Ekonomická krize uvrhla řadu Venezuelanů do hladu, takže stovky lidí každý den zoufale prohledávají odpadky s cílem najít aspoň trochu jídla; současně se zcela rozložil systém zdravotnictví. Veřejné nemocnice postrádají léky, krevní transfuze, personál, často jim chybí elektřina a pitná voda. Seznam chybějícího materiálu doktora Sotilla je sáhodlouhý. Chybějí mu léky proti vysokému krevnímu tlaku, inzulin pro diabetiky, inhalátory pro astmatiky, nemá antibiotika. Kromě toho na skladě nejsou injekční stříkačky, obvazy ani šicí jehly.

Padesátiletý doktor tak například s obavou sleduje rostoucí hlavu své malé pacientky Danielys, která trpí takzvanou hydrocefalitou neboli otokem mozku způsobeným přebytkem vody. Sotillo ví, že by rutinní zákrok „této princezně", jak ji lékař při každé prohlídce nazývá, rychle odpomohl od bolesti a případných zdravotních komplikací.

Sotillo ale nemá speciální „trubičku", kterou by vodu z mozku teprve osmiměsíční Danielys odsál. „Mohla by jít hned domů, takhle čekám a vím, že každým dnem Danielys hrozí nejrůznější zdravotní problémy," říká doktor a jmenuje nebezpečí ztráty motorických funkcí či omezení inteligence.

Před časem ho tato bezmocnost přiváděla k úzkostným stavům a depresím, lékař se ale naučil těmto tíživým pocitům čelit – chladnou byrokracií. Během našeho rozhovoru v dezolátní kanceláři, kde z kohoutku teče jen žlutá voda a nefunguje ventilace, vysvětluje svůj přístup na příkladu rentgenového přístroje. Ani toto pro něj nezbytné zařízení, které mu pomáhá diagnostikovat dané poškození mozku, nemá k dispozici.

„Když mi přivezou dítě s rozbitou lebkou, jediné, co mohou udělat, je sepsat zprávu, kde popíši dané podmínky, a odešlu pacienta někam, kde rentgen mají," říká s tím, že se tak vyhýbá možným nařčením z profesní nedbalosti či chybné léčby. „Jsem často prostě bezmocný a mohu rodičům zraněného či nemocného dítěte jen poradit, kde a jak hledat pomoc."

Výhrou jsou samozřejmě peníze. Pokud má rodič dostatek peněz, Edgar Sotillo může zařídit třeba rychlý převoz sanitkou s lékařem na palubě, v opačném případě je jedinou šancí taxi nebo veřejný autobus, a to bez asistence doktora.

Movitější rodiče se rovněž mohou postarat o to, aby pro léčbu sehnali adekvátní léky, či dokonce nástroje, jako je například výše uvedená „odsávací trubička". Ta podle Sotilla stojí v přepočtu zhruba 200 dolarů – částka, jež je pro většinu Venezuelanů astronomická. Sám Edgar Sotillo vydělává pouhých 110 dolarů měsíčně. Přes nízký plat, těžké pracovní podmínky a fakt, že často může jen přihlížet bolesti a utrpení svých malých pacientů, nehodlá doktor Sotillo emigrovat tak jako řada jeho krajanů. Odmítá, jak říká, opustit děti, kterým pomoci může. „I kdybych například mohl vrátit řeč jednomu dítěti z deseti, stojí mi to za to," řekne měkkým hlasem.

Přece však čelí monstrózním problémům, které se s každým dalším dnem hospodářské krize zvětšují. Vedle faktu, že řada veřejných nemocnic postrádá léky a přístroje jako rentgen, totiž doktor s velkým znepokojením sleduje nezdravý životní styl Venezuelanů, a to především v nedalekých slumech. Mnozí z nich například nemají dost peněz na to, aby si koupili maso. S nedostatkem proteinů se tak rodiny vystavují riziku oslabení imunity, a tedy i nebezpečí infekčních chorob. Sotillo během polední pauzy, kdy si stejně jako všichni ostatní lékaři dává doma připravené jídlo (zajít si na oběd ven je příliš drahé), mluví o nemocech, jež považoval za dávno vymýcené. „Objevily se u nás například případy tuberkulózy," poznamenává.

Jeho oddělení neurochirurgie rovněž zažívá nápor jiných nezvyklých pacientů – dětí s abnormálně malou hlavou, což jsou malí pacienti postižení virem zika. „Už loni jsme zaznamenali třicet případů a během prvních šesti měsíců tohoto roku už máme dvacet takových novorozenců.“

Pochodujeme dál

Za okny nemocniční kanceláře se stmívá a lékař Sotillo se chystá domů. Bydlí od nemocnice jen kousek, přesto by raději do svého bytu dorazil ještě za světla. Ulice Caracasu se totiž s příchodem noci mění v město duchů, málokdo si dovolí procházet se v tomto násilím zamořeném městě po západu slunce. Tuto noc však vyrážejí do ulic tisíce lidí, kteří se zúčastnili dalšího z Nočních pochodů. Jednou ze zastávek bude podjezd na třídě Libertador. Neomar Lander senior mi posílá textovou zprávu: „Pokud chceš delší rozhovor, budu dnes večer na místě svého syna.“

Kategorie psané žurnalistiky

Nejlepší komentář

Porota

Lukáš Fila, novinář, šéf vydavatelství N Press, **Petr Janyška**, bývalý velvyslanec ve Francii, **Hana Ripková**, výkonná ředitelka Fulbrightovy komise, **Zdeněk Slejška**, ředitel EDUin

Vítězka

Apolena Rychlíková [Salon Práva]

Vyjádření poroty

Autorka stručně a výstižně komentuje závažná společenská témata související především s právy žen a sociálně slabými, která dlouho neměla ve veřejné diskuzi přiměřený prostor. Její články jsou žánrově čisté, názorově vyhraněné, mají jedinečný rukopis, je z nich cítit energie a nabízejí jasnou pointu.

At' žije MDŽ!

„Ženy jsou diskriminovány, i pokud jde o pracovní zařazení a o mzdu. Porůznu publikované údaje z první poloviny sedmdesátých let prokazují, že ženy vydělávají v průměru asi o třetinu méně než muži. Odvětví, v nichž ženy tvoří většinu pracovníků, poskytují zpravidla podprůměrnou mzdu,“ píše se v sedmém dokumentu Charty 77, věnovaném stavu sociálních a hospodářských práv v Československu. Příznačným paradoxem je, že jediný chartistický dokument, který se alespoň okrajově dotýká postavení žen (a mužů) v tehdejší společnosti, byl vydán 8. března 1977. Na Mezinárodní den žen.

Je součástí ahistorického toužení projektovat si do minulosti současnost. Chtít po minulosti, aby byla jiná, lepší, naše.

„A co ty ženy, proč jste tu rovnoprávnost víc neřešili?“ neodolala jsem nedávno s plným vědomím určité absurdity toho dotazu ani já tvář v tvář někdejší chartistce Anně Šabatové. „Vy se mě na to ptáte z úhlu, o kterém jsme v té době prostě neuměli přemýšlet,“ kontrovala a měla pravdu.

Ohrnovat nos nad Chartou, že nebyla dostatečně progresivní v otázce genderové rovnosti, je podobně nesmyslné jako tvrdit, že Václav Havel byl levičák, jen proto, že v Moci bezmocných kritizoval konzumerismus.

Otázka po tom, kam se z vyprávění o Chartě 77 vytratily ženy, by měla mířit spíš na ty, kteří její příběh interpretují, než směrem k těm, kteří jej žili. Chartisté a chartistky byli součástí určitého společenského nastavení a i na ně dopadaly mechanismy vlastní celému společenskému řádu. To na bedrech dnešních vykladačů jejich světa leží odpovědnost za to, jakou zprávu si z minulosti odnášíme. Zároveň jimi zvolený úhel pohledu a způsob dotazování odkrývají hodně i ze společenského nastavení současnosti. To, že je dnes Charta 77 bezděky vykládána jako elitní pánský spolek (kterým do jisté míry opravdu byla), má své kořeny i v tom, že jsou tyto spolky pořád kolem nás.

Přivlastňovat si historii nemá smysl. Postačí neopomíjet ty aspekty, které z důvodu vlastní pohodlnosti, nevědomého přitakání ideologii, či naopak vědomého budování jen jednoho typu odkazu tak rádi odsouváme do pozadí.

Mezinárodní den žen se pomalu blíží. Sedmý dokument Charty oslaví čtyřicáté narozeniny a ženy dnes vydělávají „už jenom“ o pětinu méně než muži. Na rozdíl od chartistů a chartistek se ale nenacházíme v době, která by diskriminaci žen mohla vnímat pouze jako vedlejší téma. Pokud chceme budoucím vykladačům naší přítomnosti ulehčit práci, musíme na odstranění genderových nerovností konečně začít pracovat. Něco mi totiž říká, že tohle jeden karafiát nespraví.

Péče je práce!

„Na tom, že jsi samoživitelka, je nejhorší ten paradox samoty. Jsi na všechno sama, ale přesto nemůžeš být sama ani chvíli,“ říká mi s hořkostí v hlase známá, která se už několik let stará o svého syna bez cizí pomoci. Být samoživitelkou v Česku znamená žít v neustálém strachu: jestli si najdu práci, jestli zaplatím nájem, jestli budu mít peníze na obědy, školku, léky v období nemoci, jestli to všechno zvládnu, jestli se nezblázním...

Jak je možné, že mezi námi stále žijí takto ohrožení lidé? Protože péče o děti, potažmo staré a nemocné, je společností vnímána jen jako dobrovolný vedlejšák. Výsledky takového přístupu jsou alarmující: pokud se pečující člověk ocitne sám, okamžitě se ocitá na hranici chudoby. Připočtíme pořád neexistující zálohované výživné, to, že alimenty vůbec neplatí padesát procent těch, kteří by měli, a dalších třicet procent platí nepravidelně – a z idealizované starosti o děti se stává noční můra a nefalšovaný každodenní boj o přežití, týkající se bezmála dvou set tisíc samoživitelek a samoživitelů.

Jen náhodou není rodičovský příspěvek mé známé 3800 korun za měsíc, což je minimální částka, kterou je „oceněna“ rodičovská dovolená. Příjemci této radikální verze rodičovské dávky, která pečující odsuzuje buď k totální závislosti na příjmu partnera, k vykonávání jiné práce během starání se o malé dítě, nebo k pobírání všech možných dalších sociálních dávek typu přídatku na bydlení, jsou nejčastěji nízkopříjmové skupiny obyvatel. Nezaměstnaní, mladí rodiče, prekarizované páry, ale i studenti vysokých škol. Právě tyto skupiny, které ještě do systému takzvaně „nic neodvedly“, zároveň nemají nárok na mateřskou dovolenou, která té rodičovské běžně předchází, navíc si ani nemůžou zvolit, kolik času na rodičovské stráví.

I úplně nejpřívětivější varianta rodičovského příspěvku pak jen lehce přesahuje minimální mzdu – maximálně lze čerpat jedenáct a půl tisíce po dobu zhruba roku a půl.

Jsou tohle peníze, z nichž může vyžít rodič s dítětem, pokud skončí sám, onemocní mu partner, přijde o práci, kterou stejně dělá po nocích, nebo se mu skokově zdraží nájemné?

Péče je práce. Je to práce důležitá, prospěšná, hodnotná a náročná. Práce, které se člověk musí učit, která vyžaduje klid a soustředění. Jenže jak chcete být klidní a soustředění, když máte strach, jestli zvládnete zaplatit složenky?

Zavedme nepodmíněnou mateřskou a zvyšme rodičovský příspěvek. Dejme všem pečujícím a spolu s tím i jejich dětem možnost slušně žít, i když nemají nic našetřeno, i když předtím nepracovali, i když studují nebo se doteď živili na brigádách za barem či na stavbách. Nic z toho z nich totiž potenciálně horší rodiče nedělá.

K čemu jsou daně na světě

Britská stanice BBC odvysílala před lety pozoruhodný experimentální dokument Den, kdy nás opustila vláda. Jeho tvůrci odřízli jednu ulici v anglickém Prestonu na dobu šesti týdnů od veřejných služeb. Skončil svoz odpadu, vypnulo se veřejné osvětlení, za seniory přestali dojíždět sociální pracovníci a děti v ty týdny nedocházely do státní školy. Dokument měl své slabiny, ale přesvědčivě ukázal, jak málo si lidé uvědomují, co všechno je financované z veřejných rozpočtů.

Ve frontě na finančním úřadě jsme se tvářili všichni stejně. Přemýšlela jsem, kolik z těch lidí přede mnou a za mnou si myslí, že někoho nebo něco „žijí ze svých daní“. Neziskovky. Uprchlíky. Cikány. Zkorumpovanou politiku.

„Nepracuju tvrdě, abych se pak díval, jak náš neschopnej stát nedokáže postavit ani kvalitní dálnici,“ vztekal se před nedávnem jeden můj známý. „Daně jsou prostě zlo,“ dodal rezoltně. Co na tom, že studuje veřejnou vysokou školu, jezdí autem po silnicích vybudovaných z veřejných rozpočtů, že rodičovský příspěvek, který pobírá jeho žena, nebo zdravotnictví, které oba používáme, tu jsou právě i díky těm „debilním daním“.

Že nejsou české veřejné služby nic moc? Souhlasím. Ale neplatit kvůli tomu daně je nesmysl. Ostatně celé vrstvy společnosti možnost svá daňová přiznání „optimalizovat“ tak, aby stát nic nedostal, ani nemají. Přitom jsou to právě tito lidé, kdo na podfinancované veřejné služby doplácí nejvíce. Protože jsou, na rozdíl od těch, kteří „optimalizují“, na systém veřejných služeb odkázáni – nemůžou si dovolit soukromé školky, školy či extra zdravotnickou péči.

Už je to rok, kdy médií prolétly dokumenty známé jako Panama Papers, které nám ve vši nahotě ukázaly, že to, co se eufemisticky nazývá „daňové ráje“, je pro většinovou část světové populace peklem s konkrétními dopady. Patří mezi ně organizovaný zločin, diktátorské režimy, mafie, drogové kartely nebo obchod se zbraněmi i lidmi. Panama Papers (mezinárodní skupina investigativních novinářů za ně před dvěma týdny dostala Pulitzerovu cenu) jsou také dokladem toho, že stále se rozevírající sociální nůžky nejsou důsledkem neschopnosti devadesátí

sedmi procent obyvatel planety, ale že se tu před našima očima odehrává „třídní válka“, jak kdysi bohorovně prohlásil miliardář Warren Buffett, a že jeho třída opravdu vyhrává.

Bída není skromnost

„Tak mám novou práci,“ chlubí se mi kamarádka. „Plat sice nic moc, ale víš co, ono je to taky hodně o tom, jak je člověk schopný se uskromnit.“ Po chvíli vykrucování z ní vypadne, že za celý úvazek v kvalifikované práci dostává 14 tisíc hrubého. Jako většina lidí v mém okolí má už delší čas rodinu, bydlí v bytě s tržním nájemným a mimo svůj celý úvazek je vždy ochotná vzít jakoukoliv další nárazovou práci, která se objeví. Ostatně nemá moc na výběr.

Ačkoliv došlo ve stávajícím volebním období už ke třem navýšením minimální mzdy, české platy zůstávají dlouhodobě katastrofálně nízké. Od roku 2008 se naše průměrné roční příjmy vůči Německu dokonce poměrně snížily z 35 na 31 procent. „Dohánění Západu“ se ale neprotáhlo jenom kvůli pořád dokola zmiňované ekonomické krizi, na vině je i společenské klima. Primární je pro spoustu lidí získat zaměstnání a výše mzdy jako by už nehrála roli. „Hlavně, že mám práci, a zbytek už nějak zvládnou,“ slýchávám teď kolem sebe až nepříjemně často.

Navzdory tomu, že se v poslední době i díky kampani Konec levné práce, kterou vede Českomoravská konfederace odborových svazů, začíná dařit pracovní podmínky a výši mezd v České republice nejenom tematizovat, ale i řešit, jsou chvíle, kdy tě plošné rezignaci úplně rozumím.

Když takový člověk do práce nastupuje, žíví v sobě naději, že to nepotrvá dlouho a mzda se začne hýbat. Občas tomu tak doopravdy je, ale výrazný kariérní růst, to, o čem nám vyprávěli naši rodiče, se v drtivé většině případů nekoná.

Kde ale najít energii na odpor, když jí tolik necháváme v potupně placených zaměstnáních a pak i při další nárazové práci?

Kvůli inflaci došlo v poslední době ke zdražení téměř všeho, v první řadě nájmu. V Praze stouply za poslední rok o 19 procent, v Brně o 14 procent, v centrech českých měst je průměrný nájem v třípokojovém bytě vyšší než průměrná čistá mzda, mimo centra pak dosahuje 80 procent čistého příjmu. Sehnat byt adekvátní velikosti pro vícečlennou rodinu je náročné, vyběhat si příspěvek na bydlení snad ještě těžší. Přesto je to dávka, bez které se už dnes spousta rodin neobejde. Jedním z důsledků nedostatečného mzdového ohodnocení je tak i to, že na bydlení doplácíme všichni kolektivně ze státního rozpočtu.

Pokud máme dnešní situaci začít měnit, nemůžeme se dál tvářit, že je vše v pořádku. Že není potřeba, aby šlo za každodenní dřinu důstojně bydlet a pořádně jíst. Není normální se bát, že pokažená pračka přivede celou rodinu do dluhů. Bída a skromnost jsou dvě odlišné a spolu nesouvisějící věci. Zatímco to druhé je otázkou osobní spotřebitelské volby, to první je věcí politickou a společenskou. A pokud nechceme zůstat nespravedlivě chudí i po další roky, je na čase si to konečně uvědomit.

Budoucnost nejen pro bohaté

„Tak se i s těma vašima dětma odstěhujte někam do lesa na Šumavu!“ zařval na mě chlápek vystupující z masivního esúvéčka, když jsme společně s dalšími lidmi v únoru protestovali proti neúnosné smogové situaci a tomu, že se s ní nic nedělá.

V Praze se v té době nedalo skoro dýchat, ale magistrátní úředník nepovažoval za nutné se tím jakkoli trápit. Proč taky, cestu do práce tráví zavřený v autě, celý den pak prosedí v hezké budově v centru Prahy a víkendy si může se svým platem dovolit užívat ve zbytcích přírody mimo metropoli...

Už za pár dní – od 21. do 25. června – se bude v Horním Jiřetíně, městečce, které se stalo symbolem odporu proti těžebnímu průmyslu, konat historicky první tuzemský Klimatický kemp. S heslem Jsme investiční riziko fosilního průmyslu ho pořádá kolektiv Limity jsme my. Myšlenka je jednoduchá: zatímco jednotlivci bohatnou na vytěžování krajiny a znečišťování ovzduší, celá planeta se otepluje – a důsledky ponese v první řadě my ostatní, kteří se na její devastaci podílíme minimálně. Tenhle jev má jméno „ekologická nespravedlnost“.

Jasně, žabičkáři a ekoteroristi, jak se u nás s oblibou říká ekologickým aktivistům, jsou šilenci, kteří chtějí jen omezovat naše základní svobody. Co když je tomu ale přesně naopak?

Zamysleli jste se někdy, jak bude náš svět vypadat za pět deset dvacet let? A co za padesát, za sto? Bude ještě vůbec k obývání? Ve sci-fi filmu Elysium z roku 2013 se lidstvo budoucnosti dělí na dvě skupiny. Ty bohaté, kteří žijí v blahobytu na speciální kosmické stanici, a na ty ostatní, kteří obývají zpustošenou, toxickou a přelidněnou Zemi. Globální oteplování a prohlubující se ekonomické nerovnosti tvoří už teď pro

naplnění podobného scénáře solidní předpoklady.

Již dnes u nás na následky špatné kvality ovzduší umírají tisíce lidí ročně a samozřejmě nejvíc trpí děti, senioři a seniorky, těhotné ženy nebo těžce pracující. Jenže namísto toho, abychom se vymezili vůči všem, kteří na zhoršování životních podmínek bohatnou, útočíme především na ty, kteří nás na nebezpečí související s možnou ekologickou katastrofou upozorňují. Ministerstvo vnitra zařadilo do své poslední zprávy o extremismu varování právě i před blížícím se Klimakempem. Dává nám tím jasnou zprávu: ničení životního prostředí je v pořádku, boj proti němu ne.

Až se mě za několik desítek let budou děti ptát, co jsem dělala, když si naše generace nechávala ničit planetu, budu snad moct mimo jiné říct: Byla jsem na historicky prvním českém Klimatickém kempu. Přijďte na něj taky – ne proto, aby se za vás jednou děti nemusely stydět. Ale aby měly vůbec kde žít.

Nominace

Série komentářů Veřejný prostor

Jan Lipold (Aktuálně.cz)

Vyjádření poroty

Série je věnovaná zajímavým netradičním tématům, která by jinak mohla zůstat nepovšimnutá. Texty jsou propracované a trpělivě vystavěné, autor neklouže po povrchu, ale snaží se přinést hlubší pohled a nové souvislosti.

At'žije mobilní signál v metru, ale chce to ještě Faradayovu klec

Paradox modernity. Místo aby byl člověk šťasten, že dostal k dispozici technologickou vymoženost, tak se jejímu dobrodiní aktivně brání.

Steve Tyler, majitel jednoho baru na jihu Anglie, před časem zabudoval do zdí a stropu měděné sítě a stříbrné fólie. Rozhodl se z lokálu udělat takzvanou Faradayovu klec, která ruší elektromagnetické vlny a tím i signál pro mobilní telefony.

Je to služba naruby – místo toho, aby připojení nabízel, naopak ho odepřel. Hostů prý nebylo a jediná stížnost přišla od dámy, která navzdory Faradayově kleci nějaký signál v mobilu zaznamenala. Zprávu vloni v létě přinesla BBC.

Pan Tyler to udělal proto, že mu vadilo, jak se hosté místo konverzace izolují v bublinách svých elektronických světů. Atmosféra hospody upadala. „Chci, aby se lidé v mém baru dobře bavili, ne aby se dívali do displejů,“ prohlásil.

Můžeme jistě polemizovat, jestli má barman své zákazníky tímto způsobem vychovávat. Ale nemůžeme mu upřít právo na podnikatelský záměr: jinde mají wi-fi, on nasadil anti-wi-fi, technikou vrací úder. Jako kdyby si vybral, pokud mu to zákon ještě dovoluje, jestli jeho podnik bude kuřácký, nekuřácký, či semi-kuřácký. Berte, nebo nechte být.

Paradox modernity. Místo aby byl člověk rád, nebo rovnou šťasten z toho, že dostal k dispozici nějakou technologickou vymoženost, tak se naopak jejímu dobrodiní aktivně brání, nasazuje protizbraň.

99 procent lidí ale buď jako pan Tyler neuvažuje, anebo by jim přišlo bláhové pokoušet se technologií radikálně čelit. Elektronická komunikace pro ně nepředstavuje nápor, ale nabídku, která se neodmítá. Máme něco, co jsme neměli. Novinku, a ta je v principu dobrá. Jde se do toho.

Odtud plyne pochopitelné nadšení nad zprávou, že v pražském metru, a to i ve vagoncích, bude mobilní signál. Respektive ne „bude“, ale „konečně bude“. Vytoužené přání – všichni to chceme, ne? – se má na trase C splnit ještě letos. Dopravní podnik schválil dohodu s operátory.

V nejmenším nepopírám, že možnost používání mobilu mezi stanicemi metra je užitečná (třeba si tam někdy někdo rozklikne i tento text!), že to může být důležité nebo přímo akutně nezbytné. Živě se propojit se svým blízkým na druhém konci světa, zatímco do toho amplion hlásí ukončete nástup, dveře se zavírají, je úchvatné.

Ale technologie chystají obvyklou past: možnost, způsobové sloveso můžeme, se nepozorovaně mění na nutkavost, musíme. Automaticky, bezpodmínečně. Jinak hrozí těžká otrava nudou. Hodně z nás, co denně obcujeme s mobilem v oblastech kvalitního pokrytí, to zná.

My, tišší blázni s daty a internetem, snad v MHD nikomu nevodíme. Obscenní vytelefonování se v tramvajích a autobusech, to už je jiný případ. Tahle podivná nevyžádaná socializace se spolucestujícími – vyzvánění, jaké vám leze na nervy nejvíc, nazdar kde jseš a tak dále nahlas – tedy dorazí i pod zem a při aktuální úrovni mobilní etikety fakt není na co se těšit. Uznávám, jsou lidi, kterým je to jedno. A taky jsou lidi, kterým je jedno úplně všechno. Nedělat si násilí může být základní životní strategie.

Aby mohl být jásot nad signálem v metru kompletní, měl by dopravní podnik zavést ještě zvláštní vagon označený písmenem F jako Faradayova klec. Nemusí být připojený v každém vlaku, rád si počkám. A kdoví, třeba z něj jednou bude hit, a z baru pana Tylera taky.

Stop roztahování nohou. V Madridu se bojuje za Prahu

Etiketa sezení v MHD představuje zásadní problém. V sázce je způsob naší existence.

Dopravní podnik města Madridu zakázal el manspreading, jak se ve Španělsku nazývá známý jev: cestující, v nejnebezpečnější verzi kus chlapa v plném voze, si udělá pohodlí tak, že usedne s nohama roztaženými daleko za vymezený prostor. Rozvalí se jak pytel brambor a zabírá dvě místa. Nejméně. Někdy při tom zapojí i paže. Okolí většinou nevnímá.

Informační kampaň pomocí piktogramů pány upozorňuje, aby to nedělali. Petice proti rozvalencům zaznamenala 11 500 podpisů. Boj!

Na španělské zkušenosti se zájmem čekají MHD celého světa. V Madridu se bojuje za Prahu. Vzepřeme se spreadingu taky?

Ochránci nezákladnějších lidských práv a svobod prokouknou, že tu jde o stejnou pseudoelitářskou bitvu jako u pomlouvačné kampaně proti SUV. Radnice se zase pokouší obyvatelstvo vychovávat. Zase nám někdo diktuje, nejen v čem máme jezdit po ulicích, ale i jak máme sedět v metru! Co nařídí příště: cestovat v pozoru, s rukama za zády? V sázce není nic menšího než způsob naší existence.

A v tom mají pravdu.

Rozvalování musí urbánní člověk čelit dnes a denně. Manspreading je jednou z mnoha verzí téhož.

Bez toho, aby se ho někdo na něco ptal, občan zakopává na ulicích o auta, která parkují, kde nemají.

O třítnová terénní auta. O reklamní poutače, o vizuální smog. Krajinu v okolí měst zabírají velkoslady a komerční areály. Výstavba umí být arogantní jako ti rozvalenci, navíc je těžší jí jen tak namítnout: uhněte kousek, díky.

Rozvaluje se toho spousta všude. Život zabírá čím dál víc místa a mění se v dějiny překážení.

To se týká i naší fyzické podstaty – lidstvo, alespoň to takzvaně vyspělé, se přece neustále zvětšuje.

Roste a tloustne. Potřebujeme víc místa.

Osobní bublina je vyloženě nedostatkový artikl (a to těžký spreading může mít nejen klasickou fyzickou, ale taky akustickou podobu, v MHD i v kancelářském open space, to je fakt něco). Vyzvzdorovat si kus chráněného území, vykolíkovat a ubránit ho, dá pořád větší práci. Našemu evolučnímu stadiu plně odpovídá jak fenomén manspreadingu, tak to, že se dostal na seznam zakázaných (úředně nedoporučovaných) aktivit.

Lidi nám v MHD vůbec sedí špatně. Nedisciplinovaně. V metru například používají sedačky pootočení o 90 stupňů, aby si mohli lépe natáhnout nohy, rozšířit se na četbu mobilu, knížky nebo novin. Spreading sice soft, v Madridu by asi prošel, ale jinak jako vyšitý!

Problém je o to naléhavější, že prostor uvnitř prostředků hromadné dopravy je jedním z mála, který sleduje tendenci ke zmenšování. Pražský dopravní podnik například používá autobusy, kde je polovina míst k sezení dimenzovaná spíš pro trpaslíky než normálně rostlé dospělé, natož když mají zavazadlo nebo zimní kabát. Pak se jim divte, že se chopí příležitosti, a když mohou, rozvalí se s gustem. Etiketa sezení jde stranou.

Nevyhazujte to! Nejvyšší čas na rehabilitaci opravářů čehokoli

Opravovat věci není ekologická móda, ale normální reflex. I když se to obchodníkům nemusí líbit.

Ekologická organizace Greenpeace tlačí na výrobce mobilních telefonů, aby produkovali výrobky, které bude možné opravovat. Situace je neutěšená – mobilní zařízení obvykle vyhazujeme, než bychom ztráceli čas opravou, navíc marně. Plno mobilů se opravit nedá, protože nejsou náhradní díly, chybí návod a zvládl by to jen drahý hi-tech opravář. Nevypatí se. Znáte to.

Nejen mobily s krátkým poločasem rozpadu, nejen počítače. Vezl jsem do opravy osm let starý fotoaparát, na jediné možné místo, vzdálené deset kilometrů od centra Prahy, a pamatuju si ten nechápnutý výraz přijímací techničky: vážně vám to stojí za to? Proč si rovnou nekoupíte nový – lepší? U elektroniky drží výrobci vyšší karty. Je jen na nich, jak moc bytelné nebo fórové věci udělají, jestli budou opravitelné a dokdy hodlají dodávat součástky. Zákazník se volky nevolky přizpůsobuje – neopravuje, nýbrž nakupuje. A elektroodpadu přibývá. Vrstí se uhlíková stopa za novými výrobky a jejich cestou po světě.

Zahnutý displej si vyměníte těžko. A reportáž z opravy deštníků v padesátiletém filmovém týdeníku už působí opravdu archaicky. Není ale důvod, abychom přestali nosit boty k ševci. A na prošoupané kalhoty a prodřené rukávy si nepořídili apartní záplatu od šikovné švadleny. Jednu takovou znám a vždycky se až stydím, když dostanu účet z vící útraty za trochu lepší oběd.

Švédsko od letošního roku snížilo na polovinu DPH z oprav oblečení, obuvi nebo jízdních kol. Chce tím omezit plýtvání a podpořit opravářskou ekonomiku. Ve které jsou mimo jiné aktivní přistěhovanci ze zemí, kde ještě reflex napovídá rozbitou věc spíš spravit než vyhodit. Výborný nápad – jakkoliv ne pro „prodavačskou“ ekonomiku, protože investice do opravy znamená odložený nákup. Když budeme všechno pořád opravovat, obchodníci zkrachují (a proto nám nenapovídají „opravujte“, ale „kupte si“).

Vyhazování spotřebního zboží není jen otázkou peněz a pohodlí. Ani toho, jak moc nás výrobci – a reklama! – ponoukají k pořizovatelské investici. Klíčovou roli ve výběru nákup vs. oprava hraje nízké

společenské uznání péče a údržby.

Opravování znamená jakoby málo, je to „pod naši úroveň“. Kdežto obchod s novotou stojí na žebříčku vysoko a my, kromě toho, že ty věci fakt potřebujeme, si skrze něj rádi potvrzujeme osobní status. Jistěže je to klam: protože reklam na novou věc jste viděli tisíce, reklamu na její opravu možná ani jednu. Kontrast vynikne, když si vzpomenete na všechny ty stesky po nedostatkových údržbářích, řemeslnících, všemělech atd.

Nechuť k opravování je zažraná do mentality jednotlivců, ale pozor, i do společnosti. Věřím, že například stovky odfláknutých oprav silnic – všem dobrým cestářům se omlouvám – souvisí právě s tímto úkazem, nejen s rozpočtem na opravy. Silnici a dálnici je třeba slavně postavit, ó ano. Ale postavené cesty opravovat, to je jakoby něco méněcenného, přistupuje se k tomu neochotně, když není zbytků, zkrátka opruz (nejen pro řidiče). Sláva nikde.

Boj za opravy nevyhraje kampaň ani osvěta, která se pokusí polepšit nešetrné a neekologické myšlení. Nemůže, dokud se ve společenském povědomí nedocení péče o to, co už máme; klidně i na úkor toho, co si pořizujeme. Oba typy investic by měly být v rovnováze. Opravář není méně než dealer. Ano, stát může lidem napovídat jako ve Švédsku, ale dokud nebude opravování úplně normální, nýbrž jen ekologický trend, móda, nic moc se nezmění.

Když nebudeme hledět na krásu, dopadneme ještě mnohem hůř než škola v Kamenných Žehrovicích

Že se „každému líbí něco jiného“, je nebezpečná fráze. Dopředu brání říkat: a dost, přes to nejede vlak.

Zateplení školy v Kamenných Žehrovicích na Kladensku obrátilo pozornost k fenoménu polystyrenizace českých měst. Stovky, tisíce fasád se takzvaně modernizují podle stejnéhoustru – zdi se kompletně vyhladí, zbaví vyčnívajících prvků, pak se na ně nalepí izolace a nakonec se přetřou výraznými, až křiklavými barvami. Oblíbené jsou meruňková nebo lososová, ale nejpůsobivější výsledek obvykle přináší širší paleta. Jako v Kamenných Žehrovicích.

Jde – nebo teď už bohužel asi šlo – o historickou budovu s architektonickou pamětí. A taky o školu, veřejnou instituci, která o sobě něco důležitého říká i tím, jak vypadá; mimo jiné naznačuje (nejen) dětem, co je nebo není esteticky patřičné. Devastující zateplení je špatný vklad (nejen) do hodin výtvarné výchovy.

Fotky školy „před a po“ se koncem prázdnin objevily na Facebooku a nastalo pobouření. Mediální kampaň, řekla starostka. A postupně se ukázalo, že rozhořčení není zdaleka jedinou reakcí, že jsou lidé, kteří budovu sice ne rovnou obdivují, ale přijímají, nevadí jim, nemají problém vzít to jako nutnou daň za naplněný stavební účel. Žehrovické zastupitelstvo situaci vyjádřilo:

Je jasné, že zejména ve srovnání s původním vzhledem budovy došlo k dosti zásadnímu posunu, který může být pro řadu občanů zprvu obtížněji vstřebatelný. Na druhou stranu, každému se líbí něco jiného a zastupitelé se v obci setkali nejen s negativními, ale též pozitivními ohlasy. Aniž by měli odvahu prohlašovat některé z nich za objektivně správné a jiné za objektivně mylné (jak to zhusta činí diskutující na sociálních sítích). (Z usnesení schváleného poměrem hlasů 7:1.)

„Každému se líbí něco jiného.“ Univerzální poučka, před kterou se neubráníte. Podle ní by se měly anulovat, přinejmenším relativizovat i předchozí kritické poznámky v tomto článku. Protože objektivní měřítko neexistuje. Co je estetický průšvih, kdo to posoudí? Jakým právem tvrdíte, že to vypadá šeredně? Kde je pravda, proč nám vnucujete tu svoji?

Na obrázku je příklad dobrého zateplení budovy z 30. let 20. století z Přerova od architekta Jana Horkého. Původní dům neobsahoval bohatou členitou fasádu, kterou by nešlo zateplít, majitel proto po konzultaci s architektem přistoupil k zachování původního vzhledu fasády. „Snažil jsem se dům nejen opravit, ale taky přidat tam něco současného. Nějakou novou vrstvu či umělecký prvek,“ okomentoval rekonstrukci architekt Horký. A dodává, že ne vždy je nutné dům obalit do polystyrenu. „V případě historických budov někdy stačí vyměnit okna, zateplít půdu a opravit střechu.“ V průběhu rekonstrukce se obyvatelé domu podařilo přesvědčit, aby kromě rekonstrukce samotného domu opravili i předzahrádku. „Co se týká ceny za takovou rekonstrukci, jsou náklady na celkovou přestavbu o 50 procent větší než obvykle,“ doplnil Horký. I to je důvod, proč většina majitelů rekonstrukce s architekty nekonzultuje. Příklad tentokrát z Prahy: rekonstrukce historické budovy v pražském Karlíně. I zde se podle námi oslovených architektů zateplení povedlo. Majitel zvolil tlumenou barvu, která doplňuje historickou zástavbu.

Rozprava o architektuře zateplování rázem padá do schématu, které z internetu dobře známe: všechno je relativní. Když se přeme o pravdu a post-pravdu, o fakta a alternativní fakta, někteří o to, jestli je Země kulatá nebo placatá, pak je div, že vůbec vykryštalizuje nějaký širší konsensus o krásě a ošklivosti. Ale jaká domýšlivost! Vy chcete žehrovickým diktovat, jak má vypadat jejich škola?

Samozvané elity, osobující si právo na domnělý vytríbenější vkus, se povyšují nad prosté zateplováče, kteří namísto planého estétství pilně usilují, aby se lidem prostě dobře žilo. – Takhle se převrací nejen

diskuse o nešetrně zateplováných domech, ale třeba o betonování krajiny, o automobilismu, vlastně o celém rozvoji České republiky. A co si budeme namlouvat: účeláři mívají nad krasomilci těžce navrch. Ano, barák, co vypadá jako nabarvená krabice z lega, třeba není nic moc. Ale je v něm větší teplo než předtím, bereme ho. Jasně, země bez kamionů a velkoskladů by byla hezčí, ale lidi taky chtějí práci a pokrok a konzum nezastavíš. A pozor – politici, kteří možná podvádějí a lžou, nejsou úplně O. K., ale my jim to ve jménu účelu, když se postarají, zařídí, vybudují, ochotně promineme.

Na krásu nehledíme.

Relativizaci jsme si pustili příliš blízko k tělu. Spor o domy ponížené na nabarvené krabice to dobře ukazuje. Že se každému líbí něco jiného, je nebezpečná fráze. Dopředu brání říkat: a dost, přes to nejede vlak. Měli bychom se občas štípnout a přestat omlouvat ničení harmonie a poklesky proti dobrému vkusu, nejen v architektuře.

Praha úpí pod turistickým ruchem. Musí se mu začít bránit

Turisté před orlojem na Staroměstském náměstí, ilustrační snímek. Turisté před orlojem na Staroměstském náměstí, ilustrační snímek.

Turistů přibývá. Podporuje to ministerstvo pro místní rozvoj. Jenže turistika může místo nejen rozvíjet, ale i paralyzovat. Především z pohledu lidí, kteří tu žijí – ale o ty snad jde v první řadě, ne?

Pražští radní uvažují o tom, že ve středu města zakáží noční prodej alkoholu ve večerkách. Má se tím čelit rušení nočního klidu – především turisty –, což je notorický problém. „Noční život centrum zatěžuje enormně. Kvůli antiukuřáckému zákonu se to v některých lokalitách dostává do krajní situace. Jsou místa, kde se v noci nedá pomalu bydlet,“ popsal situaci komunální představitel ČSSD Daniel Hodek.

Dovolme si to parafrázovat a zjednodušit: ne že se v centru nedá bydlet „pomalu“ a „v noci“. V centru se už dlouho nebydlí. Centrum Prahy je místním obyvatelům vyvlastňováno turistickým ruchem, hotely, úřady a kancelářemi v dřívě obytných domech, samozřejmě i s tím spojenými životními náklady. „Vylidňovací“ fenomény jako ubytovací služba Airbnb jsou jen aktuální verzí procesu, který po roce 1989 dostal nové grády.

V roce 1980 v Praze 1 žilo 53 tisíc obyvatel, v roce 1991 43 tisíc, dnes necelých 30 tisíc. Ani ne polovina toho co v roce 1970. V Praze 2 je to podobné, od roku 1991 tu ubylo víc jak 30 tisíc lidí. (Údaje pocházejí ze sčítání lidu).

Vylidňování není přesný výraz: správně by se mělo mluvit o „vylidňování od místních obyvatel“. Na takzvaně turisticky atraktivních místech je tomu naopak, město-atrakce je přelidněné. Ulice, Karlův most, Vltava pod ním.

Proměna města na atrakci je paradoxní: město tím pro statisíce návštěvníků svou atraktivitu ztrácí. Turistika vytěží jeho ducha.

Mnoho turistů, podle mého soudu jich přibývá, neocenuje ani tak nejslavnější památky a okružní výlet autobusem jako autenticitu prostředí. Náladu. Život – opak skanzenu, natož disneylandu –, panující díky přítomnosti místních obyvatel, kteří tu neprodávají suvenýry, nýbrž bydlí. Ne nadarmo narážíme v bedekrech na kuriózní poznámku: „zde se můžete setkat s místním obyvatelstvem“. Turisté nechtějí jen instantní zážitek pro masy, chtějí svůj vlastní zážitek, originální políčko v paměti.

Příkladem města, které se nevylidnilo a turistika tu místní lidi (zatím) neodsunula, je Lisabon.

Samozřejmě, že i tam se porušuje noční klid a i tam bývá centrum přetížené. Ale zároveň v těch místech žijí desetitisíce obyčejných lidí, střední i nižší třída, a dokud to tak zůstane, město se na komerční atrakci nezmění. Starý Lisabon místy připomíná Malou Stranu před třiceti lety, jen s ne-komunistickou rozmanitostí navíc.

S vylidněním centra organizovaným turistickým ruchem (a nejen jím) se naopak potýkají Praha, Český Krumlov, Benátky nebo Barcelona. U nás zatím nesměle, jinde už hlasitěji nejen místní obyvatelé, ale i místní autority uznávají, že turistický ruch je také problém. Nad zprávami o přílivu turistů – do Česka přijelo loni rekordních 31,1 milionu zahraničních návštěvníků, meziročně o 11,7 procenta více – jen nejasají podnikatelé, hrubý domácí produkt a politici. Není to jen dobrá zpráva.

Historické jádro Prahy je městskou památkovou rezervací od července 1971, v prosinci 1992 bylo zapsáno na seznam kulturního dědictví UNESCO. Mapa chráněné oblasti připomíná tvarem africký kontinent. Patří sem Staré Město, Josefov, Malá Strana, Hradčany s Pražským hradem, Nové Město s Vyšehradem a části Vinohrad, Holešovic, Podolí a Smíchova. Pohled na střechy „Prahy stověžaté“ z letenských sadů. S rozlohou téměř devět set hektarů je pražská památková rezervace jednou z největších památkových zón na světě. Navíc ji obklopuje ochranné pásmo o rozloze desetkrát větší, kam spadá celé širší centrum dnešní metropole. „Zdar tobě, Praho! Vzduch časů zlobě, jak odolalas věky bouřím všem!“ Mozaika Hold Praze v průčelí Obecního domu byla zhotovena podle návrhu Karla Špinara. Škoda, že úředníci magistrátu sídlí na opačném konci Starého Města, měli by ji mít více na očích. Skvrny na kráse matičky Prahy

stověžaté prohlédnout galerii

Oficiálně a za státní podpory turisty „lákáme“. V popisu práce to má ministerstvo pro místní rozvoj; k turistice se „místní rozvoj“ přiřazuje jakoby automaticky. Přitom turistika vůbec nemusí místo jen rozvíjet, ale i paralyzovat. Především z pohledu lidí, kteří tu žijí – ale o ty snad jde v první řadě, ne? Turistický ruch se nemůže jen rozvíjet, je třeba mu také čelit. Na některých místech už je to tvrdá realita. Pokud tam má někdo žít. Tlak vyvolává protitlak.

Barcelonská radnice, kterou vede levicová starostka, v centru zakázala nové hotely a začala turistiku regulovat. „Měníme se na zábavní park. Zavírají se obchody s potravinami a místo nich tam jsou suvenýry. Ale pořád tu žijí a pracují lidé. Nejsme jen místem pro víkendový výlet,“ pravila zástupkyně starostky Janet Sanzová.

Na domech v přístavu Palma de Mallorca se objevila graffiti: „Turisté, jedte domů“. „I když zatím protestuje pouze menšina místních,“ píše agentura Reuters, „nápisy ukazují, že rostoucí počet návštěvníků v Palmě i jinde ve Španělsku vyvolává napětí. Turisté jsou sice přínosem pro ekonomiku, na druhou stranu ale také narušují život místních a zatěžují služby, od dopravy až po zdroje vody.“ Řada Benátčanů protestuje proti obřím výletním lodím a vůbec tomu, jak turistický průmysl změnil, dá se říct podmanil si jejich město. V porovnání s dobou po válce v něm žije jen třetina stálých obyvatel. Poradenská společnost KPMG ve zprávě pro českokrumlovskou radnici navrhla zvážit, jestli do města nevybírat vstupné. „V současnosti dochází k přetěžování historického jádra. To v budoucnu povede k nutnosti zavedení aktivních nástrojů regulace za účelem zachování autenticity památkových hodnot, ale také genia loci a atmosféry města.“ Peníze by mohly vybírat například postavy v historických kostýmech.

Praha 1 těžko může zavést turistické mýto, musí skanzenizaci svého území – vyztužené mezinárodně proslulou nabídkou levného piva – čelit jinak. Suchým zákonem ve večerkách nebo soukromou antikonefliktní ochrankou. Radnice se brání vedlejším účinkům turistiky. I tak, že zakazuje napřed segwaye, pak elektrokoloběžky a další vozítka, protože se do přečpaného centra nevejdou. A s komerční vaničkou by z pěších zón vylila i jízdní kola, na kterých se přepravují především Pražané a která jsou typickým úkazem autentického městského života. Zakazovat je? Nesmysl. Na nezvládnutou komercializaci by místní lidé doplatili podruhé.

Město jako Praha musí mít promyšlené nejen jak turistický ruch podporovat, ale i jak se mu v zájmu svých obyvatel bránit. Klidně tomu říkejte strategie.

Série komentářů Občanská společnost

Martin Fendrych [Aktuálně.cz]

Vyjádření poroty

Jak napovídá už název série „Občanská společnost“, autor se věnuje důležitým otázkám, které hýbou společností a má odvahu být velmi kritický. Zároveň má dobrý styl, texty jsou profesionálně zvládnuté.

Postbolševický politik Klaus junior útočí na aktivistu Jakuba Čecha, na občanskou společnost

Jakub Čech se stará o věci kolem. V Česku stále ještě neobvyklé, zvláště u mladých lidí. A jemu bylo teprve šestnáct. Jakub Čech se stará o věci kolem. V Česku stále ještě neobvyklé, zvláště u mladých lidí. A jemu bylo teprve šestnáct.

Co by českému veřejnému prostoru značně prospělo? Méně Václavů Klausů (seniorů i juniorů) a více nelhostejných šestnáctiletých aktivistů.

Pozornost médií i politiků vzbuzuje šestnáctiletý student obchodní akademie Jakub Čech z Prostějova. Atypický mladoch, který se s vervou stará o své okolí. Podává podněty, chce prošetřit nešvary v rodném městě. Stal se díky tomu veřejně známou osobou, byl vícekrát oceněn a zván do „velkých“ médií či na veřejné diskuse. Zamíchal se například i do prostějovského sporu o zničený židovský hřbitov a jeho částečnou obnovu.

Jakub Čech dráždí, je mu šestnáct a „kecá jim do toho“. Spojuje dvě vlastnosti: je inteligentní a nelhostejný, nesoustředí se jen na sebe, na svou kariéru. Osobní zájmy spojuje s městem, kde žije, a s jeho problémy. Přirozeně veřejný člověk. Typický člen občanské společnosti, jen mu není třicet nebo padesát, ale méně.

Sám to vidí takhle: „Lidé mají pocit, že politika je něco, co se jich netýká. Že politiku řeší v těch parlamentech a zastupitelstvech papaláši, kteří s nimi nemají nic společného. Ale tak to podle mě není, tenhle pohled se musí překonat. Politika se extrémním způsobem dotýká i čtyřletého dítěte.“ Neobvyklý pohled, leč sedí.

Antisemité v Prostějově? Ne. Ale dutinu v nás ochotně vyplní nenávist k mrtvým židům Antisemité v Prostějově? Ne. Ale dutinu v nás ochotně vyplní nenávist k mrtvým židům **číst článek**

Je to brzy, když patnáctiletý či šestnáctiletý řeší věci veřejné? Brzy to není, jen to nejen dnes vypadá neobvykle. Rodiče děti často tlačí do úspěchu, kariéry, nekonfliktnosti. Starat se o „jiné věci“, mluvit do toho radnici či magistrátu? Co blbneš! Chceš si zbytečně komplikovat život?

Ono „mě se to netýká“ jsme zdědili ze sociku: starat se o sebe, nevyčnívat, s těmi nahoře být zadobře, nestavět se na zadní. Klasická věta z bolševika: „O to se nestarej, stejně s tím nehneš.“ – Zásadně jinak se tehdy žilo v opozičních či disidentských rodinách. Tam bylo běžné, že patnáctiletý kluk či holka uvažovali „politicky“, angažovaně, rodiče je vedli k nelhostejnosti se všemi riziky, která to s sebou neslo. Žijeme už v jiném režimu, ale střet s radnicí stále není radno vyvolávat. „Pak po nich budeš něco chtít, nějaký povolení, a oni ti zatopěj.“ Potíž tkví v tom, že „oni ti zatopěj“, i když držíš ústa a krok, nebo právě když držíš pus a krok. „Oni“ na tebe v nemálo případech z výšky kašlou. A k tomu mají moc ti komplikovat život.

Jakub Čech představuje nelhostejného občana, který do střetu jde. Takové kluky a holky potřebujeme, takoví kupříkladu jezdí pomáhat uprchlíkům do Řecka, Itálie a jiných zemí. Vidí věci jinak. Moderně, dovolím si říci.

Pavka Morozov senior v ODS

Smutné je, že jeden „aktivista“ (to slovo má u nás negativní nádech, pro mnohé je to podezřelý úchyl, potížísta) vyvolává tak velkou pozornost. Proč? Částečně supluje generaci svých rodičů a prarodičů, z nichž mnozí „to mají na salámu“, jak se dřív říkalo. Být u nás aktivnější občanská společnost, Jakub Čech by tolik nevyčníval.

Klaus mladší označil šestnáctiletého aktivistu za udavače. Je mi to jedno, nevážím si ho, tvrdí Čech Klaus mladší označil šestnáctiletého aktivistu za udavače. Je mi to jedno, nevážím si ho, tvrdí Čech **číst článek**
Mimochodem, šestnáct (patnáct) zas není tak málo. Od roku 1995 mohou v některých evropských zemích volit už šestnáctiletí. Začalo se s tím v Dolním Sasku, následovaly další spolkové země Německa a Rakouska. Před devíti lety snížili v Rakousku volební hranici na šestnáct let i pro parlamentní volby. Tam by Jakub rozhodně nebyl tak nápadný.

Nechutně na mladého nelhostejného muže zareagoval ódeasák Václav Klaus junior. Na svém Facebooku mladíka označil za udavače a srovnal ho s hrdinou sovětské propagandy Pavlíkem Morozovem: „Tento

mladý člověk již toho velmi mnoho v životě dokázal. Udal asi čtyři lidi. Možná víc. Ale marná věc, dokud neudá vlastní rodiče, bude stále světovou jedničkou Pavlík Morozov – mladý hrdina sovětské kolektivizace.“

Lživé „větičky“. Někoho prásknout je něco jiného než se starat o prostředí ve městě, kde žiju. Jablko však žuchlo přímo pod strom, junior se ve svých „úvahách“ neliší od seniora, exprezidenta Václava Klause, který proslul představou, že do věcí veřejných smí kafrat jen „lidé zvolení“. Ptával se rád „kdo vás volil“ nebo „kdo je volil“, jako by jedině volba dávala právo mít o veřejný prostor zájem.

U Klause mladšího zaráží i fakt, že řídil gymnázium (PORG), měl mladé lidi na starosti. Čekalo by se, že by pro juniory měl mít cit, pochopení, mít je rád. Místo toho z něj vyhřezla nenávist. Útočí na Jakuba vztekle. Co o něm ví? Co ví o jeho rodičích? Jen chce urazit, ublížit, zesměšnit.

Potatěný Klaus junior se stává frontmanem starého postbolševického postoje. Reprezentuje „neobčanskost“, pohrdání lidmi a jejich aktivitami. Komické, že takový politik figuruje v Občanské demokratické straně. Útok na Jakuba Čecha je neobčanský a nedemokratický. Zaráží, že se od Klause předseda Petr Fiala nedistancuje. ODS zřejmě o mladé lidi nestojí. Ne Jakub Čech se chová jako produkt sovětské bolševické politiky, ale právě syn českého exprezidenta.

Co by našemu veřejnému prostoru prospělo? Méně Václavů Klausů (seniorů i juniorů) a více inteligentních šestnáctiletých aktivistů.

Co se to v Česku děje? Rasismus, útoky, hněvivá společnost s nervy nadranc

V 90. letech si s Miroslavem Sládkem a jeho lidmi nikdo nebyl ochotný ve sněmovně ani sednout do lavice. Nyní jsou Tomio Okamura a jeho lidé bráni jako regulérní partner... V 90. letech si s Miroslavem Sládkem a jeho lidmi nikdo nebyl ochotný ve sněmovně ani sednout do lavice. Nyní jsou Tomio Okamura a jeho lidé bráni jako regulérní partner...

Nic se nám neděje, a přece se měníme k horšímu. Politici by měli ubrat plyn, přestat podněcovat nenávist, než se tu sežereme jak krysy v lahvi.

Měním se, žijeme sice v míru, ale zároveň v silicím neklidu. Stačí pohled na uplynulých deset dní: varující sled událostí, který vypovídá o společenské změně. Roste napětí, nepřátelství, volbami to neskončilo. Víc a víc pěstujeme „my a oni“ a ti „oni“ jsou nepřátelé. Znesvářená, odcizená společnost. Zášť je denně živena. Nebezpečné.

Večer co večer vidíme ve zprávách Tomia Okamuru, extremistické uskupení SPD. Novinář Pavel Vondra tweetoval: „V 90. letech si s M. Sládkem a jeho lidmi nikdo nebyl ochotný ve sněmovně ani sednout do lavice. Nyní jsou T. Okamura a jeho lidé bráni jako regulérní partner a prezidentovi by prý nevadilo, kdyby zasedli ve vládě. Atmosféra se jednoznačně mění.“ Přesné.

Před týdnem média psala o rasismu v Teplicích. Teplický deník zveřejnil fotku prvňáčků z tamní základní školy – bez jmen. Později se objevila na jedné z nacionalistických stránek, ovšem už se jmény dětí, převážně romských a arabského původu. Fotka byla sdílena na sociálních sítích a komentována: „Tam by sednul granát jak p**el na prkýnko!“ „Třída plná teroristů“ atd. Do školy chodí urážlivé maily. Šílené. V sobotu 4. listopadu asi dvacet fanoušků Sigmy Olomouc napadlo v Praze muže původem ze západní Afriky. Pro barvu pleti. Řvali na něj, že je černá huba a špinavej negr, že se má vrátit do Afriky, že by černoši a Židi měli jít do plynu. Strhli ho na zem, mlátili, mačkali na něj citron.

Nikdo v tramvaji mu nepomohl, nezastal se ho, řidička zřejmě dělala, že napadení nevidí, divila se pak, že chce volat sanitku a policii. Lidé většinou nechtěli svědčit. Napadený zde žije deset let, mluví česky, programátor. Tohle jsme my? Tohle je „pokroková“, moderní Praha?

Další případ taky popisuje, jak umíme být nenávistní. V úterý 7. listopadu radní městské části Brno-střed za hnutí Žít Brno Svatopluk Bartík zveřejnil na Facebooku, že Miloš Zeman trpí rakovinou a zbývá mu nejvýše sedm měsíců života. Jako vysvětlení Bartík napsal: „Je vysoký veřejný zájem na tom, aby to veřejnost věděla.“

Odporné a navíc dezinformace. Lékaři prezidenta tvrzení vyvrátili. Levný útok na Zemana, za kterým člověk cítí bující nesnášenlivost, chuť ublížit. I kdyby to byla pravda, je na Zemanovi, jak svůj zdravotní stav popíše veřejnosti.

Je to svině

Ve čtvrtek 9. listopadu se k Bartíkovi v TV Barrandov vyslovil prezident. Bude chtít omluvu a pět milionů korun, řekl také: „Kdybych použil svého oblíbeného výrazu, že ten člověk je svině, tak mě někdo obviní z vulgarismu. Ale on je svině, protože tohle se prostě nedělá.“

Nejvyšší představitel země prostě nadává, nedokáže se opanovat. Byl nefér napaden, ale sám odpovídá stejně sprostě, na rozdělení, nenávisti dál pracuje.

A znovu prezident, který tuzemce silně ovlivňuje. Minulý týden měl předvolební mítink v Lipníku nad Bečvou. Policie, „jeho“ policie, tam zjevně neadekvátně zasáhla proti protestujícím, kteří před vystoupením Zemana pustili slavnou píseň Modlitba pro Martu.

Slavný song byl na pódiu sotva slyšet, což dokládá video ze setkání s občany, které (zrady netuše)

zveřejnil mluvčí Ovčáček. Avšak v pátek, když končil návštěvu Olomouckého kraje, Zeman tvrdil, že to nebyla tichá hudba „ale řev, kakofonie, která naprosto přerušila úvodní projev pana starosty“. Zřejmě mu nepustili Ovčáčkovu video. A zase: proč to říká, když to zjevně není pravda? Proč obrací proti protestujícím hněv svých fanoušků? Proč to tu dělá horší?

A ještě jednou prezident. Ve čtvrtek v TV Barrandov mluvil o „nepřízřusobivých“, pravil, že to jsou lidé, kteří odmítnou nabízenou práci, i když jsou zdraví. „Že mezi těmi je devadesát procent Romů, to je asi pravda. Ale může tam být také deset procent bílých flákačů a my k nim máme přistupovat naprosto stejně...“

Rasistický výrok hlavy státu odsoudili romští členové Rady vlády pro záležitosti romské menšiny: „Prezident země si nemůže dovolit veřejná prohlášení tohoto typu bez podložených dat a údajů. Znevažuje tím postavení jedné ze zákonem uznaných národnostních menšin a podporuje negativní postoje občanů,“ uvedli.

Plynování Židů a Cikánů 2017?

V pátek 10. listopadu se blízký spolupracovník Tomia Okamury a tajemník klubu SPD Jaroslav Staník střetl s ministryní práce a sociálních věcí Michaelou Marksovou-Tominovou (ČSSD). Byl opilý a podle jejího svědectví řekl: „Vy jste ta ministryně Marxová-Engelsová. Vy podporujete homosexuály.“ Další svědci popsali, že Staník mluvil o plynování Židů a Cikánů. Poslanec Marek Černoch (zvolený za Úsvit) řekl: „Bylo to dokonce mnohem horší. Vyzýval k tomu, aby se všichni homosexuálové, Romové a Židé stříleli už po narození.“

Staník je jedna z klíčových postav SPD. Odporný rasismus už přímo ve sněmovně. Ale SPD a Tomio Okamura jsou bráni jako regulérní politický partner, Zeman je podporuje. Náš nový svět. Česká společnost se mění rychle. Rasismus tu byl vždycky, ale teď má otevřené dveře. Příčiny známe, nemalá část politiků místní lidi děsí, štvě proti menšinám a cizincům. Jsme vibrující, rozzlobená, rozhněvaná parta.

Nedávno jsem v tramvaji viděl, jak Češka nadávala Němcům, kteří jeli z divadla. Vadili jí „cizáci, co se u nás roztahují“. O pár dní dřív dala v tramvaji stařena pěstí mamince s kočárkem sedící na místě pro invalidy. Jistě, lidé u nás taky pomáhají, slabým, menšinám, uprchlíkům, třeba Člověk v tísni a mnohé další organizace, jiní brzdí nenávist a brání násilí, iniciativa HateFree kupříkladu.

Politici by měli ubrat plyn, přestat podněcovat nenávist, hledat dohodu, než se sežereme jak krysy v lahvi. Nic se nám neděje, ale měníme se k horšímu. A ještě něco: tu dohodu nelze hledat ani s Okamurou a Staníkem, ani s lidmi, kteří bijí Afričany kvůli tomu, že jsou černí.

Ale tohle snad česká většina nechce, nepodporuje? Pak to ovšem bude muset říct, brzy a hodně nahlas. Nic zlého se nám neděje, ale vypadá to, že máme nervy nadranc. Co kdyby se nám něco zlého stalo doopravdy?

Popeleční středa: Začíná 40 dní půstu. Od auta, od mobilu i od strachu z uprchlíků

Čekají nás Velikonoce, to zas budou zácpy. Nešlo by jet vlakem? Čekají nás Velikonoce, to zas budou zácpy. Nešlo by jet vlakem?

Žijeme zapasování ve svých návycích; když jedeme autem do obchodáku vzdáleného dvě stanice tramvají, nikomu tím nechceme ublížit.

Tuto středu (nazývá se Popeleční středa) začíná pro křesťany čtyřicetidenní půst před Velikonocemi. Snaha o duchovní proměnu, o cestu k Bohu, tím pádem také od sebe k druhým. Půst má prastaré kořeny, provází člověka po tisíciletí. Vyhladovět, odpoutat se od „pozemské schrány“, vyhlédnout jinam. Postí se i židé, muslimové a další.

Křesťanské církve v Evropě nezažívají zrovna boom, hedonismus, „spotřebák“, konzumní kultura jim dává pěkně na frak, věřících ubývá, nebo jsou vlažní. A tak se církve pokoušejí oslovit svoje okolí nějak aktuálně, srozumitelně. Využívají i dobu půstu před Velikonocemi.

V Německu se do kostela chodí víc než u nás. Předvelikonoční půst proniká i do státních úřadů. A tak Spolkový úřad pro životní prostředí (Umweltbundesamt), Zelení a ADAC, největší německý automobilklub, vyzývají k autopůstu. Řidiči by ho měli držet mezi Popeleční středou a Velikonocemi, vozy nechat dobrovolně stát, přesehnout na jiné dopravní prostředky. Církve, úřad i autoklub nabádají, aby se lidé na čtyřicet dní aut zřekli.

Katrin Dzienkanová ze Spolkového úřadu pro životní prostředí a Stephan Kühn, dopravní expert Zelených ve Spolkovém sněmu, sdělili, že by toho německé dráhy a regionální dopravci mohli využít, poskytnout na tu dobu slevy a nalákat tak nové zákazníky. Spolková ministryně pro životní prostředí Barbara Hendricksová (SPD) akci také podporuje. Podle ní nejde o zakazování aut, nýbrž o to, že „můžeme změnit naše perspektivy“.

Na konci ledna německý úřad pro životní prostředí oznámil, že v roce 2016 byl vzduch v německých

městech ještě víc zamořeny a na vině jsou, jak jinak, auta, především pak diesely.

V Česku jsme podobnou postní kampaň ministra životního prostředí Richarda Brabce (ANO) neznamenalí a Zelení u nás nemají ani zlomek síly, jakou disponují v Německu. Na jejich stránkách se o žádné postní iniciativě nedočtete. Ale kupříkladu čeští evangelíci (Českobratrská církev evangelická) veřejnosti nabízejí postní kalendář a autopůst. Kalendář poskytuje návod, jak žít alternativně, ekologicky své běžné dny i víkendy až do Bílé soboty.

Den bez počítače? Návrat do pravěku

Navrhuje, abyste si změřili vlastní ekologickou stopu (kolik zdrojů spotřebováváte), omezili spotřebu masa, jezdili na kole nebo veřejnou dopravou, šetřili vodou atd.

Šestý den se můžete „postavit za klimatickou spravedlnost“, devátý den se máte vyhnout řízení auta. Dvanáctý den: „Dejte hlas těm, které nikdo neposlouchá! Všimněte si ve svém okolí akcí (třeba podpisových) na podporu znevýhodněných skupin, dětí, přírody; věnujte těmto věcem trochu svého času, myšlenky, podpis.“

Evangelíci se hlásí k občanské společnosti: „Zeptejte se své vlády nebo své radnice či kraje, co dělá pro snížení emisí. Pošlete jim dopis nebo e-mail.“ (15. den kalendáře.)

Zajímavý, provokativní, se jeví 17. den bez techniky: „Zkuste se jeden den obejít bez počítače, MP3 přehrávače, televize, snad i bez svého mobilu.“ – Tady si křesťané dovolili hodně, na mušku si vzali naši nehlubší závislost. Půst od mobilu? Den bez mobilu? A představte si 40 dní bez mobilu a počítače!

Naprostá hereze, návrat do pravěku.

Míjejí tyhle české i německé „půsty“ původní smysl náboženského odříkání si? Jsou evangelíci „blbě moderní“, podbízejí se? Nikoliv. Žijeme zapasování ve svých návycích; když jedeme autem do obchodů vzdáleného dvě stanice tramvají, nikomu tím nechceme ublížit. Ale zároveň kazíme životní prostředí.

Jet vlakem na Velikonoce, ve vagónu plno dalších lidí, které jsme nikdy neviděli. Oprostit se od sebe, koukat ven. Půst od auta, mobilu, techniky? Úžasné. Ale nejcennější by u nás v Česku byl půst od strachu. Třeba od strachu z lidí, kteří utíkají před válkou a nikdo je nechce. Bránit se strachu, to by bylo mimořádně křesťanské, myslet na tyhle vyhnance. Půst od strachu o sebe.

Exekuce po Česku: Pro pár korun upadnete do dluhů, z nichž se už nevyhrabete. Antisociální stát

Nejvíce exekucí je v sociálně vyloučených oblastech. (Ilustrační foto.) Nejvíce exekucí je v sociálně vyloučených oblastech. (Ilustrační foto.)

Podle údajů Eurostatu hrozí chudoba Čechům nejméně ze všech zemí EU. To jsou „velká“ čísla. Ta malá ukazují něco jiného: stát netečný k chudobě.

Česko je země dluhů a exekucí. Ukázal to projekt nevládních organizací Otevřená společnost a Ekumenická akademie, který zkoumal podíl lidí v exekucích na všech obyvatelích nad 15 let. Výsledky varují: statisíce lidí u nás se potácejí ve velkých potížích, žijí ve stresu, z hodiny na hodinu, z ruky do úst, často nemají ani na jídlo.

Podle Exekutorské komory ČR bylo loni v exekuci 834 000 lidí. Celkem čelili přes 4,5 milionu exekucí. Ta zarážející čísla však nezahrnují správní a daňové exekuce, které vedou úřady či obce. Zadluženost obyvatelstva je ještě vyšší.

Nejvíce lidí v exekuci nad 15 let napočítali v okresech Most (20 procent), Ústí nad Labem a Chomutov (necelých 19 procent). V těchto místech je tedy zhruba pětina lidí vystavena obrovské nejistotě, řada z nich má rodinu, která exekuci trpí. Podobně jsou na tom další města na severozápadě Čech, Duchcov, Jirkov, Bílina, Krupka, Chodov, Litvínov, Ústí nad Labem, Aš a Most. Celkem ve třiceti českých městech je v exekuci pětina obyvatel starších 15 let.

Kde nejvíce hrozí pád do dluhové pasti? Podívejte se na novou mapu exekucí Infografika Kde nejvíce hrozí pád do dluhové pasti? Podívejte se na novou mapu exekucí projít infografiku

Další klíčový údaj: statisíce lidí se nemohou dluhů zbavit; tak jsou u nás nastavena pravidla. Ministerstvo spravedlnosti se je snaží změnit; samo uvádí: „Více než 90 procent zadlužených osob v exekuci – zhruba 655 tisíc lidí – se nachází v dluhové pastí, z níž nejsou schopny vlastními silami za stávající právní úpravy uniknout.“

Z porovnání podmínek oddlužení (osobního bankrotu) v různých evropských zemích vyplývá, že Česká republika patří mezi země s nejpřísnějšími podmínkami, jež oddlužení umožňují. Paradoxem je, že máme vládu, kterou vede ČSSD, a přece je situace v neřešeném, nespláceném zadlužení zoufalá.

Zadlužení má dva póly, jedním je dlužící, druhým věřitel. Mezi nimi v mnoha případech figuruje exekutor, tedy hrozba brzkého zabavení majetku, který má aspoň nějakou hodnotu. (Představte si, že jste dítě a žijete v rodině, která je před nebo těsně po exekuci.)

Na konci 90. let se u nás mluvilo o nesplácení dluhů. Týkalo se to tehdy především firem. Známo to z rodiny, můj blízký příbuzný měl stavební firmu, stavěl domy, ale investoři je nespláceli. Zkrachoval,

většinu peněz nikdy nedostal zpět. Říkalo se tomu „divoký Východ“. Exekuční podmínky byly zjevně nastaveny na podobné situace.

Výnosný byznys s dluhy

Jenomže něco jiného je, když dluží jedinec, který si koupil televizi a nesplácí ji, nemá na splátky třeba proto, že ztratil práci, onemocněl, řešil nějakou složitou osobní či rodinnou situaci, než když dluží zlodějská firma.

Počet ghatt se zdvojnásobil. Stát zaspal, ale už se probouzí Počet ghatt se zdvojnásobil. Stát zaspal, ale už se probouzí čist článek

Postupně se rozjel obrovský byznys s dluhy: rekordní podle počtu nařízených exekucí byl rok 2011: 959 tisíc. V následujících letech jejich počet klesl na 883 tisíc (v roce 2012) a na 776 tisíc (v roce 2013). V roce 2014 zase stoupl na skoro 879 tisíc exekucí.

Do byznysu s chudobou (nejvíc se beznadějně zadlužují chudí) zasáhl Ústavní soud; vydal několik nálezů, jež obchod s dluhy omezovaly; snížil maximální náklady na advokáty spojené s vymáháním dluhů. Ministerstvo spravedlnosti náhrady těchto nákladů omezilo vyhláškami. Od poloviny roku 2014 omezilo náhrady nákladů u žalob za dluhy do výše 50 tisíc korun. Stále však platí: jsme zemi, kde se jen tak neoddlužíte.

Stát špatně brání drsnému vydělávání na chudobě, což je mimochodem vidět i na neustálém přibývání českých ghatt a na tom, v jaký byznys se v Česku překlátilo ubytování sociálně nejslabších obyvatel. Problémy souvisí i s tím, do jak obudných výší mohou narůst nepatrné „delikty“. Organizace Člověk v tísni uvádí na svých stránkách příklady. Pohledávka u BOHEMIA ENERGY entity s. r. o. ve výši 277 Kč byla uhrazena o dva dny později, vznikl úrok z prodlení ve výši 0,93 Kč, který byl následně vymáhán. Cena činí téměř 22 tisíc korun. Prodlení v ceně koruny se znásobilo dvacet dva tisíckrát.

Jiný případ. Klient ČEZ distribuce, a. s., podepsal dohodu o uznání dluhu. Souhlasil, že případný spor bude řešen u Rozhodčího soudu při hospodářské komoře v expresním režimu. V takovém případě však pouhý „soudní“ poplatek činí 17,5 tisíce. U obecního soudu by tento poplatek činil 800 korun. Onu vysokou sumu společnost nejdřív sama zaplatila, pak ji bude vymáhat po dlužníkovi, což se může táhnout několik let. Cena ještě před exekucí: 24 tisíc. (K tomu přičtěme, co si naučtuje exekutor...)

Romové v Česku jen živoří. Stát jim pomáhá nedostatečně Romové v Česku jen živoří. Stát jim pomáhá nedostatečně čist článek

Z deseti korun hravě 16 tisíc

Klasický příklad: žena která jela načerno a musela zaplatit pokutu 600 Kč, k čemuž ji vyzval Dopravní podnik Ústí nad Labem. Pokutu zaplatila, ne však 10 korun za lístek, k čemuž ji DP nevyzval. Vymáhaná cena činí 16,7 tisíce!

Nejde o ojedinělé excesy, nýbrž o běžnou praxi při vymáhání dluhů. Člověk v tísni připomíná, že jsou to často statní či veřejné instituce nebo jimi zřizované akciové společnosti, které v byznysu s dluhy figurují, přičemž nejtýpčtějším příkladem jsou dopravní podniky, které své pohledávky běžně prodávají firmám s neznámými vlastníky...

Z výzkumu plyne další zajímavý fakt: neschopnost splácet dluhy často není zaviněna nízkou finanční gramotností zadlužených (to je první, co vás napadne); zhusta „jde o souhrn více nepříznivých okolností v životě lidí, jako je ztráta zaměstnání, rozpad manželství, onemocnění nebo úmrtí blízké osoby“.

Exekuce negativně ovlivňují celé komunity, města. Exekucovaní špatně shánějí bydlení i práci, chytají se do pastí lichvářů a lidí vydělávajících na dávkách na bydlení, připomínají terénní pracovníci a odborníci. Nejadluženějším městem Česka jsou Trmice u Ústí nad Labem. Starostka Jana Oubrechtová (STAN) řekla LN: „Je to dáno hlavně složením obyvatelstva. Ve městě je několik sociálně vyloučených lokalit, dlouhodobě se potýkáme s vysokou nezaměstnaností, lidé jsou závislí na dávkách a nemají motivaci pracovat. Přesto si bezhlavě půjčují.“

Na vině bývá i hazard. Starostka Trmic říká: „Zakázali jsme ho vyhláškou už před třemi lety, jenže sousední Ústí nad Labem k takovému kroku nesáhlo.“ Obyvatelé Trmic tedy chodí hrát na automatech do sousední ústecké čtvrti Předlice. Pěšky to tam trvá deset minut.

Sociální citlivost v postkomunistické zemi, kde byli lidé čtyřicet let vychováni, aby se starali jenom o sebe, je nízká. Stát zaspal, nevládní a vládní instituce sice dělají, co mohou, ale situaci nevládají. Systém je nastaven brutálně, z korunového dluhu nebo opomenutí hravě vzniknou desetitisíce. Nahrává víc velkým věřitelům, jako jsou banky, nebankovní společnosti, pojišťovny, dopravní podniky, ministerstva a jiné velké veřejné i soukromé subjekty.

Mapa české zadluženosti je cenná, názorně stav v Česku popisuje. Celé se to děje jakoby pod povrchem. Podle údajů Eurostatu hrozí chudoba Čechům nejméně ze všech zemí EU. To říkají velká čísla. Malá, domácí, ukazují jinou realitu: stát netečný, ne-li lhostejný k chudobě, do níž jeho občané mnohdy vůbec nemuseli upadnout.

Úřad je bůh, lhůty pro něj neplatí. Občan jen ubohý červ, který žije v kafkárně

Sehnat povolení ke stavbě, to může být vyčerpávající souboj s úřady. Sehnat povolení ke stavbě, to může být vyčerpávající souboj s úřady.

Když něco po státu chcete, obíháte, žádáte, prosíte, úřad zůstává v klidu. V klidu však má být občan, který chce něco změnit, kmitat by měl úřad.

Politici nás rádi zaměstnávají svými problémy: kdo bude sedět na Hradě, kam nás odtamtud bude strkat. Která strana vyhraje volby a zase: kam nás potáhne. Starají se, jestli nás Brusel neznásilňuje, jestli nám moc „nediktuje“. Pod tímhle „deklem obav“ žijeme své běžné dny. A nedej bůh, abychom něco chtěli po úřadu. To se pak vydáváme do prostoru, kde je občan nula, obtíž, otravný hmyz, tam zažije teprve pořádný diktát.

Někde ho berou na milost, někde to funguje, obvykle na malých úřadech, a ne ve velkých městech. Ale často platí, že chtít nějakou odpověď, nějaké povolení, znamená vyběhnout na dlouhou trať, kde budete čekat, obíhat, shánět štemply, zírat, co všechno po vás úřad chce a jak sám nemusí reagovat, nic ho neváže.

Několik příkladů. Moje známá učitelka mi popsala, co jí potkalo. Učí na prvním stupni česko-německé školy a pro děti připravili v rámci Erasmu projekt „Die Welt ist bunt – Die Kunst zusammen zu leben“ (Svět je pestrý – umění žít společně). První část se týkala práv dětí a popisovala cestu jedné dětské uprchlice do Evropy.

Obec bojuje s developerem. Začal stavět obří areál bez povolení, navíc chce odškodné za zdržování Obec bojuje s developerem. Začal stavět obří areál bez povolení, navíc chce odškodné za zdržování čist článek Část rodičů si stěžovala, že takové věci ve škole nechťejí, jeden rodič posléze přinesl papír z ministerstva školství, který vytvořil a podepsal ministerský rada a byl opatřen hlavičkou ministerstva. Ve stanovisku onoho rady stály věty jako „U tématu migrace a projektů německé provenience lze ředitelům doporučit obzvláštní obezřetnost, neboť tamní neziskový sektor je úzce zájmově spjat s velkým byznysem kolem péče o nelegální imigranty“.

Učitelka se na jakési akci setkala s náměstkyní ministerstva školství a věc jí popsala. Chtěla vědět, zda se skutečně jedná o oficiální stanovisko MŠMT. Onen rada totiž vyslechl jen „svého“ nespokojeného rodiče, měl zcela jednostranné informace, na školu se neobrátil, neprovedl žádné šetření, choval se jako známý, který vyhověl svému známému. Náměstkyně učitelku požádala, ať jí napíše dopis, že věc vyšetří.

Přeposílám věcně příslušné sekci

To se odehrálo před více než čtyřmi měsíci, loni začátkem listopadu. Dodnes se učitelka nedozvěděla, jestli ministerský rada postupoval správně (zjevně nikoliv). Jediné, co jí náměstkyně napsala, bylo, že dotaz přeposílá věcně příslušné sekci ministerstva. Šmytec.

Případ o to trapnější, že mu předcházela žádost náměstkyně, ať jí učitelka napíše. Dodnes nic. Ale ono je to u nás úplně normální i v případech, kdy občan skutečně o něco žádá; mám s tím, jako mnozí z nás, bohaté zkušenosti.

Ministryně Valachová představila nový tým, má devět náměstků Ministryně Valachová představila nový tým, má devět náměstků čist článek

V posledních pěti letech jsem v Praze vícekrát o něco žádal. O pokácení shnilé břízy, jež stála na naší zahradě nad chodníkem a arborista ji prohlásil za vysoce rizikovou. Šel jsem na úřad, žádal, posílal fotografie, popisy, maily, povolení mi ovšem nedali. Úřednice nabídla, že se přijde podívat, až strom pokácíme, jestli to bylo v pořádku, leč nakonec nedorazila. Břízu jsme porazili.

Žádal jsem též o povolení přestavět nezkolaudovanou garáž po své babičce. O metr ji rozšířit. Sousedí souhlasili. Ta banalita trvala déle než tři čtvrtě roku. Očekával jsem maximálně půl roku a uzavřel smlouvu s firmou, která garáž přestaví. Musel jsem ji však zrušit, povolení ani po půl roce pilného obíhání nepřišlo. Jednotlivé části úřadu v klidu nedodržovaly lhůty. Známý architekt mi řekl: „Neblni, to je v Praze úplně normální, já platím speciální zaměstnance, kteří chodí jenom po úřadech.“

Vodovodní přípojka. V prosinci 2014 nám praskla na zahradě, těsně za plotem, vodovodní přípojka (byla 90 let stará). Ohlásili jsme havárii, nebyla však vodárnami za havárii uznána. Rok a tři čtvrtě trvalo sehnat povolení přípojku vyměnit (podvrtat silnici) a akci zkoordinovat s vodárnami. Měli jsme kliku, že v těch letech nemrzlo. A opět jsem se dozvěděl, že „to je tu normál“.

V Lužických horách jsem vyjednával výměnu střechy chatky a zřízení septiku zapuštěného do země. Trvalo to půl roku, ale podařilo se a na úřadech byli poměrně vstřícní.

Pro stavební povolení nebude nutné chodit na úřad Pro stavební povolení nebude nutné chodit na úřad čist článek

V klidu má být občan, kmitat úřad

Známý si chce u své vily postavit zvenčí domu kovovou terasu. Demontovatelnou, lehká konstrukce. Oznámil to úřadu, déle než čtyři měsíce se neozvali, pak najednou napsali, co vše musí žadatel dodat, kupříkladu také stanovisko hygieniků. Hygienici však na jeho žádost odpověděli, že nevědí, k čemu by se

vyjadřovali. I to ovšem bylo stanovisko s potřebným razítkem. A zase: tohle je normál.

Zarážející (ale u nás opět normální) je to, co se děje okolo kontrolního hlášení. Server Echo24 psal o případu majitelky firmy, jež včas neodpověděla na výzvu finančního úřadu. Vyfasovala pokutu 30 tisíc korun. Přitom hlášení, které odevzdala, bylo v pořádku, jen úřad měl pochybnosti. Typický detail: vyzoomění o pokutě od finančáku žena dostala se zpožděním několika měsíců. Takových případů najdeme samozřejmě víc.

Krutopřísná je elektronická evidence tržeb: musíte reagovat ihned, každý údaj poslat bezprostředně. Pro stát žádné lhůty neplatí, a když platí, není nucen je dodržovat.

Ještě jednou z oblasti stavění. Ve stavebním povolení vám úředníci přesně popíší, nařídí, jak máte upravit chodník. Do takových detailů, jako že dlažky mají vytvářet půlkruhy, ačkoliv jde o chodník asfaltový. Uděláte to. Kolaudace se pak zúčastní úřednice z dopravního odboru a prohlásí: Máte to špatně. Ukážete jí tedy požadavek ve stavebním povolení. Ona: Takhle to být nesmí. A musíte chodník předělat, jinak vás nenechají stavbu provozovat.

S kým mluvím, prakticky každý to zná. Zeman, Babiš, Sobotka, všichni vykládají, jak nesmírně důležitý je styk s lidmi, jak za nimi jezdí a „naslouchají jim“. Praxe na mnoha úřadech se však nemění. Tváří se tam (až na výjimky) přátelsky, ale tím to hasne. Za úsměvy zeje dutina, jež vás polkne a vysaje.

Když něco po státu chcete, snadno se ocitnete v kafkárně, obíháte, žádáte, vztekáte se, úřad zůstává v naprostém klidu. V klidu by však měl být občan, který chce něco změnit, zlepšit, a kmitat by měl úřad. Neděje se. Úřad kmitá, když vás chce buzerovat, osolit. To to pak jde raz dva.

Ještě český dodatek. Podívejte se okolo sebe, co třeba v Praze úřady povolí, jaké hrůzy se smějí postavit. Developeři a někteří občané to umějí zařídit. Postavit viladům, který zastíní všechno kolem, no problem, přestavět garáž megaproblém.

Kategorie psané žurnalistiky

Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek

Porota

Hana Huntová, marketingová a mediální konzultantka, **Zdeněk Kudrna**, komentátor a profesor na univerzitě ve Vídni, **Ivan Godársky**, analytik MEMO98

Vítěz

Série článků o Martinu Nejedlém

Ondřej Kundra [Respekt]

Vyjádření porota

Porota oceňuje velmi kvalitně zpracované téma a to, že autor přináší na světlo světa původní a dosud nezveřejněné informace. Jelikož se jedná o sérii článků, dostane čtenář širší kontext a může si tak udělat lepší obrázek o poradci prezidenta Martinu Nejedlém.

Druhý život Venduly V.

Našli jsme v USA ženu, jejíž tvář se stala symbolem holokaustu českých Židů

Když známý československý fotograf Jan Lukas zmáčkl spoušť svého aparátu, mělo Vendulce Voglové zbývat několik měsíců života. Fotografie, která později udělala z dvanáctiletého děvčete symbol největší hrůzy planety, přitom nemusela vůbec vzniknout. Vendulka byla Židovka a Lukas se bál konspiračně pořízené snímky vyvolat.

Psal se rok 1943, a kdyby je u něj nacisté našli, skončil by stejně jako ona v koncentráku. „Byla to hrozná doba, ale mně to tenkrát ještě úplně nedocházelo. Byla jsem malá, plná radosti ze života,“ říká po sedmdesáti čtyřech letech dívka z fotografie. Je to vůbec poprvé, kdy o svém příběhu veřejně promluvila.

V zahradě

Z Washingtonu to sem trvá hodinu letadlem. Cestu od letiště lemují vysoké železobetonové budovy, po čase ale mizí a začíná přibývat zeleně. Místo, kde dnes Vendulka Voglová žije, obklopují vzrostlé stromy a návštěvník si tu připadá jako v jedné velké zahradě. Jsme na předměstí jednoho z velkých měst amerického východu, Vendulka Voglová nás přijímá v pokoji s pianem a starožitnými obrazy. „Je tady božský klid,“ říká.

Pod jejím původním jménem ji v její čtvrti nikdo nezná. Před mnoha lety, když přišla do USA, si začala říkat Wendy a poté, co se provdala za Američana, si změnila i příjmení. Dnes se jmenuje paní Old a i do telefonu se automaticky představuje anglicky. Do Česka už kvůli vysokému věku necestuje, rodný jazyk si však uchovala. Mluví bezchybnou češtinou bez přízvuku.

„Děti už komunikují jen anglicky, já ale češtinu miluji. Někdy mi sem někdo pošle český film nebo knížku, z toho mám vždy obrovskou radost,“ říká Wendy Old, která – jak několikrát během rozhovoru zopakuje – nakonec prožila krásný život. Přivedla na svět čtyři děti, ty ji teď společně s vnoučaty obklopují a ona si je užívá. V Americe se jí podařila i úspěšná kariéra. Pro obchody s dámskými šaty kreslila do výloh reklamní plakáty, s její prací se denně setkávaly stovky lidí.

Když před čtrnácti lety otevřelo ve Washingtonu své brány Muzeum holokaustu, vešla v širší známost i její tvář. Památník totiž použil Lukasovu fotografii do svých reklamních brožur a tak ji proslavil.

Ona sama však o velkou popularitu nikdy nestála.

„Nepatřila jsem k těm, kteří o tom vyprávějí,“ říká. „Možná to byla chyba, ale mým dětem, které vyrůstaly

tady, na jiném kontinentě, by to znělo nepochopitelně. Teď jsou z nich vzdělaní lidé, je na to tedy správný čas.“

Život s hvězdou

Vendulka Voglová byla jednou z více než 81 tisíc Židů z Čech a Moravy, které nacisté v letech 1941–1945 odvěkli do koncentráků. Vyhlažovací mašinerie nabrala v roce 1943 oblundné rozměry, příprava na ni, postupné vylučování Židů ze společnosti, začala docela nenápadně. Po okupaci v březnu 1939 začaly některé české profesní komory – především lékařská a advokátní – vyhazovat ze svého středu svoje židovské členy, pak začala platit první nařízení zaváděná Němci.

Celkově jejich počet dosáhl několika stovek.

Nejdřív byly ze státní služby propuštěny všechny osoby židovského původu, svoji činnost nesměli vykonávat advokáti, soudci, učitelé, lékaři. Pak přišel zákaz vlastnit věci, prodávat nemovitý majetek, děti nesměly chodit do „árijských“ škol, dospělí do restaurací, kaváren a postupně všech dalších veřejných míst od plováren přes parky až po nemocnice.

V září 1939, po začátku války, museli Židé odevzdat rozhlasové přijímače a nesměli vycházet ven po osmé hodině večer. V roce 1940 jim byla zapovězena účast na hospodářském životě, v občanských průkazech museli mít označení písmenem J. V srpnu téhož roku pro ně byla stanovena nákupní doba od 11 do 13 a od 15 do 16.30 hodin. Kdo tento čas nedodržel a byl udán, byl zatčen. Židé nesměli kouřit, odebírat holicí mýdlo, konzumovat ovoce, sýry a sladkosti. Ve veřejné dopravě směli cestovat jen v posledním vagoně soupravy.

Zásadní změna korunující tento přípravný útlak přišla od září 1941. Všichni Židé si pod trestem pokuty nebo šestiměsíčního žaláře museli našít žlutou hvězdu, čímž se stali rozpoznatelnými, a protože kontakt s nimi mohl každému přinést přísný trest, byli tak zcela vyděleni ze společnosti. Na konci listopadu 1941 byl vypraven první transport do koncentračního tábora v Terezíně. Vyhnout se deportaci v podstatě nebylo možné. V Protektorátu Čechy a Morava připadalo na jednoho německého vojáka 790 lidí, oproti 3500 v Norsku nebo 5500 v Nizozemsku.

Židé tu byli pod velkým dozorem, tím, že v českých zemích nebylo moc neprostopné krajiny, neměli kam uniknout a schovat se. Nařízení k deportaci distribuovala německá správa přes židovské obce, hodnostáře, kteří se náhodou vzepřeli, byli posláni do plynových komor. „Můj bratranec šel s prvními transporty, rodiče čekali, že budeme povoláni. A pak to najednou přišlo,“ vzpomíná Wendy Old.

S kabátem přes ruku

Až do války žila Vendulka Voglová podobně spokojený život jako nyní. Ve třicátých letech bydlela v Karlových Varech, matka Karla s ní trávila hodně času, protože byla v domácnosti. Otec Šimon Josef pracoval jako architekt. Rodina měla hodně přátel, jedním z nich byl i Jan Lukas. A byl to právě on, kdo s Voglovými jeden zimní sychravý den roku 1943 jako poslední mluvil na svobodě.

„Byl tělem a duší fotograf reportér, i když to bylo nebezpečné, chodil po Praze s kabátem přes ruku, měl v něm schovaný aparát. Chtěl světu ukázat, co se u nás děje. Proto přišel ten večer před naším nástupem do Terezína za námi, aby zdokumentoval náš odjezd. Stejně tak fotil průvod Židů s kufry na cestě k vlaku,“ říká Wendy Old. Krátce předtím dostali Voglovi podobně jako mnoho dalších českých Židů předvolání na shromaždiště u Veletržního paláce. Po několika dnech je odvedli na nedaleké nádraží Praha-Bubny, odkud byly vypravovány transportní vlaky do koncentračních táborů.

„Je bezpodmínečně nezbytné dostavit se včas,“ přečetli si v nařízení. Když se termín přiblížil, strávil Lukas u Voglových celý večer. A pořídil zde nejznámější fotografii své kariéry. Dal jí název Před transportem. Na snímku stojí mladá dívka v zimním kabátě v jakémsi pokoji. Je pečlivě oblečená i učesaná. Stojí u dveří vedle almary a dívá se trochu stranou.

Do popředí přitom vystupují zdánlivé drobnosti: její židovská hvězda na klopě a identifikační číslo 671 zvýrazněné na obdélníkové cedulce. Na hlavě má pletenou čepičku, jejíž provázek se dívce zachytil mimoděk na uchu. Vendulka má posmutnělý výraz, osudovost chvíle si ale až do posledních vteřin neuvědomovala.

„Doma panoval shon, měla jsem pocit, že nás čeká něco dobrodružného. Běhala jsem po bytě a stále se něčemu smála,“ vzpomíná. „V jeden okamžik na mě Jan křiknul, ať si uvědomím, že je to tragédie. Zarazila jsem se a právě v tenhle moment tu fotku udělal,“ říká. Další tři fotografie, které tehdy Lukas vyfotil a na nichž je Vendulka i s rodiči, nebyly nikdy otištěné. Lukas chtěl chránit soukromí rodiny a neukazovat jejich tváře na veřejnosti. Bylo to každopádně vůbec naposledy, kdy je někdo zachytil všechny spolu. 1021 lidí

Zatímco Jan Lukas spěchal ještě těžce noci schovat negativ k sobě domů – bydlel půl kilometru od Voglových –, Vendulčini rodiče dobalovali poslední věci. Brzy nad ránem se vydali na cestu. Šimon Josef Vogl měl na sobě tmavý tříčtvrteční kabát, zimní šálu a tmavou čepici. Karla Voglová byla oděna do elegantního tvídového kabátu a klobouku. Každý měl jednu velkou tašku a na ní byl připevněný bílý papír s jejich jmény.

„K transportu jsme šli pěšky,“ říká Vendulka. Reakce tehdejších obyvatel hlavního města si již nevybavuje, jiní pamětníci ale Respektu už dříve popsali, že ne vždy byly zrovna vstřícné. „Jedna věc mě nikdy

ne přestala mrzet. Že když jsme my, Židé, šli ze shromaždiště v Holešovicích na nádraží, lidé stáli kolem, dívali se na nás a nikdo neřekl: Vraťte se nám," vzpomínal další přeživší účastník deportací Pavel Stránský.

Ve vlaku, do nějž Vendulka s rodiči nastoupila, se ve 12 vagonech mačkalo 1021 lidí, děti jako ona tu bylo dvě stě. Ostrahu tvořilo 12 samopaly ozbrojených strážců s rozkazem střílet, kdyby se někdo pokusil o útěk. Z Prahy Voglovi odjeli 6. března 1943, ještě dopoledne dorazili do Terezína. Zde byla rodina rozdělena. Vendulka žila s dalšími dětmi v jednom z kasárenských domů, její matka naproti přes ulici a otec v jiné části tábora. Takto všichni Voglovi v Terezíně zůstali až do května 1944.

Tehdy, dva roky po známé konferenci ve Wannsee, kde se nacističtí předáci dohodli na „konečném řešení židovské otázky“, už běžely plynové komory na plné obrátky a tisíce Židů z Terezína v nich našly svoji smrt. Stejný osud měl potkat i Vendulku a její rodiče, i oni byli z Terezína deportováni a dva dny nato stanuli před branami Osvětimi, největšího vyhlazovacího tábora tehdejší Evropy. Při vši té hrůze se na ně ale nečekaně usmálo štěstí. Z nějakého dosud nejasného důvodu tu noc nedošlo na osvětlimské rampě k selekci a všichni nově příchozí alespoň prozatím přežili. V Osvětimi byla Vendulka s rodiči až do začátku roku 1945. Rudá armáda se blížila, v lednu byl Šimon Josef Vogl poslán těžít kámen do jiného koncentráku, v Gross-Rosenu v Dolním Slezsku. „V Osvětimi jsem ho viděla naposledy,“ vzpomíná paní Old. Tatínek se přišel se svojí dcerou rozloučit, co přesně si pověděli, však nechce říkat: „Bylo to hodně osobní, to už navždy zůstane jen mezi námi.“

Nezdolná

Co se dál dělo s Šimonem Josefem Voglem, není jasné. Poslední dohledatelná indicie v archivech je, že před únorovým osvobozením koncentráku Gross-Rosen Rudou armádou se s dalšími vězni vydal na pochod smrti. Zde stopa končí. V případě Vendulky a její maminky jsou věci samozřejmě mnohem jasnější. Dva týdny po otci byly i ony dvě přesunuty z Osvětimi, v jejich případě do ženského pracovního tábora Bílá Voda ve Slezsku. Díky tomu unikly z Osvětimi. Vyhráno však zdaleka neměly.

„I my jsme nakonec skončily v pochodu smrti,“ říká Vendulka. Zřejmě by ho nepřežily, nebýt odvahy a silné vůle Karly Voglové. Ještě v koncentráku vypárala sobě i dceři z kabátu látkový trojúhelník, který označoval podle barvy typ vězně. Na jeho místo našla normální látku. Hodně tím riskovala, kdyby se na to přišlo, byla by hned zastřelena. Karla Voglová ale evidentně už tehdy měla plán dostat se s dcerou na svobodu a chtěla být připravená, kdyby se naskytla jakákoli šance.

Skutečně přišla, a to právě během pochodu smrti. „V jednu nestřeženou chvíli mě maminka strhla do příkopu u cesty, čekaly jsme, dokud průvod s vojáky nepřešel. Pak jsme se společně vydaly lesy do neznáma,“ vzpomíná Vendulka. Nadlouho však neunikly. Časem si jich totiž všiml německý strážník, zaujalo ho, že mají přes ruce deku, kterou se v třeškové zimě zahřívaly. Připomínala mu ty táborové, a proto je zadržel. „Dal nás do vězení v jedné z místních obcí,“ říká Vendulka.

Obě ženy byly následně umístěny do dalšího koncentráku, jenže fronta se rychle blížila, takže i on byl zanedlouho uzavřen. Vendulka s Karlou tak skončily v krátké době podruhé za sebou v pochodu smrti. A nezdolná Karla Voglová svoji hru vabank zopakovala: s dcerou opět utekla. Další týdny se pak snažily dostat do Prahy. Při kontrolách je zachránilo, že číslo, které měli Židé z koncentráků na předloktí, měly omylem vytetované výše. Když je hlídky prohlížely, nenapadlo je ho tam hledat.

V dubnu 1945 se oběma ženám skutečně podařilo dostat se domů. První dny našly přístřeší u známých, pak si ale musely hledat nové útočiště, což se jim nedařilo. „Máma nechtěla už nikoho vystavovat nebezpečí, a proto začala mluvit o návratu do Terezína. Myslela si zřejmě, že válka už dlouho nepotrvá a že to tam nějak přečkáme,“ vzpomíná Vendulka. „Já jí na to řekla, že už do lágru nechci. Že s ní prostě nepůjdu.“ Nakonec k sobě obě ženy vzala další rodinná přítelkyně, která měla lékárnu v Sadské u Nymburka. Zde přečkaly až do konce války.

Nikdy se to nedozvím

V prvních týdnech po válce Karla Voglová stále doufala, že její muž přežil. Věřila, že se jen nemůže rychle dostat domů a že se s ním ona i její dcera přeče jen shledají. „Pamatovala si, že po první světové válce to tak chodávalo. Že muži přicházeli až po dlouhé době,“ říká Vendulka. Sen se ale zhroutil: po čase u jejich domu zazvonil muž, který řekl, že s Šimonem Josefem Voglem byl v osudném pochodu smrti a musí jim vyřídit, že jejich otec zemřel.

Omylem mluvil s bratrancem Vendulky, který žil ve stejném domě a měl shodné příjmení. „Ten nám to pak přišel povědět,“ popisuje Vendulka. „Řekl, že nám ale nikdy nemůže vyličit, jak přesně otec zemřel, protože to bylo hrozné. Dodnes to nevím a už se to nikdy nedozvím.“

Tři roky po válce odešla Karla Voglová s Vendulkou z Československa. Nechtěly zůstat v zemi, kde uchopili moc komunisté. Protože měly příbuzné v Kanadě, měly záchytnou kotvu a tu využily. Vendulka se zde provdala za jednoho z českých emigrantů, později se zamilovala do amerického lékaře a přestěhovala se za ním do USA. Do domu, kde dnes bydlí. Zatímco dýchala plnými doušky svobodu, nastupující totalita tvrdě dopadla na jejího přítele Jana Lukase.

V roce 1948 mu bylo kvůli neochotě zaplést se s KSČ zrušeno členství ve svazu novinářů. Jeho oblíbené

časopisy, pro něž pracoval, byly zrušeny. Dál se sice živil fotografováním, ale mohl publikovat jen nepolitická témata, jako byly fotografie ze zámku Kuks nebo pražské židovské ghetto. Od roku 1948 se proto jeho myšlenky čím dál častěji stáčely k emigraci. Okolnosti, za nichž k ní došlo, přitom snadno snesou srovnání s tím nejodvážnějším, co kdy nafotil.

Svoboda

Jugoslávsko-italská hranice, 21. srpna 1965. Celníci s bílými čepicemi postávají kolem závory, netuší, že nebesky modrá volha, která se k ní blíží, má jiné plány než spořádaně zastavit a předložit z okénka potřebné dokumenty. Její řidič strávil dny předtím objížděním hraničních přechodů v okolí. Nenápadně a zdálky pozoroval, jak jsou střežené, a tenhle u měst Šempeter a Gorizia si vybral ze dvou důvodů – závora je o pár desítek centimetrů výš, než bývá obvyklé, protože nedoléhá. Je tedy pravděpodobnější, že pasažérům neuřízne hlavu.

A „země nikoho“, tedy vzdálenost mezi jugoslávskou závorou a územím Itálie, je tady nejkratší, což znamená vyšší šanci uniknout případně střežbě a dostat se ven. Podobně jako kdysi Karla Voglová s Vendulkou, i Jan Lukas využil příležitosti. V roce 1965 ho režim pustil do Maďarska dokumentovat židovské hřbitovy, odjel s jednou dcerou, jeho žena s druhou dcerou přitom nepozorností úřadů dostaly předtím povolení odjet na týdenní dovolenou do Jugoslávie, kde se pak celá rodina sešla (Lukas sem měl výjezdní doložku také).

Odtud to bylo na Západ jen kousek. Ovšem ten nejtěžší. Železná opona byla samozřejmě přítomná i v komunistické Jugoslávii a pohraničníci měli příkaz střílet. Lukasova situace byla o to těžší, že na sedadlech svého auta vezl nejen svou manželku a dvě dcery, ale ještě rodinnou přítelkyni s dalšími dvěma dětmi. Takto, se sedmi lidmi na palubě, přijíždí volha k vytipovanému přechodu. Tváře celníků jsou stále zřetelnější. Lukasovi už jasně vidí, že jsou ozbrojeni. Vůz se pomalu blíží ke kontrole, manželé Lukasovi mají domluvené, že na sebe nebudou mluvit a že Janu Lukasovi nebude nikdo radit, co má udělat. Voják, který má kontrolovat pasy, naštěstí na chvíli stojí zády k autu a v posledním momentu se Lukasova žena Milena neudrží. Potichu svému muži špitne: „Tak teď bych na to šlápla.“

Padesátiletý fotograf mačká plyn nadoraz, proráží závoru a volha se pásmem nikoho řítí na italské území. Výstřely se neozvou, jen křik překvapených Jugoslávčů. Italští kolegové jim posunky dávají najevo, ať se nepouštějí do žádné akce, protože posádka volhy už je „jejich“. Za třicet vteřin si obě rodiny mohou pořádně oddechnout. „Měli jsme štěstí, ten den zrovna nestříleli,“ vzpomínala před časem v Respektu na dramatické chvíle fotografova dcera Helena Lukasová.

Opět spolu

Nakonec se Janu Lukasovi podařilo z Itálie dostat do New Yorku. Vendulka tehdy rodině, která se v Novém světě snažila složitě uchytil, nabídla, že šestnáctileté Heleně Lukasové zaplatí letenku a vezme si ji k sobě na léto na prázdniny. Rodiny se pak vídaly až do Lukasovy smrti v roce 2006.

Zemřel jako slavný fotograf a jak už bylo řečeno, na jeho proslulosti se hodně podepsal snímek Vendulky před transportem. Stačilo přitom málo a ikonická fotografie by nikdy nevznikla. Když onu noc roku 1943 přišel Jan Lukas domů, negativ uschoval v kotelně. Nevěděl, co přesně na něm je. Fotku Vendulky poprvé spatřil až o dva roky později, když ji v prvních poválečných dnech vyndal z uhlí a vyvolal ji. Měl velké štěstí, že negativ nezničila voda nebo se neztratil.

V době, kdy už byl v Americe, Vendulce snímek daroval s věnováním. Dívka z fotografie ho má dnes položený ve svém prádelníku, otočený tak, aby na něj nebylo vidět. „Nechtěla jsem si to připomínat,“ říká. „Zapomenout ale nedokážu.“

Poslední cesta Venduly V.

Před pár dny mě požádala, jestli bych jí nemohl poslat několik výtisků Respektu s článkem o ní.

První várku nedávno rozdala a k jejímu překvapení se jí ozývali další přátelé, kteří o její příběh měli zájem. Odeslal jsem je předminulý pátek. „Budou putovat do Řecka, Anglie, Francie a Austrálie, budou s nadšením vítány,“ napsala mi ještě týž den Wendy Old. Baliček s Respekty je právě teď na cestě přes Atlantik, Wendy Old si ho ale už ve svém domě v USA nevyzvedne. Předminulý víkend náhle zemřela. Paní Old bylo 86 let a její život je dechberoucí. Zrcadlí se v něm největší utrpení moderních dějin v naší části světa a ona byla v mnoha směrech jeho symbolem. Jako dvanáctileté děvče, tehdy ještě žila v Československu a jmenovala se Vendulka Voglová, ji nečekalo radostné dětství. Brzy měla zemřít a s ní i její rodiče. Vendulka byla Židovka, jedna z více než 81 tisíc Židů z Čech a Moravy, které nacisté v letech 1941–1945 odvěkli do koncentráků.

Bezprostředně před deportací ji v ikonické fotografii zachytil rodinný přítel, fotograf Jan Lukas. Dal jí

název Před transportem. Fotografie zachycuje mladou dívku v zimním oblečení, která stojí v prázdném pokoji. Je upravená, opřená o dveře a s posmutnělým výrazem se dívá stranou. Na jejím kabátu prosvítá židovská hvězda a identifikační číslo 671.

Vendulka nakonec v holocaustu ztratila otce, ale ona sama s maminkou jej přežila, za dramatických okolností dvakrát utekly z pochodu smrti a pak se skrývaly, než přišla vytoužená svoboda. Díky Lukasově fotografii její tvář obletěla v dalších letech celý svět a proslavila ji. Když v USA otvíralo Muzeum holocaustu, použilo fotografii na své prospekty. V té době již Vendulka žila ve Spojených státech, kam s matkou odešly před komunisty. Nechtěly znovu žít v nesvobodě.

O svém příběhu Vendulka nechtěla dlouho mluvit. Před šesti lety jsem fotografii viděl náhodou na výstavě a silně na mě zapůsobila; mnohokrát jsem ji pak žádal o rozhovor. Vendulka jej vždy odmítla s argumentem, že snímek je natolik vypovídající, že není třeba jeho sdělení rozměňovat slovy. Souhlasila až letos v zimě, když jsem ji při své cestě do USA – tentokrát poprvé bez předchozího ohlášení – navštívil. „Nepatřila jsem k těm, kteří o tom vyprávějí,“ řekla mi. Povídali jsme si dlouho, nakonec z toho vznikl otvírací článek Respektu s titulkem Druhý život Venduly V. V Židovském muzeu se podařilo po jeho publikování dohledat deset kreseb, které nakreslila v koncentráku a myslela, že dávno neexistují. Na některých z nich jsou modely šatů, jejich kresbami pro různé oděvní domy se pak v USA živila. Přes hrozné utrpení, kterým prošla, prožila Vendulka dobrý život. V Americe vychovala čtyři děti, žila obklopena vnoučaty, do poslední chvíle byla hodně aktivní.

K balíčků se staršími Respekty jsem teď přidal i nejnovější číslo, kde je příběh o jiné ženě, jež za války ukřívávala parašutisty. Vendulce jsem napsal, že byla podobně odvážná jako ona. „Rukulíbám za kompliment, že mě máte za hrdinku. To, myslím, je omyl, ale příjemný,“ odepsala mi. Tuhle její pokoru jsem obdivoval snad ze všeho nejvíc.

Most do světa dezinformací Jak fungují Parlamentní listy

Mediálnímu byznysmenovi Michalu Voráčkovi se bezesporu povedl obchodní majstrštyk. Před sedmi lety se rozhodl zariskovat a vložil peníze do rozjezdu nového média, kterému dával šanci málokdo. Teď se může spokojeně usmívat. „Investice se zhodnotila,“ říká podnikatel, který nedávno prodal další balík akcií v Parlamentních listech senátoru Ivo Valentovi a stal se jen třetinovým podílníkem. Voráčkovi se však nepovedl jen dobrý obchod. Médium, které vybudoval, je dnes nepřehlédnutelné a vyvolává spousty emocí. Pro jedny jsou Parlamentní listy serverem, který dává výrazný prostor konspiraci a dezinformacím, pro druhé jsou kotvou, již můžou věřit. Tento titul každopádně přinesl zcela nový způsob, jak se dají prodávat a konzumovat informace. Se všemi riziky, jež k tomu v dramaticky se proměňujícím mediálním světě patří.

Výbušná kombinace

Kdo v prvních letech zavítal do redakce Parlamentních listů, jen těžko si mohl toho nápisu nevšimnout: „Článek do půl hodiny, analýza maximálně hodinu.“ Slogan, který visel novinářům nad hlavou, jim měl připomínat dravost redakce, v níž pracují. Koncept Parlamentních listů byl od začátku postaven na tom, že veřejnosti nabízejí co nejvíc zpráv a pokud možno ve chvíli, kdy se dějí.

Obchodní model spočíval v získání maxima čtenářů s minimálními náklady. Na chrlení článků byli najímáni studenti nebo novináři bez větší praxe, kteří pracovali ve třech směnách. První nastupovala v šest hodin ráno, poslední končila po desáté večer. A tak je tomu dodnes. Ranní směna dostává hned z tiskáren čerstvé noviny, jejichž články kopíruje a zhušťuje do kratších materiálů. Přes den pak další směny sledují tiskové konference politických stran nebo to, co běží ve zpravodajských televizích a na sociálních sítích. A znovu to „překlápějí“. Kouzlo Parlamentních listů ale spočívá v jedné podstatné novince: vedle přepisování novin se redakce od začátku soustředila na produkci materiálů, v nichž šlo vždy o nějaký výbušný konflikt.

Od tvrdého vzájemného obviňování se politiků ze zlodějin přes osočování Romů až po vykreslování uprchlíků jako nebezpečných teroristů. Stejně články je samozřejmě možné nalézt i v dalších médiích, v Parlamentních listech však byl každý takový materiál opatřen velmi emotivním titulkem včetně vulgarit. Na tom, co bylo pro ostatní redakce buď za jejich etickou hranou, nebo na to nenašly odvahu, začaly Parlamentní listy, které vycházejí v internetové podobě, stavět svoji poznávací značku.

A evidentně to zafungovalo. Po roce od spuštění webu měly čtvrt milionu unikátních přístupů za měsíc, což byl pozoruhodný nárůst. Dnes jich mají přes osm set tisíc, jsou osmým nejčtenějším zpravodajským webem v zemi, expandovaly na Slovensko a chystají se proniknout i na několik dalších evropských trhů.

Jako droga

Michal Voráček sedí ve své oblíbené restauraci Chef na Žižkově a jako vášnivý kuřák si pochvaluje, že si tady může kdykoli zapálit. Kouř je cítit i při příchodu do redakce Parlamentních listů, Voráček v nich každopádně zanechal daleko viditelnější otisk než jen liberální prostředí k milovníkům dýmu. Právě slovo „liberální“ Voráček volí, když má popsat, proč se do Parlamentních listů vlastně pustil. „Cílem bylo vytvořit prostor maximálně otevřený všem politickým a společenským názorům,“ říká Voráček. Původně to nebyl jeho nápad. V roce 2009 za ním přišli dva mladí novináři Jan Holoubek a Jiří Čermák, kteří se v té době zabývali vývojem zpravodajských webů. Všimli si, že na trhu vychází na křídlovém papíře za 225 korun lobbistický časopis s názvem Parlamentní listy, skoro nikdo ho ale kvůli vysoké ceně nekupuje. Jeho mottem bylo „tvořit most názorů mezi veřejností, podnikatelskou sférou a státní správou“, což oba časem přivedlo na myšlenku udělat něco obdobného, ale levně a na internetu. Projekt stál na dvou nohách, článkách, které vytvoří sama redakce, a těch, které na web budou vkládat politici. Byl to dobrý tah, protože to k Parlamentním listům přitáhlo jejich zájem. Oproti standardům v jiných médiích najednou nikdo neověřoval jejich tvrzení, byť by byla lživá. Redakce jim v sekci, která pro to byla speciálně vyčleněna, pokaždé otiskla, co chtěli.

Zbývalo ale to zásadní: najít investora. Tehdejší vydavatelství, kde Holoubek pracoval, je s projektem odmítlo, označilo ho jako „bez budoucnosti“. Uspěli až u Michala Voráčka. Stárnoucí mediální byznysmen, jenž na začátku devadesátých let začal vydávat bulvární deník Blesk a řadu dalších titulů, chtěl zkusit něco nového. „V téhle zemi znám úplně všechny politiky. Víím, že Kalousek, když ho něco naštve, volá v sedm ráno, pak následují další. Tak jsem se rozhodl, že jim dám něco, kde se budou moci sami prezentovat, jak chtějí,“ říká Voráček.

V branži má pověst člověka, jenž „má nos na peníze“, a rozhodně nenechal nic náhodě. Poté co do projektu vložil počáteční investici a získal podíl, vytyčil i jeho směr. „Tlačil jsem na čtenost, jediná možnost, jak se prosadit proti konkurenci, bylo jít do bulvárních titulů. Chtěli jsme být konfliktní a zobrazovat extrémní názory z obou stran,“ říká Voráček. Český trh s informacemi v té době plíživě kopíroval to, o čem se na Západě mluvilo už dlouho – a s velkými emocemi. Tištěné deníky, tedy jeho páteř, se začaly potýkat s dramatickým propadem prodeje, zatímco vedle nich rostla konkurence v podobě bezplatných zpravodajských webů.

Změna nabrala tempo zejména poté, co do Česka naplno pronikl rychlý internet a Češi si zamilovali chytré telefony. Začali lovit informace právě tady. Parlamentní listy byly od většiny konkurence hravě rozeznatelné. Dryáčnický přístup vzbuzoval vášně i zvědavost. Řada lidí, která k nim nakoukla, se začala vracet.

Zeman pryč

Zájem o nové médium nijak neoslabila skutečnost, že Parlamentní listy pootočily nepsaná pravidla, jimiž se řídí klasická média. Politikům nenabídl jen možnost tisknout jejich sdělení coby politické reklamy. Za peníze je začaly vydávat i jako své vlastní redakční texty. Minulý týden na to upozornil Český rozhlas, když zjistil, že pražský magistrát si u Parlamentních listů platil PR články, které měly chválit jeho rozhodování.

Web je neoznačoval jako komerční sdělení, jak mu ukládá zákon. To samé se stalo podle dřívějšího zjištění MF DNES u tehdejšího hejtmána Michala Haška. Za sebeprezentaci Hašek platil stotisícové částky jednateli firmy JT Media Janu Tvrdoňovi, muži, který spoluzakládal konspirační proruský web Protiproud, jenž fungoval jako jeden z blogů běžících pod Parlamentními listy.

Respekt se nyní dostal k číslům, která ukazují, že nemuselo jít o ojedinělé případy, ale promyšlený byznysplán. V rozmezí let 2013 až 2015 si osm krajů, ministerstva zdravotnictví a průmyslu objednaly u vydavatele Parlamentních listů a firmy JT Media PR další služby za čtyři a půl milionu korun (v českém mediálním prostředí rozhodně nejde o zanedbatelnou sumu). Jan Holoubek, předseda představenstva firmy Our Media, jež web vlastní, nechce věc moc rozebírat s tím, že „vše bylo splněno dle smlouvy či objednávky“. Jisté ale je, že čistě z pohledu byznysu to je velmi výhodný model: politici dostanou ven své sdělení, jež se někdy tváří jako nezávislé články. A majitel redakce zvyšuje svůj příjem. Pro čtenáře je tenhle obchod samozřejmě problematický. Roste riziko, že je s nimi manipulováno, aniž by měli šanci to zjistit.

Manipulaci s mediálním obsahem popisují i někteří bývalí novináři Parlamentních listů, s nimiž Respekt mluvil. „Odešel jsem kvůli tomu,“ říká novinář Jan Novotný, který dříve pracoval v Parlamentních listech. Dlouho mu do práce nikdo nemluvil, to se ale začalo měnit před posledními prezidentskými volbami. Parlamentní listy ve volbě podporovaly současnou hlavu státu Miloše Zemana (dnes jim dává řadu rozhovorů) a kritické články o něm potlačovaly. „Jeden takový jsem sepsal, přiběhl za mnou nadřizený a rozčiloval se, co to má znamenat. A že se to musí hned stáhnout. Stalo se a pro mě to byla nepřekročitelná hranice,“ říká Novotný.

Jeho zážitek potvrdila i nedávná analýza Masarykovy univerzity, která se zabývala právě obsahem Parlamentních listů. Podle jejích autorů používá redakce často manipulativní techniky, ve třiceti procentech článků jejich autoři zveličovali fakta a šířili fámy a v osmnácti nálepkovali (například že imigranty nelze naučit standardy sexuálního chování; že Německo vše úhledně rovná do lajny a srovná

i Evropu a pak celý svět; nebo že Kosovo a Makedonie jsou vroucí kotol drogových dealerů). Že by manipulovali, redakce odmítá. „Jde o kampaň s cílem nás poškodit,“ říká Voráček.

Moskva a Kypr

Stejně jako při svém startu jsou dodnes Parlamentní listy velmi neproniknutelným médiem. Redakce sídlí v jednom z kancelářských domů naproti pražským Olšanským hřbitovům, mluvit přímo s novináři je však nemožné. „Díky za váš zájem, ale to, jak pracujeme, si necháváme pro sebe,“ říká za vstupními dveřmi do redakce Parlamentních listů ředitel redakce Jaroslav Polanský. Právě tento muž společně se zástupcem šéfredaktora Radimem Panenkou a dalším seniorním členem Lukášem Petříkem myšlenkově nejvíc ovlivňují směřování Parlamentních listů.

Spojuje je radikálně pravicový pohled na svět, Panenka například v minulosti kandidoval za extremistickou Národní stranu, která se zviditelnila rasistickým spotem během voleb do Evropského parlamentu, kde nabízela „konečné řešení cikánské otázky“. Nenávistné texty se objevují v dalších doménách Parlamentních listů, jde hlavně o pěti k nim přidružených webů, jako je Euserver, Eurabia, EUportál, Eportál a Freeglobe. O Romech se tu píše jako o cikánech, jsou zde napadáni gayové, Židé, muslimové, migranti i Evropská unie. Redakce webů jsou s Parlamentními listy personálně propojené a vzájemně se odkazují na své texty.

V posledních měsících se o Parlamentních listech začalo mluvit hodně i v souvislosti s fenoménem webů šířících ruskou propagandu: Parlamentní listy sdílejí velmi vstřícný pohled na politiku ruského vládce Vladimira Putina a články, které o něm píší, líčí svět jeho očima (Vladimir Putin položil dotaz: Je Amerika banánová republika, nebo co?; Obama prohrál, Putin zvítězil). V bezpečnostní komunitě jsou kvůli tomu označovány jako „nejvlivnější konspirační web“.

Redakce Parlamentních listů namítá, že poměr proruských a protiruských textů je stejný a že si hodně hlídá, aby se nepřiklonila na jednu stranu. Analýza redakčního obsahu to potvrzuje jen zčásti – na přidružených webech jasně převažují okaté prokremelské názory (Rozohněný Putin: USA chtějí diktátorsky ovládnout svět! Do chaosu Ukrajinu neuvrhlo Rusko, ale Spojené státy a EU; Američané jsou nejagresivnější, řekl Putin. A začala padat slova o pokakání, přizdisráčích a zadnicích). Pohled do financování Parlamentních listů ale ukazuje ruskou stopu spíše slabší. Jak zjistil Respekt (z veřejně dostupné Knihy pohledávek vydavatele PL), jedním ze zadavatelů reklamy byla v minulosti společnost Vemex, firma spojená s Kremlem ovládaným ropným gigantem Gazprom. Jednalo se ale o desetitisícové částky.

Spíše než ruské firmy převažují mezi inzerenty Parlamentních listů ty české včetně politických stran (v minulosti ODS, Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury). V letech 2014 a 2015 se sice v rozpočtu výrazně navýšil příjem od zahraničních subjektů (z dvou set tisíc na osm a půl milionu), za peníze je ale spoluvlastník média senátor Ivo Valenta. V kyperském daňovém ráji zaregistrované společnosti jeho skupiny Synot uzavřely s webem reklamní smlouvu a tímhle způsobem do něj Valenta nalil peníze na jeho další rozvoj.

Šedá zóna

Po Andreji Babišovi je dnes Valenta dalším politikem, který získal vlivné médium. Senátor samozřejmě odmítá, že by chtěl Parlamentní listy zneužívat k dosahování svých politických cílů. Jádro jeho programu teď tvoří kritika Evropské unie, boj proti elektronické evidenci tržeb a lobbování za hazard, který tvoří srdce jeho podnikání. „Média jsou pro mne pouze investicí, proto samozřejmě věřím v její zhodnocení v budoucnu. Model Parlamentních listů se měnit nebude,“ vysvětluje Valenta.

Tento model je nepochybně úspěšný. Parlamentním listům se totiž podařilo to, co zatím žádnému jinému médiu v Česku. Vzhledem k tomu, že se na nich objevují klasické zpravodajské články, k sobě lákají část běžných čtenářů novin. Protože je ale míchají se senzacemi a dezinformacemi, chodí k nim i část čtenářů tzv. alternativních webů, které se řídí zcela jinou profesní etikou než klasická média. „Parlamentní listy tvoří přechod mezi seriózními médii a šedou zónou prokremelské manipulace,“ říká expert Masarykovy univerzity Miloš Gregor, který je se svým týmem analyzoval. Tím, že smazávají rozdíl mezi fakty a fikcí, vytvářejí informační chaos. Podle dalšího experta na dezinformace Petera Pomerantseva právě takové prostředí umožňuje zneužívat čtenáře k vlastním zájmům, ať už byznysovým, nebo politickým.

Nominace

Šlachta, smrt a balkánská lest

Jaroslav Kmenta [Reportér magazín]

Vyjádření poroty

Porota oceňuje způsob, kterým dokázal autor čtenářům přiblížit a interpretovat zdánlivě nesouvisící linky jednoho příběhu. Porota také oceňuje, že byl autor schopný přinést informace, které jiní novináři neměli možnost získat.

Šlachta, smrt a balkánská lest

Začalo to podezřením, že se chystá vražda vysoce postaveného policisty Šlachty. Pak přišla spolupráce policie s balkánským bossem: ten dodával informace a současně hrál hru, aby nešel do vězení. Poté se případ změnil ve válku policistů, kdy na jedné straně stál protimafiánský ÚOOZ, na druhé straně inspekce bezpečnostních sborů. Padla obvinění policistů, mnoho jich odešlo do civilu. Výsledkem je, že si organizovaný zločin žije jako dřív. Až na malé ztráty jede dál.

Byl sice čas prázdnin, ale v Česku rozhodně nevládla okurková sezona. V létě roku 2010 sestavoval Petr Nečas vládu, tenista Tomáš Berdych porazil v semifinále Wimbledonu Novaka Djokoviče; zemřel Milan Paumer z odbojové skupiny bratří Mašínů a policie oznámila, že dopadla ve Švýcarsku uprchlého podnikatele Tomáše Pitra.

Mezi mnoha událostmi zapadla zpráva o odhalení mocné zločinecké skupiny, která dovážela do České republiky heroin. Policisté z Národní protidrogové centrály (NPC) zadrželi na přelomu července a srpna v centru Prahy trojici mužů, u kterých našli při domovních prohlídkách 17 kilogramů heroinu a zařízení ke zpracování této drogy.

„Dva muži makedonské státní příslušnosti a jeden Čech se zabývali úpravou a následným prodejem heroinu na území Prahy,“ řekl tehdy mluvčí protidrogové centrály Michal Hammer.

Operace dostala název Karem. U drogových bossů se během ní našly peníze, samopal, pistole, střelivo, neprůstřelné vesty a také kompletní kombinéza české policie. Z nalezeného heroinu by bylo možné vyrobit 340 tisíc základních dávek v celkové ceně 17 milionů korun. Po naředění by jeho hodnota stoupla na 34 milionů korun. Dávek by pak bylo 680 tisíc.

Policie sledovala celý gang téměř rok. Šla po čtyřech hlavních bossech této balkánské mafie. 29. července 2010 zatkli detektivové dva členy gangu Muarema Iseni a Tomáše Kroutila. 2. srpna 2010 pak zadrželi a obvinili Makedonce Sami Kazimi. Hlava gangu jim ale stačila utéct. „Hlavní organizátor Baskim Kazimi nebyl v té době na území České republiky. O zájmu NPC se zřejmě dozvěděl a do země se už nevrátil,“ stálo v úřední zprávě protidrogové centrály.

„Jde o Šlachtu“

Baskim Kazimi (uváděný také jako Bashkim Kjazimi) má přezdívku Bojan. A je to jeden z nevlivnějších bossů cizojazyčného organizovaného zločinu na území republiky. Policie ho jako důležitého hráče „českého polosvěta“ registruje posledních deset let.

Usídlil se zde ve druhé polovině devadesátých let poté, co na území bývalé Jugoslávie skončila válka. K Česku měl blízko, jeho příbuzní tu koncem osmdesátých let pracovali na stavbě několika velkých hotelů. Bojan za nimi často jezdil, obstojně se naučil česky a později si v zemi našel přátele a usadil se.

Postupem let se vypracoval na uznávanou autoritu podsvětí. Jeho „Makedonci“ přerostli zdejší obávané Albánce i konkurenty z ruskojazyčného organizovaného zločinu. Bojan se znal osobně i s bývalými kmotry Františkem Mrázkem, Radovanem Krejčířem či Tomášem Pitrem. A občas pro ně i něco udělal. Z české komunity měl ale nejbližší k příbramskému bossovi Jaroslavu Starkovi. Dá se říct, že tihle dva byli jako otec (Starka) a syn (Bojan). Podle svědků se tak oslovovali a vlastně i chovali.

Jenže v létě roku 2010 se situace dramaticky změnila. Bojan uprchnul do ciziny, zatímco v českém vězení, ve vazbě seděl jeho bratr Sami Kazimi, zatčený při operaci Karem.

A právě tehdy začala hra tohoto makedonského bosse, která ovlivnila v následujících letech chování celého podsvětí a taky prostředí policie – zejména pak Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) léta vedeného Robertem Šlachtou.

Protidrogová jednotka totiž během akce Karem získala od jednoho svého agenta informaci, že se v prostředí organizovaného zločinu mluví o tom, že se připravuje vražda ředitele ÚOOZ Šlachty. A že o této informaci ví právě Bojan.

Ředitel protidrogové jednotky ihned o možném riziku informoval Šlachtu. Ten jméno Bojan znal z dob, kdy sám pracoval v protinarkotických policejních útvech; dokonce se s ním osobně setkal. „Viděl jsem se s ním jednou v životě. Ale to bylo ještě v době, kdy jsem pracoval u protidrogové jednotky,“ sdělil Šlachta do protokolu Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS), která se později případem ÚOOZ a Bojana zabývala.

Magazín Reportér zjistil, že Šlachta a Bojan se potkali v roce 2003 při řešení jednoho problému, který souvisel s bezpečností někdejšího šéfa Národní protidrogové centrály Jiřího Komorouse. (I jemu šlo tehdy údajně o život. Komorouse se prý snažil zabít boss kosovských Albánců Princ Dobroši a Bojan měl tehdy sehrávat roli jakéhosi prostředníka či usmiřovatele).

Ale zpět do roku 2010.

Šéf ÚOOZ tehdy nebral hrozbu na lehkou váhu. Domluvil si schůzku se svým bývalým agentem z prostředí zločinu, o němž věděl, že bude mít přístup k Bojanovi. Pro účely tohoto textu mu řekněme třeba „agent D“. Na schůzku vzal s sebou Šlachta ještě šéfa odboru násilí V1 Luboše Fialu a také jeho podřízeného, vedoucího oddělení plukovníka Luděk Vokála. Toho si Šlachta přivedl do ÚOOZ v roce 2010 jako čerstvou posilu, protože byl specialistou na balkánskou mafii. Předtím pracoval Vokál v protidrogové jednotce a pak na policejním Útvaru speciálních činností, který měl na starosti utajované svědky.

Právě Vokálovi svěděl Šlachta Bojanův případ a rovnou mu předal k řízení i svého někdejšího „agenta D“. Později schválil, aby Luděk Vokál za Bojanem odjel do zahraničí a zjistil od něj více.

I když si policejní operativci, kteří pracují v terénu a kteří přicházejí do přímého styku se zločinci, zasluhují utajení jména, dnes už nemá smysl Vokálovo jméno zastírat. Jak se ukáže v průběhu tohoto textu, jeho bezpečnost ohrozila válka policajtů, kdy se informace o Luděkovi Vokálovi staly v podsvětí snadno přístupné.

Schůzky v Rakousku

Vokál potřeboval vědět, jak daleko je protidrogová jednotka s vyšetřováním Bojana a prodeje heroinu. Proto se v polovině října 2010 sešel oficiálně v kanceláři ředitele protidrogové centrály s důstojníky, kteří na případu pracovali. Vokál jim sdělil, že se o Bojana zajímá kvůli násilným deliktům, kterých se mohl Makedonec dopustit. NPC informovala Vokála obecně o drogové kauze a spisu Karem. Tím výměna informací skončila.

Po pár dnech, 25. října 2010, začala protidrogová jednotka Bojana trestně stíhat jako uprchlého. O vydání evropského a mezinárodního zatykače však nepožádala.

Další den, 26. října, odjel Luděk Vokál na tajnou schůzku s Bojanem do Vídně. Bojana v té době stále hledala protidrogová jednotka a o tajné operaci ÚOOZ nebyla zpočátku vůbec informována.

První schůzka ve Vídni byla seznamovací. Vokál a Bojan se proto dohodli, že se zanedlouho uvidí ještě jednou v rakouském Klagenfurtu.

Po návratu z Vídně sepsal plukovník Vokál o celém jednání obsáhlou zprávu a předal ji šéfům i Šlachtovi. Vedení vyhodnotilo akci jako slibnou a souhlasilo, že se s Bojanem naváže intenzivnější kontakt.

Teprve poté, kolem 15. listopadu 2010, se vedení ÚOOZ svěřilo kolegům z protidrogové jednotky, že je Vokál v přímém kontaktu s Bojanem a že s ním potřebuje absolvovat ještě jednu důležitou schůzku.

„Vedení ÚOOZ požádalo protidrogovou jednotku, aby počkala s vyřizováním evropského zatykačeho rozkazu a mezinárodního zatykače na Baskima Kazimi (Bojana – pozn. red.),“ stojí ve zprávě GIBS, která později celý případ zkoumala. Tím „měla být umožněna schůzka ÚOOZ s Kazimi (Bojanem). ÚOOZ přislíbil informovat NPC o nových skutečnostech po schůzce v Rakousku. A slíbil též, že jim přehraje zvukový záznam z této schůzky,“ napsali inspektoři GIBS.

V listopadu 2010 tedy odjel Luděk Vokál opět do Rakouska.

Klagenfurt je devadesátitisícové město na jihu Rakouska, ležící na jižní straně Alp, jen asi třicet kilometrů od hranic se Slovinskem. Turisté sem v létě jezdí za sluncem a koupáním, tamní jezero Wörthersee bývá někdy označováno za nejteplejší jezero v Rakousku. V ten den však bylo v Klagenfurtu pošmournou, zataženo a 10 stupňů.

Před jedním hotelem zaparkovaly tři luxusní a zřejmě i opancéřované limuzíny. Vystoupili z nich statní bodyguardi. Po chvíli pak vyšel z vozu menší, asi čtyřicetiletý muž s oválným obličejem. Byl to Bojan.

V restauraci na smluveném místě seděl Vokál. Byl sám.

Za Vokála se musel zaručit zprostředkovatel – „agent D“. Kdyby se něco pokazilo, odnesl by to hlavně on. Bojanovi spolupracovníci drželi někde na území bývalé Jugoslávie jeho rodinu jako pojistku. Kdyby se s Bojanem cokoli stalo, a policie ho třeba zatkla, rodina prostředníka (tedy „agenta D“) by skončila s kulkou v hlavě.

Bojan vysvětlil, že chce, aby policie upustila od jeho stíhání a aby propustili na svobodu jeho bratra Samiho. Pokud se tak stane, je ochoten spolupracovat s policií a pomoci jí objasnit řadu násilných činů, k nimž na území České republiky došlo a které dosud nebyly vyřešeny.

Bojan o mnoha zločinech zřejmě opravdu něco věděl.

Namatkou uvedl případ zmizelého Lamberta Krejčíře, otce uprchlého gangstera Radovana Krejčíře. Lambert Krejčíř zmizel na podzim 2002. Policie byla přesvědčena, že únos provedli lidé od šéfa podsvětí Vlastimila Spěváka na zakázku Jaroslava Starky kvůli sporům o peníze, které měl tento příbramský boss s Radovanem Krejčířem. Policie sice Starku a Spěváka společně s jejich komplici za únos v roce 2006 obvinila, ale právě v roce 2010 byla v koncích, protože stále neměla tělo mrtvého Lamberta, a hlavně žádný přímý důkaz proti Starkovi a Spěvákovi.

Od Bojana to bylo chytré, pro ÚOOZ to vypadalo jako lákavá nabídka.

Bojan navíc uvedl, že Šlachtovi jde o život, protože „se naváží do Starky a jeho dvorního advokáta Julia Kramariče“, jehož ÚOOZ obvinil z korupce. „Tím jste ho ponížili a zneuctili,“ řekl prý Bojan. Kvůli tomu se v jistých kruzích podsvětí údajně vzvedla solidární vlna a padl i návrh Šlachtu zabít. Kdo přesně si vraždu Šlachty objednal, bude prý ochoten Bojan vysvětlit, až budou splněny jeho podmínky.

Na závěr schůzky hodil Bojan na stůl tašku s penězi. „Tady máš šest milionů,“ řekl Bojan. Pak se rozhlédl po místnosti a dodal: „Jsou tady kamery. A teď budu mít důkaz, že jsem si tě uplatil.“ Bojanovi vůbec nevadilo, že si peníze detektiv Vokál nevezal. Aniž by to výslovně řekl, bylo jasné, že by si kompromitující materiál vyrobil tak, že by kamerový záznam stříhнул ve chvíli družného hovoru nad taškou bankovek. Pak se Bojan sebral a z restaurace odešel. Za jejich auty se jen zaprášilo.

Ta věc s „ponížením Kramariče“ se opravdu stala.

Julia Kramariče zatkl detektivové ÚOOZ 17. září 2010 přímo na ulici v pražských Radlicích. Ještě též den odpoledne jej pak obvinili z podplácení a po výslechu propustili. Případ souvisel se soudní kauzou takzvaného vora v zakoně (kmotra kmostrů), kde Kramarič zastupoval hlavního obžalovaného Andranika Soghojana považovaného za šéfa ruskojazyčných mafií v Česku. Jako jeho obhájce měl Kramarič podle obvinění nabídnout přímo v ruzyňské věznici půlmilionový úplatek svědkovi, aby prý znevěrohodnil jiného svědka a vypovídal v Soghojanův prospěch. Kramarič to popřel a označil za policejní provokaci. (Kramarič byl nejprve odsouzen, při odvolacím řízení jej však v dubnu 2014 městský soud pravomocně osvobodil.) Právě tato kauza tedy údajně vedla k něčí snaze zlikvidovat Šlachtu.

Akce Singer

I přes vzájemné ujišťování, že si oba útvary vyjdou vstříc, vztahy mezi ÚOOZ a Národní protidrogovou centrálou ochladly.

Detektivové ÚOOZ cítili, že v tajné spolupráci s Bojanem konečně našli cestu, jak získat důkazy proti Spěvákovi a Starkovi. A začali hrát vlastní hru.

Protidrogová jednotka měla naopak dojem, že se kolegové z ÚOOZ utrhli ze řetězu a chovají se nestandardně. A začali detektivu Vokálovi nedůvěřovat.

„Ze strany ÚOOZ nebyly pracovníkům NPC oproti dohodě poskytnuty žádné nové informace k výše uvedené schůzce s tím, že žádná schůzka mezi ÚOOZ a Baskim Kazimi (Bojanem) nebyla učiněna,“ napsala GIBS později ve spisu.

Partie, kterou s policisty rozehrál Bojan, se nakonec vyvinula tak, že makedonský boss získal dostatek času, aby se v drogovém případě vyhnul odpovědnosti: tu na sebe vzal jeho bratr Sami. V červnu 2011 soud potrestal Muarema Iseni devíti lety a Samiho Kazimi jedenácti lety vězení za obchod s drogami. Jejich spolupracovník Tomáš Kroutil dostal podmínku. Samimu Kazimi vrchní soud o půl roku později trest o dva roky snížil, ale podstatné bylo, že Baskima Kazimi alias Bojana soud zprostil veškerých obvinění, „protože se mu vinu nepodařilo prokázat“.

Bojan tedy dosáhl částečně svého. A když kolem něj po čase všechny nepříjemnosti pominuly, vrátil se zpět do České republiky. A dál v klidu pracoval.

Luděk Vokál se s ním stýkal i nadále. Měl to „nařízené“. ÚOOZ chtěl dostat Spěváka a Starku.

Jenže Bojan po nějaké době začal tvrdit, že jim nikdy neslíbil, že řekne svá svědectví do protokolu, natož u soudu. Což byla pravda. Ale potíž byla v tom, že jim nedodal žádný jiný přímý důkaz – třeba místo, kde jsou zakopány ostatky Lamberta Krejčíře.

Zdá se, že Bojan si s policií hrál, jak potřeboval. A když měl po problémech, dával policii najevo, že pokud cokoli z toho, co jim dříve řekl, použijí, tak vše jednoduše popře.

V případě plánu na vraždu Roberta Šlachty nakonec zůstalo jen u řečí; údajně všem, kdo o něm přemýšleli, zchladly hlavy. „Měly ho (Šlachtu – pozn. red.) usmrtit osoby napojené na ruský organizovaný zločin, a to s největší pravděpodobností v místě jeho bydliště nebo ve vozidle, které používá,“ stojí v záznamu, který k případu zpracovala GIBS.

Vyšetřování údajně vraždy Šlachty tak skončilo 12. října 2012. ÚOOZ případ odložil pro nedostatek důkazů.

Policisté mohli s informacemi od Bojana pracovat jen jako s operativními poznatky z prostředí zločinu, nikoli jako s důkazy. Zjevně však dospěli k závěru, že i tak měla spolupráce smysl. „Po celou dobu vytěžování podával Bojan velmi kvalitní a zásadní informace k organizovanému zločinu, konkrétně k provedeným vraždám a únosům,“ stojí v jednom z úředních záznamů policie.

Důstojník Luděk Vokál tehdy při jednáních s Bojanem vystupoval pod krycím jménem. Bojan ho znal jen jako „Radka“, který pracuje v „jedné z bezpečnostních složek státu“.

Bojan byl nebezpečný a setkávat se s ním nebylo vůbec jednoduché. „Bylo důležité, aby Bojan nezjistil

jméno pracovníka policie, který s ním bude spolupracovat. Ani jeho příslušnost k útvaru ÚOOZ. Operativně pátrací činnost byla podřízena maximálnímu utajení i s ohledem na život a zdraví příslušníka policie a jeho rodiny," napsali detektivové ÚOOZ do svých záznamů.

Spis, do kterého ÚOOZ zakládala informace od Bojana, nesl název „akce Singer“. Anglické slovo „singer“ v překladu znamená „zpěvák“; celá akce měla patrně za cíl dostat bosse Vlastimila Spěváka. Šlachta to ostatně naznačil při nedávném výslechu u GIBS. „Spisový materiál Singer byl zaměřen na nejzávažnější organizovanou trestnou činnost, se kterou si v této republice za celé období neporadil žádný policejní útvar,“ řekl Šlachta 6. října 2016. Proto bylo podle něj nutné riskovat a pracovat na případu dlouho a utajeně.

Krásná Lana

Šlachta na inspekci obhajoval hlavně jednu výhodu, kterou kvůli „akci Spěvák“ Bojanovi dal. Tedy přesněji – ne Bojanovi, ale jeho přítelkyni, která za ním jezdila z Balkánu. Ta žena se jmenovala Lana D. a v celém případě sehrávala důležitou roli.

Šlachtův útvar zjistil, že Spěvák je v častém kontaktu s bývalou přítelkyní podnikatele Jakuba Konečného – s jistou Petrou F. (Konečný býval obchodní partner Spěváka. Ale v březnu 2005 zmizel a byl prohlášen za mrtvého. Policie si myslí, že zmizel na zakázku uprchlého Radovana Krejčíře.)

Policie se domnívala, že expřítelkyně zmizelého Konečného Petra F. by mohla vědět mnohem více o zákuších některých aktivit Vlastimila Spěváka, než kolik je ochotna přiznat oficiálně do protokolu. A tak dostali detektivové ÚOOZ nápad, že do její blízkosti nasadí agenta, který by se od ní dozvěděl více. A tady přichází na scénu Bojanova přítelkyně Lana D. Bojan totiž souhlasil, že si ji policisté „půjčí“ do jejich operace Singer. Lana se měla dostat do blízkosti Petry F. tak, aby to vypadalo jako náhoda. Aby nepojala jakékoli podezření. Detektivové proto naplánovali, že se s ní Lana seznámí jakoby náhodou na jednom ranči. Petra F. byla milovnicí koní a protimafiánský útvar ÚOOZ plánoval, že koupí sedlo, pronajme si jednoho koně a stáj; koně pak dodá své spolupracovnici Laně D. a ta s ním bude docházet do jezdeckého klubu, kam chodila i důležitá svědkyně Petra F.

Výměnou ovšem musel ÚOOZ souhlasit s tím, že cizince Laně D. pomůže získat povolení k dlouhodobému pobytu v České republice. Což se také stalo. A Lana D. toto povolení s pomocí ÚOOZ opravdu získala. (Po půlroce se vždy obnovovalo.)

Nejde o nelegální postup; občas se to dělá, když se úřady snaží využít ke spolupráci nějakého cizince. V cizineckém zákoně je totiž paragraf, který umožňuje vydat mimořádná pobytová oprávnění – říká se mu institut strpění. Což velmi dobře odpovídá situaci kolem případu. Jako kdyby Laně D. policie řkala: „Strpíme vás tu, když nám pomůžete.“

Když se na věc později inspektoři GIBS ptali, Robert Šlachta jim odpověděl: „... přišel buď vedoucí odboru Fiala, nebo vedoucí oddělení Vokál s tím, že by bylo záhodno využít zákonného institutu udělení pobytu takzvaného ‚strpění‘ k úspěšnému rozpracování v kauze Singer. Já jsem si nechal tyto skutečnosti doložit a po vypracování příslušné žádosti jsem to schválil.“

Lana byla krásná a velmi inteligentní žena. A navíc podle policie „typologicky odpovídala použití“ do této policejní hry.

Jenže ani tahle část operace ÚOOZ nakonec nevyšla. Podle policejního spisu zhatily operaci rozpory Lany a Bojana v roce 2012.

Lana pak začala ztrácet i chuť spolupracovat s policií.

Všechny snahy detektivů získat důkaz proti Spěvákovvi tedy nakonec zkrachovaly. ÚOOZ tak nemusel ani pořizovat koně. „Lana se nedostavovala na schůzky, nebrala telefony, nechávala se zapírat. Ale především jsme zjistili, že se opět začala aktivně stýkat s Bojanem, což bylo značně kontraproduktivní,“ uvedl později při výslechu u GIBS detektiv Vokál.

A nakonec „vybuchla“ i spolupráce s Bojanem.

Bojan nad sebou ztrácel kontrolu; schůzky s Vokálem, jehož znal stále jen jako Radka, provázely spory. V červenci 2012 chtěl Bojan podle policejního spisu po Vokálovi, aby nechal odposlouchávat Lanu D., aby měl o ní přehled. Vokál to odmítl.

Bojan a Vokál se pak sešli v jedné pražské restauraci spojené s prodejnou drahých vín. Bojan byl rozrušený, vstal od stolu a šel k regálům s víny. Tam vzal láhev asi za tisíc korun. Odešel k pokladně. A po několika minutách se vrátil a nutil Vokála, aby si lahev vzal a pomohl mu s Lanou. Vokál to podle úředního záznamu odmítl.

Na další schůzce už Bojan podle policejních záznamů působil téměř nepřičetně. „Hajzle jeden, ty víš, kde Lana je. Najdi mi ji. Nebo ti udělám problémy,“ říkal údajně Bojan Vokálovi. A pohrozil mu, že nechá v médiích zveřejnit, že mu platil pět tisíc eur měsíčně za to, aby Lana dostala pobyt na území České republiky. A že si vymyslí i další věci, jen aby policistům udělal problémy. „Chci vědět, kde se Lana pohybuje, kam a s kým chodí,“ žádal Bojan. A po chvíli prohlásil: „Ty ji kryješ. Já to vím. Až všechno zjistím, tak uvidíte!“

Luděk Vokál schůzku ukončil. A o problémech s Bojanem sepsal úřední zápis. Když si jej Šlachta přečetl, dal okamžitě pokyn k ukončení schůzek s Bojanem.

Ze závěru GIBS plyne, že Vokál pak Bojanovi poslal poslední vzkaz. „Rozhodnutím ředitele bezpečnostní

složky byla s okamžitou platností ukončena spolupráce. Už se nevidíme," napsal prý Vokál 16. července 2012.

Operace ÚOOZ skončila celkově neslavně. Akce Singer dohrála, agenti „dozpívali“, Spěvák si mohl dál v klidu „trylkovat“.

Faktor Albi

Bojan byl ovšem našťvaný a začal usilovně pátrat po „Radkovi“ a jeho pravé identitě. Což se mu za dosud neznámých okolností podařilo. Bojan tak věděl, po kom jít. Detektiv Vokál následně dostal od svých zdrojů varování, že tentokrát jde o život přímo jemu. Výhrůžky byly dvě. První obdržel Vokál v roce 2013, druhou o rok později.

„O tom, že se mě chystá Bojan nějak poškodit, jsem věděl od informátorů. A dozvěděla se to také nezávisle na mně jedna z českých zpravodajských služeb. Náměstek této služby to oficiálně sdělil řediteli ÚOOZ,“ popsal Vokál sled událostí inspektorům GIBS.

Další, kdo ho před Bojanem varoval, byl podnikatel z Brna Albin Arifovič zvaný Albi. I on pocházel z území bývalé Jugoslávie. A i on se znal s Bojanem.

Arifovič se na rozdíl od Bojana dostal do vyššího patra byznysu. Stal se z něj podnikatel, který vlastnil v Česku několik firem; jeho minulost, která byla spojena s drogovou scénou, měla být zapomenuta. Což neznamenovalo, že by byl mravopochestný byznysmen. V roce 2013 v Brně v hotelu International vytáhl zbraň na jednoho svého bývalého obchodního partnera, který po něm chtěl splatit údajný pětimilionový dluh. Arifovič byl za to později odsouzen – dostal podmínku.

S Arifovičem se Vokál znal z konce devadesátých let. Stejně tak se s ním tehdy stýkal i Šlachta, který se v té době specializoval na drogové gangy. Kontakty Arifoviče, jenž pochází z Bosny a jeho otec býval uznávaným politikem, totiž sahaly do balkánského podsvětí a obchodu s drogami.

Šlachta tehdy uspěl v několika velkých kauzách, při nichž byli pozatýkáni drogoví baroni. Jediný Albin Arifovič z toho vždy jako zázrakem vyvázl. „Nepopírám, že pana Arifoviče znám. Naše kontakty byly čistě pracovní, ale osobně jsme se neviděli a nejsme v žádném kontaktu již několik let,“ odpověděl Šlachta v roce 2015 na dotaz Radiožurnálu, který se jejich vztahy zabýval.

I Luděk Vokál přerušil s Arifovičem vztahy. Bylo to někdy kolem roku 2003 poté, co odešel z protidrogové jednotky. Oba se tedy dali dohromady po více než deseti letech. Albin Arifovič to popsal GIBS takto: „Vánoce 2013 jsem trávil s manželkou ve Špindlerově Mlýně. A tam jsem potkal Bojana. Byl tam s přítelkyní Lanou. Tak jsem s nimi zašel na kafe. Bojan se mě zeptal, jestli znám Ludka, policajta, že by to měl být náš společný kamarád. Podle popisu jsem viděl, že se jedná o Ludka Vokála. Bojan si stěžoval, že měl s Ludkem nějaké dohody, že mu za to měl poskytnout nějaké odměny a že jeho přítelkyně měla dostat pobyt v Česku, který nakonec nedostala. A že celou věc chystá medializovat a jakýmsi způsobem mu ublížit. Když jsem se pak vrátil do Brna, sešel jsem se se šéfem brněnské expozitury ÚOOZ. Řekl jsem mu, že se o Ludkovi vypráví takové příběhy. A že by bylo dobré ho na to možná upozornit. Měsíc nato se mně Luděk ozval. Sešli jsme se a při té příležitosti jsme se domluvili, že bychom mohli zase obnovit přátelství.“

GIBS na scéně

Jenže právě v té době vstoupila do celého příběhu tajně a nečekaně Generální inspekce bezpečnostních sborů. „24. listopadu 2014 na základě vlastního operativního šetření příslušníků GIBS se začalo prošetřovat podezření, že Luděk Vokál vynáší informace zločincům,“ stojí v úředním záznamu inspekce. Zčásti to začalo zjevně normální prací jedné inspektorky z jihočeské expozitury GIBS Lucie Culkové. Pak se ale možná přidaly další pohnutky jiné skupiny lidí z pražské centrály GIBS.

Culková přišla s tím, že má v prostředí zločinu agenta, jenž je ochoten dosvědčit, čeho se dopouští elitní detektiv Šlachtova útvaru ÚOOZ Luděk Vokál. Po několika měsících, když se zkoumání zdálo být slibné, rozhodli šéfové v Praze, že se zřídí zvláštní „pracovní tým JIH“, jemuž bude Culková velet a který bude doplněn několika důstojníky z centrály. Ti totiž měli zase informace o kauze Karem, z níž v roce 2010 „vyklouzl“ Vokálův makedonský kontakt Bojan.

Na první pohled mohl postup plukovníka Vokála skutečně působit podivně. „Luděk Vokál provedl úkony směřující k dokonání udělení pobytu osobě Lana D. na území ČR, a to na základě smyšlených údajů a informací,“ usoudila inspekce GIBS.

Z dokumentů to vyčíst nelze, ale je dost dobře možné, že Vokálovi nepřidala i jistá řevnivost uvnitř ÚOOZ. V odboru násilí V1 totiž panovaly napjaté vztahy. Což při výsledku potvrdil i Robert Šlachta. „V určitém okamžiku, a neumím odpovědět kdy přesně, došlo k ochlazení vztahů mezi vedoucím odboru Fialou a vedoucím oddělení Vokálem,“ řekl Šlachta.

Tato řevnivost pomohla GIBS získat další informace. Z odboru V1 načerpala inspekce pár dalších poznatků k Vokálovi. Z rutinní práce inspekce a obvyklého případu (takových podezření šetří GIBS desítky) se však stala velká kauza. Od Vokála totiž vedla snadná cesta k řediteli ÚOOZ Robertu Šlachtovi. A tak se začala šetřit i Šlachtova zodpovědnost v celé kauze. Zvláštní tým JIH nedělal od května 2015 nic jiného, než že monitoroval aktivity Vokála a sbíral podklady ke Šlachtovi.

Aby z vyšetřování nic neuniklo, požádal tým JIH své vedení dokonce o udělení zvláštní výjimky: vymínil si, že nemusí své poznatky vkládat do elektronického systému GIBS.

Tým JIH

Nejvážnější podezření, které GIBS u Vokála zkoumala, byla právě kauza kolem Bojana.

„Zjistili jsme, že Vokál minimálně od roku 2010 opakovaně zasahoval do trestních řízení vedených na různých součástech policie. Opatřoval si neoprávněně informace... a tyto následně poskytoval kriminálně závadovým osobám, především z prostředí etnických Albánců a Makedonců, kteří se zdržují na území České republiky a páchají tu trestnou činnost,“ stojí ve shrnutí týmu JIH z inspekce GIBS. V další části inspektoři přímo zmínili Bojana: Vokál prý „pod různými legendami“ získával informace od protidrogové jednotky a ty předával Bojanovi. Přitom dle inspektorů Vokál mařil vyšetřování, když nejprve tvrdil, že Bojan „je podezřelý z vraždy“, na které jeho odbor pracuje, posléze tvrdil, že Bojan je osobou, která pomůže „objasnit plánovanou vraždu ředitele ÚOOZ“.

GIBS podle svých záznamů důkladně prostudoval celý spis Karem a zjistil, že se v něm nacházejí i odposlechy, které tehdy pořídila protidrogová jednotka. A mezi nimi byly i hovory Bojana, jenž byl v té chvíli v cizině na útěku. Ve dvou případech odposlechy zaznamenaly debatu s jistým „česky mluvícím občanem“, který mu poskytoval důvěrné informace a pomoc. Podle znaleckého posudku z oboru fonoskopie byl tajemným mužem z dvou podezřelých hovorů plukovník Vokál.

„V důsledku Vokálova jednání se pak stal Kazimi (Bojan – pozn. red.) pro NPC nedosažitelný pro potřeby trestního řízení a bylo jej možno stíhat jen jako uprchlého. Vokál tedy závažným způsobem ovlivnil trestní řízení a zmařil jeho účel, neboť umožnil Baskimu Kazimi, aby se vyhnul vazebnímu stíhání. Naplnil tedy podstatu trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby,“ uvedla GIBS.

Inspekce ovšem neřešila jednu důležitou věc: totiž že se už v roce 2011 „podezřelé telefonáty“ Vokála s Bojanem z podnětu protidrogové jednotky prověřovaly a že nakonec celý případ státní zástupci odložili, protože zjistili, že nejde o privátní aktivitu detektiva Vokála, ale že jde o tajnou akci schválenou vedením ÚOOZ.

Analýza kauzy Karem nicméně GIBS stačila k tomu, aby přesvědčila soud k vydání povolení sledovat a odposlouchávat Vokála. Během nového vyšetřování, které trvalo až do října 2015, pak GIBS zjistila, že Vokál zneužívá své služební auto k soukromým cestám, ale hlavně, že udržuje nadstandardní vztahy s podnikatelem z Bosny Albinem Arifovičem.

Vokál byl v té době ve složité situaci. Neměl důvěru u svého bezprostředního nadřízeného vedoucího odboru V1 Fialy. Necítil už ani podporu u šéfa ÚOOZ Šlachty, který dal víc na Fialu. Takže jedině, co Vokál měl, byly problémy s Bojanem a obava o vlastní život. Vokál se v průběhu roku 2015 svěřil několika svým známým, že je situací u policie znechucen a že chce v ÚOOZ skončit a odejít do civilu. A asi právě proto se přestal chovat prozíravě. K Arifovičovi se začal chovat víc jako kamarád, než jak to bývalo dříve v čistě pracovním vztahu.

GIBS zjistila, že si Vokál na jaře 2015 začal s Arifovičem domlouvat budoucí práci. Inspekce tak v odposleších zachytila, jak se spolu poměrně uvolněně baví o různých podnikatelích, politicích či policajtech. A navíc zjistila, že mu Arifovič dal k užívání nové auto Škoda Oktavia.

V říjnu 2015 pak GIBS Luďka Vokála a společně s ním i Arifoviče zatkla a Vokála obvinila ze zneužití pravomoci úřední osoby a z korupce. „Vokál od roku 2014 minimálně do 18. srpna 2015 opakovaně poskytoval osobě Albin Arifovič na základě jeho požadavků informace z trestních spisů,“ stojí v dokumentu obviňujícím Vokála.

Ten se u výslechu bránil. V případě Bojana odkázal inspektory, ať si ověří, že šlo o tajné akce ÚOOZ.

A u kontaktů s Arifovičem uvedl, že šlo o kamarádskou výpomoc, nikoli o korupci. A inspektorům při výslechu řekl ještě jednu věc: „Šli jste po mně, protože jste se chtěli dostat na Šlachtu.“ V další části své výpovědi u GIBS Vokál řekl, že inspektoři podle jeho informací v tomto duchu mluvili s jedním potenciálním svědkem. „Říkali mu, že Vokál je vyždímáný jako citron, a teď se přes něj dostaneme na Šlachtu. Říkali mu: A vy nám v tom můžete pomoci. Teď už se Šlachty bát nemusíte.“

Magazín Reportér Vokála kontaktoval, ale ten se odmítl k případu jakkoli vyjádřit.

Paradoxní je, že Vokál má za sebou jednu z nejúspěšnějších operací ÚOOZ posledních deseti let. Odhalil a se svým týmem zatkl obávaný pětičlenný gang Michaela Švába, který unesl tři podnikatele a dva z nich zavraždil. (Dva členové gangu dostali doživotí.)

Teď je Vokál mimo službu a strávil měsíc ve vazbě. „Byl bych rád, abyste podali návrh na obžalobu a neprotahovali trestní řízení. Komplexně vše vypovím před soudem,“ řekl Vokál při dalším výslechu v září 2016 a dodal, že je neviný.

Vokál do protokolu uvedl, že „inspekce vůbec nevzala v potaz utajovaný spis Singer, ve kterém jsou videozáznamy s mezinárodněprávní pomocí“. Podle něj mohou potvrdit tři státní zástupci, že v případě Bojana nešlo o nějakou jeho privátní akci. „Žádám, aby byli v této věci vyslechnuti státní zástupci, kteří o věci rozhodovali či věděli: Vladimír Jan, Ivona Horská a Lenka Bradáčová,“ uvedl Vokál.

I udělení občanství Laně D. bylo podle něj schválenou operací ÚOOZ. „Lanu nám skutečně doporučil Baskim Kazimi (Bojan). Navrhli jsme jí spolupráci a sdělili, v jaké věci a co od ní budeme požadovat. Vzala si čas na rozmyšlenou a v zásadě souhlasila. O návrhu, aby jí bylo uděleno povolení k pobytu v České republice, byl informován ředitel ÚOOZ,“ uvedl do protokolu Vokál. Což Šlachta později potvrdil.

A pokud jde o vztahy s Arifovičem, Vokál se přiznal, že s ním byl v kontaktu kvůli budoucí práci a že auto

od něj dostal do zápůjčky. Nikoli jako protislužbu za nějaké informace.

„S Arifovičem se známe asi dvacet let. Vztahy jsem s ním obnovil v roce 2014. Ale to byly už jenom přátelské styky. Zařizoval jsem mu třeba lístky na Ligu mistrů a ubytování v Itálii. Byl jsem u něj několikrát doma, znám jeho děti. Několikrát jsem u něj obědval i snídal. Jsme velmi dobří přátelé,“ řekl Vokál při výslechu.

Tajné šetření Šlachty

Magazín Reportér zjistil, že zvláštní tým JIH vedl vyšetřování také přímo proti Šlachtovi. Podle spisu GIBS ho podezíral ze zneužití pravomoci úřední osoby ve dvou bodech.

V prvé řadě šlo o jeho zodpovědnost v případě udělení pobytu Bojanově přítelkyni Laně D.: inspektoři prověřovali podezření, že za to dostal „úplatu sto tisíc korun“.

Ve druhém bodě se prověřovalo možné Šlachtovo zneužití pravomoci kvůli tomu, že měl nestandardním způsobem zjišťovat informace o trestní kauze Albina Arifoviče, aby mu pomohl.

Inspekce GIBS zahájila úkony trestního řízení ve věci Roberta Šlachty 23. února 2016. „Robert Šlachta se měl v doposud blíže nezjištěné době od roku 2013 do současné doby dopustit zneužití pravomoci úřední osoby,“ stálo v usnesení o zahájení prověřování trestné činnosti Šlachty.

10. června 2016 oznámil Šlachta rezignaci. Zdůvodnil to však údajným nesouhlasem s chystanou reorganizací policie a s kroky policejního prezidia. Bylo to čtyři měsíce poté, co GIBS oficiálně zahájila jeho vyšetřování.

30. června 2016 pak Šlachta u policie opravdu skončil.

Za zhruba dva měsíce, tedy 22. srpna 2016, GIBS vyšetřování Šlachty ukončila. Celou část poznatků týmu JIH, která se týkala Šlachty, uložila inspekce k ledu. Zatímco Vokálovi přidali inspektoři k jeho původnímu stíhání i obvinění za případ udělení pobytu Lany D., u Šlachty všechna podezření odložili. Prý proto, že svědkové měnili výpovědi. „... vyslychané osoby mají snahu zastírat skutečnou a úplnou pravdu... Lze se důvodně domnívat, že při celém šetření hrálo významnou roli také tehdejší služební zařazení a postavení prověřované osoby (Šlachty – pozn. red.),“ uvedla GIBS v usnesení o odložení případu.

Nutno dodat, že tým JIH procházel zvláštní personální obměnou. Lucie Culková, která skupinu původně vedla, odešla na mateřskou dovolenou. Její kolega z expozitury Marek Friedecký, který jí pomáhal, byl z týmu vyčleněn. Nakonec z inspekce úplně odešel a nyní je nezaměstnaný. Tým později převzal kapitán Roman Blaha, který se pak podepsal pod odložení celé Šlachtovy kauzy.

Vyšetřování týmu JIH se začalo komplikovat krátce poté, co v říjnu 2015 zatkla inspekce Vokála a Arifoviče. Necelý měsíc po vypuknutí aféry totiž rezignoval šéf GIBS Ivan Bílek, jenž byl spojován s bývalým ministrem vnitra Ivanem Langerem. (Bílek se do funkce dostal v roce 2012, kdy ještě nevládla Sobotkova vláda s Andrejem Babišem, který Roberta Šlachtu a práci ÚOOZ naopak podporoval.) Koncem února 2016 skončil ve funkci i Bílkův důležitý spolupracovník – náměstek pro speciální operace Roman Ševčík. Ten původně zřízení týmu JIH prosadil.

Akce Vidkun

Robert Šlachta při výslechu na inspekci uvedl, že se o akci namířené proti Vokálovi dozvěděl měsíc „před realizací“ (obviněním), tedy někdy v září 2015. „Informoval mě o tom náměstek GIBS Michal Murín. Ale bylo mi sděleno, že se to týkalo jen zneužití služebního motorového vozidla. Nic jiného jsem nevěděl,“ uvedl Šlachta.

Jenže z jiných výpovědí vyplývá, že se o prověřování aktivit Vokála vědělo uvnitř ÚOOZ mnohem dříve – už od prosince 2014, což bylo měsíc po spuštění tajné akce. ÚOOZ neměla detailní informace, co všechno GIBS má a co rozjídá, ale tušila, po čem jde.

Krátce nato dostal u ÚOOZ z mnoha kauz, na kterých útvar dělal, největší prioritu případ z Olomoucka – týkající se právě GIBS. Šlo o kraj, kde podle policie vlády klientelistické vazby vytvořené lidmi kolem ministra vnitra Ivana Langera. Spis dostal název operace Vidkun a jeho hlavním podezřelým byl Langerův přítel a obchodní partner Ivan Kyselý.

Jestliže tedy akce GIBS může budít dojem účelovosti a jisté snahy dostat Šlachtu, operace ÚOOZ pak vytváří zdání účelové protiakce.

O co v kauze Vidkun šlo? V roce 2012 vyšetřovala inspekce GIBS několik policistů z Olomoucka. Na základě anonymního udání. Prý měli pomáhat vlivným podnikatelům, zejména přátelům tehdejšího ministra vnitra Ivana Langera. GIBS ale případ odložila.

Po několika letech se ke kauze vrátil právě ÚOOZ. Založil spis pod jménem Vidkun. (Název je odvozen od jména proslulého norského politika Vidkuna Quislinga, který kolaboroval s nacistickým Německem.)

Útvar šetřil mnoho Langerových spojenců. 13. října 2015 pak ÚOOZ zatkl Langerova přítele, podnikatele Ivana Kyselého, a obvinil i olomouckého hejtmana Jiřího Rozbořila (ČSSD), který šel Kyselému a jeho známým údajně na ruku. Šlachtův útvar provedl i domovní prohlídku u Ivana Langera, avšak z ničeho jej neobvinil. Trestnímu stíhání naopak neunikli šéf olomoucké hospodářské kriminálky Radek Petrůj a také náměstek olomouckého policejního ředitele Karel Kadlec. ÚOOZ se zaměřila i na šéfa olomoucké pobočky GIBS Tomáše Uličného, ale toho po razii vyslechli nakonec jen jako svědka.

Případ dnes, s odstupem času, vypadá, jako by ÚOOZ chtěla vzít inspekci GIBS vítr z plachet a oslabit její

pozici. Operace Vidkun totiž ukázala kromě klientelistické sítě kolem Langerá také na nedostatky inspekce.

Připomeňme si, že týden po spuštění akce Vidkun, tedy 21. října 2015, GIBS zatkla a obvinila Vokála a Arifoviče.

Jestliže se po těchto dvou kauzách začalo v médiích mluvit o „válce policajtů“, byla to do jisté míry pravda. Vypadalo to opravdu jako vyřizování účtů.

Jedna skupina policistů se bila s druhou skupinou. Proč? Možná to byla jen obyčejná nevráživost lidí z ÚOOZ. Možná za tím stála nenávisť některých politiků, kteří Šlachta nemohli zapomenout aféru kolem Jany Nagyové Nečasové. (ÚOOZ v červnu 2013 zasahoval na Úřadu vlády a zatkl premiérovu nejbližší spolupracovnici a několik politiků ODS. Aféra pak vedla k předčasnému pádu Nečasovy vlády.)

A dost možná se na vzniklé policejní válce podepsalo i nové vedení vnitra v čele s Milanem Chovancem, jemuž oslabení Šlachta vlivu a tím i Andreje Babiše vyhovovalo.

A možná to byla jen shoda náhod a jedna akce vyvolala druhou, aniž by někdo v zákulisí tahal za nítky. Ať tak či onak. Vítězem se stal organizovaný zločin. Protože zatímco se policajti prali, mafíáni dál fungovali. Řada vražd a násilných činů zůstala neobjasněna.

Vlastimil Spěvák je v klidu. „Nemám důvod se k ničemu vyjadřovat,“ řekl Spěvák.

Bojan hrál své hry v podsvětí a s policií ještě téměř další rok. Až teprve

15. července 2016 ho zatkla a obvinila policie za vydírání menšinového akcionáře karlovarského hotelu Pupp. (Bojana tedy detektivové dostali dva týdny poté, co od policie odešel Šlachta).

Advokátem Bojana se stal Starkův věrný přítel Julius Kramarič. A po pár měsících ho dostal z vazby.

„Baskima Kazimi už nezastupuji. Více s vámi mluvit nechci,“ vzkázal Kramarič magazínu Reportér.

Magazín Reportér kontaktoval Bojana předtím, než ho policie zatkla. Bojan nechtěl kauzy s ním spojované komentovat. Uvedl jen, že se nedopustil ničeho nezákonného a že všechno kolem něj „je jen výsledek sporů uvnitř policie“.

Ani Albin Arifovič se příliš nechce k případu vyjadřovat. Ve výpovědi u inspekce GIBS ale uvedl, že i on je teď v ohrožení.

„Po mém propuštění ze zadržení mi volal na mobil Bojan. Nebral jsem to. Pak mě kontaktovali nějakí kosovští Albánci, kteří mi vyřídili vzkaz, že den po mém propuštění měl Bojan přečtenou moji výpověď a že mi prý doporučuje, abych si ho nebral do huby. Obdobné vyhrožování trvá dodnes,“ uvedl Arifovič v únoru 2016.

Akce týmu JIH byla zřízena vlastně kvůli tomu, že z policie údajně unikaly citlivé informace ke zločincům – výsledkem však je, že informace ze živých svazků jsou teď dostupné advokátům podezřelých zločinců (advokáti mají na náhled do spisů právo). A tajné informace, jména agentů a policistů, i celé operace jsou nyní v ohrožení víc než kdy předtím.

GIBS na to upozornil i plukovník Vokál. „... ve sdělení obvinění citujete z trestního spisu Singer a uvádíte konkrétní jména... za veškeré násilné trestné činy od osob, které jsou uvedeny v trestním spise Singer, jste zodpovědní vy,“ řekl při výslechu Vokál.

Shrnutí

Na počátku událostí stál samozřejmě Bojan. Dostal se do problémů tím, co dělal, protidrogová jednotka jej chtěla obvinít, on pak začal hrát hry.

Na straně policie byl ale hlavním hybatelem Šlachta, nikoli Vokál. Šlachta předal Vokálovi agenta, který ho dovedl k Bojanovi. A byl to Šlachta, kdo dal souhlas se zapojením Bojana a jeho přítelkyně Lany do akce Singer zaměřené na bossa Spěváka.

Vokál byl jen výkonná figura a vykonavatel rozhodnutí svých šéfů, nikoli strůjce.

Buď tedy existoval na samém začátku u Šlachty úmysl, jak skrytě Bojanovi (a později i Arifovičovi) pomoci, neboť jim byl zavázán za to, co pro něj udělali v minulosti při vyšetřování jiných drogových bossů z konce devadesátých let.

Nebo chtěl mít Šlachta nebezpečného Bojana jen pod kontrolou. A kvůli tomu umístil do jeho blízkosti „pozorovatele“ Vokála.

Je ale také možné a pravděpodobné, že Šlachta neměl žádné postranní úmysly. A jen příliš riskoval, aby dostal Spěváka a objasnil řadu dosud neuzavřených vražd. A zavlekl své podřízené do řetězce chyb a přehmatů, které nakonec nikam nevedly a na které pak přišla inspekce.

I v tomto případě by však šlo o jeho selhání coby šéfa ÚOOZ.

Prověřování podezřelých okolností ze strany GIBS by bylo správné, pokud jej ovšem inspekce nedělala pouze s úmyslem dostat Šlachtu a nepřekroutila přitom některé body případu.

Hrála-li v jednání ÚOOZ roli selekce, a útvar si vybíral jen kauzy, které se mu hodily (Vidkun), byl by to závažný problém, který by se měl ještě důkladně prověřit.

A poslední věc:

Pokud GIBS nakonec stáhne za kauzy kolem Bojana a udělení pobytu Lany D. jen Vokála a nikoli Šlachtu, jde buď o nekvalitní práci GIBS, nebo jde (stejně jako u ÚOOZ) o selekci a důkaz toho, že se i GIBS dostala pod politický vliv. (Za kauzu Bojana a Lany D. by měli být stíháni buď všichni detektivové ÚOOZ, kteří se na akci Singer podíleli, včetně ředitele Šlachty, nebo naopak nikdo.)

V každém případě celý příběh vykresluje o policii dost černý obrázek. Vypadá to, jako by přestala dělat svou práci. Jako kdyby policejní útvary spolu nekomunikovaly. Jako kdyby policajti dělali politiku a vše se točilo jen kolem pozic, vlivu a vyřizování účtů.

Do jisté míry to tak bylo i dříve. Ale nikdy to nebylo tak jasně zřetelné jako dnes.

Příběh – jak už bylo naznačeno – ukazuje, že v boji proti nejzávažnější organizované kriminalitě stát prohrává. A až na výjimky často tahal za kratší provaz i za éry Roberta Šlachty.

Zajišťovací příkazy

Martin Tópek a Markéta Řeháková (Hospodářské noviny)

Vyjádření poroty

Porota oceňuje, že dvojice autorů jako jedna z prvních na české mediální scéně přinesla téma zajišťovacích příkazů a přinesli exkluzivní poznatky, které jsou promítnuty v nominované sérii.

Zaplat, nebo vypadni. Během pár hodin přišli podnikatelé o firmy, jež léta prosperovaly

Z úspěšných firem, které na trhu působily i pětadvacet let, se najednou staly ekonomické trosky.

Z jejich majitelů se stali doživotní dlužníci.

„Když jim nedáte klíče, vyrazí dveře. Místní tomu všemu přihlížejí a vaše pověst je tím pádem velice špatná,“ říká jeden z poškozených.

Hospodářské noviny popsaly tři případy firem, na které stát uvalil zajišťovací příkaz. Během pár hodin podnikatelé přišli o firmy, jež léta prosperovaly. Zásah finančního úřadu dolehl i na rodiny majitelů společností.

Když jim nedáte klíče, vyrazí dveře

Když mluví Miroslav Müller o přírodě v okolí Bruntálu, vtipkuje a doporučuje nákup levných pozemků. Sedí přitom ve vybydlené kanceláři. V policích, které byly pravděpodobně kdysi plné šanonů, se nyní krčí pouze čtyři prázdné sklenice. Při debatě o tom, jak ho finanční úřad vydáním zajišťovacího příkazu připravil o prosperující firmu VHS – Ropa plus, však zvažní. Po otázce, jak taková věc dolehne na rodinu, se podívá kamsi do dálky. „O tu samozřejmě přijdete,“ říká bývalý zaměstnavatel dvanácti lidí.

Jeho příběh je jedním ze tří, které zmapovaly HN. V něčem se sice liší, ale jedno mají společné.

Z úspěšných firem, které na trhu působily i pětadvacet let, se najednou staly ekonomické trosky. Z jejich majitelů jsou doživotní dlužníci, kteří nemají šanci splatit státu desítky milionů korun, které mu nikdy neukradli.

„Ten den si pamatuji naprosto přesně. V osm hodin ráno mi zavolal finanční úřad a informoval mě, že provádí exekuci. To bylo všechno,“ popisuje Müller. Vzápětí do jeho firmy a čtyř skladů vtrhli pracovníci finančního úřadu v doprovodu ozbrojených celníků. „Zaměstnance odehnali od strojů a od kasy. Všechny majetek zadrželi a podnik zavřeli,“ vzpomíná Müller na den, kdy v České republice přestal fungovat podle jeho slov třetí největší prodejce olejů a maziv.

Berní úředníci byli přesvědčeni, že dluží státu 10 milionů korun za daň z přidané hodnoty, kterou nezaplatil při dovozu pohonných hmot z rakouské rafinerie. Daň sice zaplatil obchodník, od kterého Müller naftu koupil, finanční úřad ji však chtěl po něm, protože zboží přijelo do Česka v jeho autech. Přestože se Müller snažil úředníkům vysvětlit, že daň už je zaplacená, a byl dokonce ochotný ji zaplatit znovu, než se vše vysvětlí, firmu před likvidací nezachránil. „To nešlo, nebylo s kým komunikovat,“ říká.

Finanční úřad postupuje tak, že k uvalení zajišťovacího příkazu stačí pouhé podezření na daňový únik, nebo dokonce jenom předpoklad, že k němu v budoucnu dojde. Pro finanční správu by to přitom měl být pouze krajní prostředek, jak zamezit tomu, že podvodníci před zaplacením daně z trhu zmizí i s veškerým majetkem. Úřad je kritizován za to, že tento nástroj používá plošně a jeho následky jsou pro firmy likvidační.

Zákonný konec podnikání postihl i Miroslava Müllera. „Je to obrovská rána, která se těžko vrací zpět. Ani v okamžiku, kdy nám majetek vrátí, už se nedostaneme na dřívější úroveň,“ říká. Stejným způsobem navíc člověk přijde o společenskou reputaci.

„Když jim nedáte klíče, vyrazí dveře. Místní tomu všemu přihlížejí a vaše pověst je tím pádem velice špatná.“

Na podnikatelskou stranu se postavil Krajský soud v Ostravě a letos v březnu i Nejvyšší správní soud. Oba prohlásily zajišťovací příkazy za neoprávněné. Na jeho situaci se tím ale nic nezměnilo. Nejenže mu finanční správa majetek nevrátila, navíc dál pokračuje v jeho rozprodávání za zlomek hodnoty. Poslední dražební vyhlášku na zabavený majetek dostal před několika dny.

Soudce Nejvyššího správního soudu Karel Šimka potvrzuje, že stát opravdu likviduje firmy jenom na základě podezření. „Je to divné, ale je to tak. To mu vyčítám,“ říká.

Je toho názoru, že by bylo lepší, kdyby finanční správa nechala podezřelou firmu dál podnikat, ale se zmrazeným majetkem a pod přísným dohledem pohybů peněz i zboží. Když se totiž u soudu prokáže, že finanční úřad vydal zajišťovací příkaz neoprávněně, často už není ani komu zabavený majetek vracet, protože firma neexistuje.

Müllerovi kromě toho hrozí, že exekuce jeho majetku zabavením firmy nekončí. Obstavením účtů přišel o důvěru banky, u které má hypotéku na dům. Ta chce nyní pohledávku zaplatit. Podnikatel je však zcela bez prostředků, a tak mu hrozí, že si banka vezme jeho dům a i ten půjde do dražby na umoření dluhu.

Všechny následky počínání finanční správy se však nedají přepočítat na peníze. „Po dvaceti letech práce zjistíte, že nemáte vůbec nic. S tím se ještě dokážete smířit, ale ovlivňuje to vaše zázemí i vztahy. Mám děti, měl jsem fungující rodinu, pod tlakem událostí jsem se rozvedl,“ říká Miroslav Müller.

Je rozhodnut počkat do září, jestli mu stát jeho majetek vrátí. Pokud se tak nestane, podá ústavní stížnost.

Prý utečeme s miliony v kapse

Rodinný dům s pečlivě udržovanou zahradou a altánkem nevypadá jako majetek, kterého by se chtěl někdo narychlo zbavit. Přesto finanční správa dospěla k závěru, že manželé Kryštofovi, kterým dům patří, jsou jen nastrčení bílí koně a hodlají v nejbližších týdnech okrást stát o desítky milionů korun a pak zmizet i s majetkem. Vzápětí manželé poznali, co to znamená, když někdo během pár hodin přijde o peníze i dobrou pověst.

Jejich společnost Autotrans Petrol 25 let dovážela značková paliva od firem Shell, BP nebo OMV, zaměstnávali 20 lidí. Přestože firma nikdy neměla žádný nedoplatek na DPH, dolehl na ni zajišťovací příkaz finanční správy. „Byla to sehraná akce. Měli s sebou cisterny na odčerpání nafty, odvezli i všechno zboží z obchodů, zabavili veškeré finanční prostředky, čtyři osobní auta i cisterny a návěsy,“ popisuje zásah státu Jaromír Kryštof.

Jeho firma přitom údajně nikdy stát na dani neošidila. Berní úředníci z účetních podkladů za roky 2012 a 2013 vypočetli, že Autotrans by měl v následujících měsících odvést na DPH 89 milionů korun. Protože se Kryštofovi stali článkem v řetězci dodavatelů, kde někdo z překupníků daň neodvedl, finanční úřad je měl za bílého koně. Tedy firmu, která krátce po převozu pohonných hmot přes hranice nezaplatí DPH a zmizí i s veškerým majetkem. „S naším přímým dodavatelem problém nebyl – ten DPH odváděl. Všechno jsme prověřili, nebyli na seznamu nespolehlivých plátců ani nic podobného,“ říká Kryštof.

Bílí koně obvykle nemají žádné sídlo, flotilu cisteren ani nemovitosti, přesto celníci pojalí podezření, že by nastrčenou firmou mohla být i desítky let fungující a prosperující společnost. „Firma se rozšiřovala, máme auta, nechápu, z čeho plyne podezření, že bychom se měli zbavovat majetku,“ říká podnikatel. Naopak uvažovali o tom, že podnikání v budoucnu převezme jejich syn.

Namísto toho manželé sledovali, jak se hodnota jejich jmění smrskává. Celníci jim zabavili majetek a veškeré zboží v hodnotě 72 milionů korun, což by mělo stačit na umoření většiny dluhu. Počty finanční správy byly ale jiné. „V dražbě se prodala všechna osobní auta, ale jenom za polovinu ceny. Zboží i pohonné hmoty vykoupilo Čepro za třetinu ceny,“ říká Martina Kryštofová.

Vybraná suma však nešla celá na úhradu dluhu, velkou část spolky náklady na dražbu. Kvůli úrokům navíc závazek neustále narůstá. Manželé Kryštofovi tak dnes už dluží přes sto milionů korun, z jejich původního jmění nezbylo nic. „Do konce života to nemáme šanci zaplatit, nemůžeme mít účet v bance ani platební kartu,“ dodala podnikatelka.

Celé řízení se táhne už tři roky. Zbyněk Čermák, advokát manželů Kryštofových, upozorňuje, že řízení

mohlo skončit daleko dřív. „Neustále jsme se odvolávali, podávali stížnosti a námitky proti všem rozhodnutím. Úředníci tvrdili, že je všechno v pořádku a že nepochybili. Najednou, když soud zajišťovací příkazy zrušil, finanční úřad tvrdí, že asi byla někde technická chyba,“ popisuje. Zpochybňuje také kontrolní funkci Odvolacího finančního ředitelství, kam v první řadě putují všechna odvolání proti zajišťovacím příkazům. „Ve své praxi jsem nikdy nezažil, že by Odvolací finanční ředitelství potvrdilo špatný postup finančních úřadů. Kontrola z jeho strany nemá žádný smysl, když pracuje pod stejným vedením,“ vysvětluje. Hospodářské noviny zjistily, že z 350 firem dodneška uspěly dvě.

Kryštofových se zastaly až soudy, které zrušily zajišťovací příkazy pro nedostatečné odůvodnění. A jako první se manželé dočkali i toho, že zrušení zajišťovacích příkazů potvrdila sama finanční správa. Jenomže ani to bývalým podnikatelům s firmou v insolventci nepomohlo. „Čerpací stanice jsou stále zablokované. Finanční úřad mlčí,“ říká Kryštofová. Naopak jim dodnes mizí veškeré peníze, které dorazí na bankovní účet.

Postup státu je v tomto případě v rozporu s jeho zájmem chránit státní rozpočet. Podnikatelé se budou soudit o zabavené zboží, ale také o náhradu za zničenou firmu. „A tam je velký úrok z prodlení, kolem 28 procent vyčíslené škody. Stát bude platit stamiliony,“ říká soudce Nejvyššího správního soudu Karel Šimka.

Manželé Kryštofovi se na žalobu chystají. Chtějí uhradit zabavené zásoby za 72 milionů korun a stejně tak nemajetkové újmy. „První týdny a měsíce byly muka, přemýšlela jsem, že skočím pod vlak. To, že nám zničili život, už nikdo nenahradí. Lidé si ze začátku mysleli, že jsme ty peníze opravdu ukradli,“ vzpomíná Martina Kryštofová.

Lidé se ptali, co táta ukradl

Vzpomínky sedmadvacetileté Michaely Brzákové dokazují, že zajišťovací příkazy doléhají i na okolí domnělých nepoctivců. Dcera Vlastimila Hercoka, majitele firmy Herst, kvůli nim přišla o rodinu. „Rodičům bývalého manžela se nelíbilo, že si vzal dceru podvodníka. Strašně jsme se kvůli tomu pohádali. Neshody s jeho rodiči stály za tím, že jsme se nakonec rozvedli,“ vzpomíná Brzáková.

Jejímu otci obstavil finanční úřad účty zajišťovacím příkazem v listopadu roku 2013. „Nemohli jsme ani zaplatit našim zaměstnancům. Všichni dostali výpověď a odešli bez odstupného. Nyní na nás vymáhá úřad práce 800 tisíc korun,“ popisuje Hercok. Spor o nevyplacené mzdy není jediný problém, kvůli kterému bývalý autodopravce a obchodník s palivou čelí trestnímu řízení. „Poté, co mi obstavili účty, na mě okresní správa sociálního zabezpečení podala trestní oznámení kvůli nezaplacení sociálního pojištění. V současnosti jsem obviněný z trestného činu neplacení daní,“ říká Hercok.

Podle soudce Nejvyššího správního soudu Karla Šimky je takový způsob kriminalizace lidí nepřijatelný. „Neznám všechny okolnosti, ale pokud někomu stát zabaví peníze, nemůže ho přece trestně stíhat za neplacení pojistek,“ řekl Šimka Hospodářským novinám.

Paradoxní podle Hercoka je, že v době vydání zajišťovacího příkazu měl v ruce dva týdny staré potvrzení od finanční správy o tom, že státu na daních nic nedluží. „Za celých 10 let jsme neměli žádný nedoplatek na dani, probíhaly u nás dvě až tři kontroly do roka a vše bylo bez problémů,“ dodává Hercok. Popisuje, jak exekutorka přišla v doprovodu celníků ozbrojených samopaly. Ve stejný čas obsadili firmu, sklady a pět čerpacích stanic. „Zajistili nám všechno, nemohlo vyjet jediné auto, ať vezlo zboží do pekáren, nebo šampony. Dokonce jednomu zákazníkovi, který tankoval, vytrhli tankovací pistoli z ruky.“

Hned poté co mu berní úředníci spolu s celní správou zabavili také zboží a auta a zavřeli čerpací stanice, podal Hercok odvolání k brněnskému Odvolacímu finančnímu ředitelství. Obratem dostal zamítnutí, a tak se odvolal proti doměřené dani. Navzdory urgencím to úředníci posuzovali přes dva roky. „Nevysvětlovali nic. Zeptali se, jestli mám 154 milionů: Dejte je sem na stůl, řekla paní exekutorka. To jsem samozřejmě neměl, tak začali s exekucí,“ říká Hercok. Důvod k likvidaci firmy byl pro finanční správu stejný jako u firmy VHS – Ropa plus. Hercok zakoupil pohonné hmoty od českého obchodníka, ale do ciziny si pro ně jel vlastními auty. O práci tak během dne přišlo 65 lidí.

„Vyvstaly pochybnosti, zda si firma Herst uplatnila odpočet DPH v souladu se zákonem,“ vysvětlil postup berních úředníků Tomáš Krása, vrchní rada střeďočeského krajského ředitelství finančního úřadu.

Zmíněné pochybnosti následně změnil život podnikateli i jeho rodině. „Všichni zaměstnanci ho měli za podvodníka, kvůli kterému museli odejít z firmy a přišli o práci,“ vzpomíná Michaela Brzáková. V tu chvíli

byla ráda, že nemá se svým otcem stejné příjmení. Stejně jako ona i Hercok přišel kvůli zničenému podnikání o manželství a dobrou pověst. Líčí například, jak před jeho domem stály davy lidí a čekaly, až mu budou celníci zabavovat majetek. A dokládá to historikou, kdy ani nemohl v podniku svého známého sedět s ostatními hosty. „Řekl, ať jdu radši do salonku, protože lidé mě mají za podvodníka, který okradl stát o 150 milionů,“ líčí dnešní zaměstnanec autoškoly, kterou jeho dcera vede.

Autoškolu musela napsat na své jméno. Vlastimil Hercok dodnes nemůže mít ani účet v bance, veškeré peníze mu finanční správa okamžitě zabaví. Přestože zajišťovací příkaz byl vydán už před čtyřmi lety, kvůli průtahům finančního úřadu Hercok teprve čeká na rozhodnutí krajského soudu. Ten se v podobných případech podnikatelů zastal, finanční správa však často podává takzvanou kasační stížnost. Sice nemá odkladný účinek, berní úřad na to však nebere ohled a v zajištění majetku pokračuje dál.

Také v tomto případě skončil v aukcích, podle Hercoka za polovinu tržní ceny. „Odečítaly se z toho náklady na dražby, stály asi dvacet procent z toho, za co zboží prodali. Ze všech vydražených věcí jsme měli odvést ještě DPH, což jsme samozřejmě nezaplatili, protože nebylo z čeho,“ říká Hercok.

Pokud mu dá soud za pravdu, nehodlá na rozdíl od ostatních podnikatelů finanční správě tolerovat nerespektování rozsudku. „Kasační stížnost nemá odkladný účinek, a pokud mi to do tří dnů nevrátí, obrátím se na exekutora.“

Berní úředníci veřejně promluvili o zajišťovacích příkazech. Firmu Herst vehnali do exekuce kvůli obavám, že nezaplatí daň

Takzvaný zajišťovací příkaz by berní úředníci podle soudců měli používat jen v nejzazších případech. Praxe je nicméně jiná.

Jaké měli kontrolóri důvody k tomu, hnát firmy do exekuce, zatím veřejně vysvětlit odmítali. Odvolávali se na povinnost mlčenlivosti.

HN se jako prvním podařilo získat zbavení této povinnosti v případě společnosti Herst.

Když mají berní úředníci „obavy“, že podnikatel v budoucnu nezaplatí DPH, mohou na něj uvalit takzvaný zajišťovací příkaz. Většinou po něm následuje okamžitá exekuce veškerého firemního majetku, peněz a obstavení účtů. Podle soudců by měli toto opatření používat pouze v krajních případech, když k výběru daně nepostačují jiné způsoby.

Praxe je ale jiná a krachem končí i úspěšné firmy, které nikdo z daňových podvodů neusvědčil.

Podnikatelé se proti jednání finančních úřadů často brání žalobami. Už v několika případech se soudci firem zastali, protože úředníci nedokázali své postupy dostatečně odůvodnit. Jaké měli kontrolóri důvody k tomu, hnát firmy do exekuce, však zatím veřejně vysvětlit odmítali. Odvolávali se na povinnost mlčenlivosti. Hospodářským novinám se jako prvním podařilo získat zbavení této povinnosti v případě společnosti Herst, která obchoduje s pohonnými hmotami.

Její majitel Vlastimil Hercok se v současnosti s finančním úřadem soudí o doměřenou daň přesahující 150 milionů korun. K soudu mohl podat žalobu až poté, co jeho odvolání proti postupu finančního úřadu posoudilo Odvolací finanční ředitelství. Jeho odvolání zde leželo téměř dva a půl roku, než bylo zamítnuto. Mezitím mu finanční úřad zabavil veškeré peníze a rozprodal majetek. „Už nemám co ztratit. Firma je mrtvá a veškeré peníze jdou na účet finančnímu úřadu. Jednali neoprávněně, takže chystám exekuci na stát,“ uvedl Hercok.

Hospodářské noviny požádaly vedení příslušného finančního úřadu, aby objasnilo postupy svých úředníků. Na otázky odpovídal Tomáš Krása, vrchní rada střeďočeského krajského ředitelství finančního úřadu.

HN: Finanční úřad vydal na společnost Herst zajišťovací příkaz s následnou exekucí, protože jí doměřil DPH ve výši 161 milionů korun. Můžete vysvětlit, čím se firma provinila?

Jako finanční správa nezjišťujeme vinu nebo nevinu. Na to jsou jiné úřady. Zabýváme se čistě správou daní a postupujeme podle daňového řádu. Pokud zjistíme nějaké pochybení, daň doměřujeme.

HN: K jakému pochybení došlo v tomto případě?

Od listopadu 2013 do června 2014 jsme ve firmě prováděli daňovou kontrolu. Zaměřená byla na DPH za období 2010–2013. Před zahájením kontroly jsme firmu analyzovali. Zjistili jsme, že pohonné hmoty nenakupovala v České republice, ale dovážela je ze zahraničí vlastními auty.

HN: Společnost Herst sice pohonné hmoty ze zahraničí dovážela, nakupovala je ale od českého

dodavatele, který jí prodej zprostředkoval. Takový postup je na trhu běžný. Co tedy udělali špatně? Zásadní problém byl, že si v daňovém přiznání uplatňovala nárok na odpočet daně od tuzemských dodavatelů. Pochybovali jsme, že je to v souladu se zákonem. Podle nás se vlastníkem pohonných hmot stala už v zahraničí, vyplývalo to z důkazů. V takovém případě předpisy o DPH říkají, že se nejedná o tuzemské plnění a nárok na odpočet daně firma nemá.

HN: Z čeho jste vyvodili, že majitelem byla firma už v zahraničí?

Aplikovali jsme jasný princip materiální pravdy. Ekonomickým vlastníkem se firma stává, když může se zbožím volně nakládat.

HN: Dovoz pohonných hmot probíhá podle přísných pravidel. Řidiči musí zboží převést přes hranice pod dohledem celníků, přijedou tam v přesně stanovený čas a potom jedou na předem určené místo.

Podle vás mohl podnikatel se zbožím volně nakládat, už když ho řidiči naložili do cisterny?

Nám připadá, že s ním nakládat mohl. Když podnikatel obchod uzavíral, tak od začátku věděl, kam si pro zboží jede, a vezl si ho hlavně pro sebe. Pohonné hmoty následně stočil na své čerpací stanici nebo na čerpací stanici nějakého svého odběratele. Natankoval si je do svých cisteren.

HN: Pokud by tedy zboží nepřevážel ve vlastních autech, tak podle vás nárok na odpočet daně měl?

To záleží na okolnostech. Že pohonné hmoty naložil na vlastní auta, nás jenom utvrdilo v tom, že převážel vlastní zboží a přepravu zajišťoval jako kupující. Podnikatel potom prokázal, že část pohonných hmot přepravoval pro někoho jiného. O tuto částku mu Odvolací finanční ředitelství doměřenou daň snížilo. Část majetku subjekt po zahájení daňové kontroly převedl – což bylo také tou obavou z úhrady daně. Zajišťovací příkaz nebyl vydán jen kvůli vysoké doměřené dani, ale také kvůli tomu, že majetek byl nedostatečný.

HN: Když má autodopravu, je pro něj ale jednoznačně levnější přepravovat zboží vlastními auty...

Logické to je. Připouštíme, že to pro něj bylo ekonomicky výhodné. To ale neznamená, že neměl zkoumat, jestli v takové situaci není místo daňového plnění v zahraničí.

HN: Ale když za nákup platil českému dodavateli, proč by odváděl daň v zahraničí?

Nezpochybnujeme, že platil českému dodavateli. Nikde není řečeno, že nemůže platit českému dodavateli za zboží, které se nachází mimo území České republiky.

Takové transakce jsou běžné, přesto se nejedná o tuzemské plnění.

HN: Zákon zde ale úplně jednoznačně nemluví. Proto teď podal Nejvyšší správní soud otázku k Evropskému soudnímu dvoru. Ptá se na to, jak se má daň při dovozu pohonných hmot správně odvádět.

Ano, to je aktuální situace. Ale z našeho pohledu je výklad legislativy jasný. Jsou o tom i odborné články. Evropský soudní dvůr už v minulosti rozhodoval o tom, k jaké transakci má být přeprava přiřazena, a k tomu přihlížíme.

HN: Pan Hercok stejným způsobem podnikal už přes dvacet let. Asi dva týdny před vydáním zajišťovacího příkazu mu finanční úřad vydal potvrzení o bezdlužnosti. Znamená to, že předtím zákon neporušoval?

Potvrzení o bezdlužnosti znamená, že podnikatelem přiznané daňové povinnosti, které uvádí v daňovém přiznání, byly uhrazeny. Při jeho vydání ale nezkoumáme, jestli je daň uplatněna správně. Vychází to čistě z platební morálky podnikatele.

HN: Dostali jste od pana Hercoka informaci o tom, že daň zaplatil už jeho dodavatel. Prověřovali jste tuto informaci?

Tato informace při řízení proběhla. Že ale někdo daň uhradil, ještě neznamená, že byla stanovena správně. Stanovení místa plnění je primární věc, protože odvod DPH podléhá předpisům daného státu.

HN: Byla tedy daň zaplacená jiným podnikatelem?

O jiných firmách se nemůžeme bavit. Daň byla nějakým způsobem uhrazena. To, jestli v řetězcích dodavatelů někdo něco zaplatil, ale nebylo předmětem tohoto daňového řízení. Daň mohla být zaplacená, ale nebyla správně stanovena.

HN: Vydali jste tedy zajišťovací příkaz na firmu Herst proto, že jste odhalili daňový podvod nebo proto, že si podle vás špatně vyložila své daňové povinnosti, když nepochopila výklad zákona, o kterém nemá jasno ani Nejvyšší správní soud?

Zajišťovací příkaz byl skutečně vydán na základě toho, že si podnikatel zákon z našeho pohledu špatně vyložil. Podle nás neměl nárok na odpočet daně v tuzemsku.

HN: Zajišťovací příkaz má být ale používán jen v nejzazším možném případě, kdy neexistuje jiný způsob, jak daň vybrat. Tady ale daň uhradil někdo jiný. Bylo tedy nutné ho vydávat, když byly následky pro firmu likvidační?

To je tvrzení, které není ničím doložené. Nevím, jestli jsme firmu zlikvidovali. Zákon nám ukládá, abychom vydávali zajišťovací příkaz, když máme obavu, že může být daň obtížně vymahatelná nebo hrozí, že nebude zaplacená. V tomto případě jsme obavu měli.

HN: Jaký je současný průběh řízení?

V současné chvíli už zajišťovací příkaz neexistuje. Byla ukončena daňová kontrola, takže se ze zajišťovacího příkazu staly dodatečné platební výměry. Proti těm se podnikatel odvolal a nyní čekáme na rozhodnutí krajského soudu. Exekuce jeho majetku nepokračuje, protože požádal soud o odkladný účinek a ten mu vyhověl. Nemůže tedy prodat pohonné hmoty ani benzinové stanice.

HN: Jak dlouho trvalo Odvolacímu finančnímu ředitelství posouzení odvolání pana Hercoka proti platebním výměrům?

Platební výměry jsme vydali po daňové kontrole, která byla ukončena v červnu 2014. Proti těm se podnikatel odvolal, o jeho odvolání bylo rozhodnuto v říjnu 2016. Není žádná zákonem stanovená lhůta, dokdy musí Odvolací finanční ředitelství rozhodnout.

HN: Panu Hercokovi jste zabavili cisternu, která nebyla stará ani rok. Podle jeho slov měla hodnotu 4,5 milionu korun. Vy jste ji prodali asi za milion korun, čímž se mu snížil dluh ani o její tržní cenu. Pohonné hmoty nijak nestárnou, přesto se také draží za třetinu ceny. Proč tomu tak je?

Jak postupovat při prodeji majetku, je dané zákonem. Je jasně stanoveno, jak určit vyvolávací cenu. Za kolik se zboží prodá, určuje poptávka. Do dražby se může přihlásit kdokoli kromě dlužníka.

HN: Chápu to tedy správně, že chcete, aby daň byla zaplacená dvakrát?

To nechápete správně. Pokud se zjistí, že daň byla v řetězových obchodech nějakým článkem uplatněna chybně, tak podle zákona o DPH má možnost tuto daň opravit.

HN: To znamená, že pokud se vám díky exekucím podaří získat zpátky těch 161 milionů korun, tak je stát vrátí dodavateli pana Hersta, který je předtím už zaplatil?

Pokud se stane, že si podnikatel opravdu daně učiní a splní podmínky – je tam třeba daná prekluzivní lhůta, tak z mého pohledu, když podnikatel během daňové kontroly tuto chybu zjistil, mohl dát vědět svým dodavatelům a ti mohli realizovat nápravu ve svém účetnictví.

Takže nakonec je ta daň zaplacená dvakrát...

To z naší strany není ověřeno. Je pravda, že podnikatel s tím argumentoval. Odvolací řízení se k tomu vyjádřilo, takže vás odkážeme na ně.

Případ firmy Herst: neplatičem daně snadno a rychle. Stačí změnit obchodní cíle a prodat stará auta

Má-li finanční úřad obavy, že nevybere od firmy doměřenou daň, neváhá jí obstatit účty i majetek a ten poslat do dražby. K uvalení takzvaného zajišťovacího příkazu stačí, že firma například prodává část svého majetku. Podnikatelé říkají, že v tu chvíli jejich argumenty nikoho nezajímají.

To dokazuje i případ společnosti Herst, který redakce HN podrobně zmapovala. Kontroloři dospěli k podezření, že si firma neoprávněně uplatnila vrácení DPH ve výši 153 milionů korun při dovozu pohonných hmot. Kvůli obavám, že podnikatel daň nezplatí, uvalili úředníci na firmu ještě před jejím doměřením zajišťovací příkaz. Poté během několika hodin zabavili Herstu všechny peníze a majetek. „Zjistili jsme, že majitel vyvedl celkem asi padesát automobilů do spřízněné společnosti a v předešlém roce vykázal daňovou ztrátu. Měli jsme oprávněnou obavu, že daň nevybereme,“ vysvětlil vrchní rada střeďočeského finančního ředitelství Tomáš Krása.

HN prošly desítky daňových dokladů a smluv společnosti Herst, která obchodovala s pohonnými hmotami a provozovala autodopravu. Z analýzy vyplývá, že majitel firmy Vlastimil Hercok si špatně načasoval změnu svých obchodních plánů. Přestože nehodlal utlumovat své podnikání, finanční úřad dospěl k názoru, že by mohl zmizet i s nezaplacenou daní.

Vše začalo zavedením nového pravidla, že distributoři pohonných hmot musí od 1. října 2013 složit povinnou kauci 20 milionů korun. Hercok se rozhodl, že si na kauci půjčí u banky, aby mohl dál pokračovat v obchodování s palivou. „Úvěr už jsem měl příslibený, když jsem najednou dostal z banky zprávu, že mi jej

nedají, protože se o mě zajímá finanční úřad. Za pár dnů ke mně přišla daňová kontrola," popsal Hercok. Současně s tím přišel o licenci distributora pohonných hmot.

Zároveň v té době skončil největší odběratel jeho dopravních služeb, společnost Lekkerland. Z účetnictví Herstu vyplývá, že tržby od Lekkerlandu činily kolem dvanácti milionů korun ročně. Obchodní rejstřík potvrzuje, že nadnárodní přepravce zboží skutečně v Česku ukončil činnost v listopadu 2013, o čemž Hercoka informoval už v září dopisem.

„Bylo mi v tu chvíli jasné, že pokud má firma Herst fungovat dál, musí skončit s autodopravou a distribucí pohonných hmot a pokračovat pouze s provozováním čerpacích stanic," uvedl Hercok.

Proto se rozhodl rozpustit flotilu aut, zejména těch, se kterými jezdil pro Lekkerland. Nejednalo se však o padesát vozů, jak původně tvrdil vrchní rada Krása, ale o 26 z celkového počtu 65 aut. Polovina z nich skutečně šla do Hercokovy další firmy. Právě to byl pro finanční úřad argument, že se snaží „ulít“ majetek. Hercok tento obchod nepopírá. „Chtěl jsem vše, co nesouvisí s provozováním benzinek, soustředil do své druhé dopravní firmy, včetně řidičů, pro které jsem musel najít práci," řekl.

Z daňových dokladů vyplývá, že nešlo o účelový převod, ale o skutečný prodej. Peníze za auta přišly na účet Herstu a měly sloužit k nákupu dalších čerpacích stanic. Navíc smlouvy o prodeji dokládají, že většina aut změnila majitele ještě před zahájením daňové kontroly. Berní úředníci tvrdili, že Hercok auta prodával v jejím průběhu, což byl důvod k obstarání majetku.

Zároveň majitel Herstu namísto ojetých aut s hodnotou několika set tisíc zakoupil novou cisternu za téměř tři miliony korun, vzhledem ke svému plánu rozšířit síť čerpacích stanic. Doložil také, že zahájil jednání o koupi dalších dvou benzinek ve východních Čechách.

I další prověřené dokumenty ukázaly, že Hercok ve zmíněné době pracoval na rozšíření svých maloobchodních aktivit. Dvě ze tří benzinek koupil necelý rok před zahájením daňové kontroly, tedy v době, kdy podle úředníků už utlumoval své podnikání. Zchátralé pumpy koupil za necelých šest milionů korun, další miliony investoval do jejich rekonstrukce.

Finanční úřad přesto při vydávání zajišťovacího příkazu, po němž firma skončila v insolventci, trval na podezření, že se Hercok hodlá vyhnout placení daní. „Skutečnosti nasvědčovaly tomu, že činnost Herstu může být ukončena či převedena na jinou osobu," řekl Zdeněk Bilec, ředitel daňového odboru středočeského finančního úřadu.

Hercok nyní čeká na verdikt soudu, k němuž podal žalobu proti vyměřené dani. Podnikatelů se v podobných případech už několikrát zastal Nejvyšší správní soud a zrušil jak doměřenou daň, tak vydaný zajišťovací příkaz. Podle daňových expertů je to i proto, že úřad využívá tento nástroj v situacích, kdy neumí vybrat daň jiným způsobem. „Podnikatele, který nemá finance na to, aby se roky soudil, tak zcela paralyzuje," uvedl Jan Rambousek z Unie daňových poplatníků.

Bývalý šéf Generálního finančního ředitelství (GFŘ) Jiří Žežulka, který v roce 2013 na úřadu zodpovídal za výběr DPH, potvrzuje, že argumentace úředníků při obstarání společnosti Herst byla nedostatečná. „Dnes má správce daně s uplatněním tohoto opatření širší zkušenosti. Jedna věc je mít přesvědčení, že daň nevyberu, druhá věc je to dokázat," řekl Žežulka.

HN se snažily získat vyjádření také současného šéfa GFŘ Martina Janečka. Ten nejprve objasnění okolností v případě firmy Herst opakovaně přislíbil, nakonec se ale vyjádřit odmítl. Do konce srpna však musí Janeček předložit ministroví financí Ivanu Pilnému výsledky

přezkumu, zda finanční správa využívá zajišťovací případy jen v odůvodněných případech.

Kategorie audiovizuální žurnalistiky

Nejlepší rozhovor, beseda nebo diskuse

Porota

Bohumila Baštecká, psycholožka a pedagožka, **Milan Nič**, bývalý programový ředitel Nadace Pontis, **Joel Ruml**, emeritní synodní senior a farář Českobratrské církve evangelické, **Hana Třeštková**, produkční, zastupitelka Praha 7

Vítěz

Rozhovor se Zdeňkem Ondráčkem

Martin Veselovský [DVTV]

Vyjádření poroty:

Porota oceňuje způsob, jakým byl rozhovor s poslancem Zdeňkem Ondráčkem veden. I přes zjevně rozdílné názory byl Martin Veselovský schopen klást otázky tak, aby poslanec Ondráček projevil své názory. Rozhovor byl veden pevně, s jasnou publicistickou vizí.

(Video není v eBooku k dispozici, můžete si jej přehrát na webu Aktuálně.cz)

<https://video.aktualne.cz/dvtv/protlaci-si-kscm-sveho-cloveka-do-cela-komise-na-kontrolu-gi/r-b77744c8d9b511e786cf0cc47ab5f122/>

Nominace

Generace N: Deutscheböhme

Veronika Kupková a Olga Komarevtseva (blog Experience Zethau)

Vyjádření poroty

Porota oceňuje způsob, kterým autorky přinesly a zpracovaly čtyři různé osudy pamětníků, jejichž vztah k domovu zvýraznila druhá světová válka a odsun německého obyvatelstva. Do dokumentu byly autorky schopny zakomponovat reálné setkání jich samotných s pamětníky a vytvořit tak druhý nadčasový (nadgenerační, nadnárodnostní a nadtematický) plán – rozhovor o naději.

(Audio není v eBooku k dispozici, můžete si jej přehrát na youtube.com)

<https://www.youtube.com/watch?v=vCpADy3pV8E>

Nominace

Rozhovor s Andrejem Babišem *Světлана Witowská* [Česká televize]

Vyjádření poroty

I zde porota oceňuje způsob, kterým moderátorka zvládla rozhovor s tehdejším vicepremiérem Babišem. Nenechala se vyprovokovat, nepřistoupila na konfrontační styl a pokládala mu, pro něj, velmi nepříjemné otázky.

(Video není v eBooku k dispozici, můžete si jej přehrát na webu České televize)

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2110265-komu-prospeje-todle-kampan-komu-interview-ct24-s-andrejem-babisem>

Kategorie audiovizuální žurnalistiky

Nejlepší reportáž

Porota

Vladislav Günter, bývalý ředitel Centra pro integraci cizinců, o. p. s., **Matúš Kostolný**, šéfredaktor Denníku N, **Silja Schultheis**, Česko-německý fond budoucnosti

Vítězka

Z ukrajinské fronty

Tereza Engelová [Info.cz]

Vyjádření poroty

Porota oceňuje vynikající komplexní sérii reportáží podávající celistvý a vyvážený obraz konfliktu na východní Ukrajině, ocenění zasluhuje jak poctivý přístup novinářky, tak i její nepochybná odvaha.

(Audio není v eBooku k dispozici, můžete si jej přehrát na webu Info.cz)

<https://video.info.cz/svet/exkluzivne-z-ukrajiny-prechod-smrti-lide-riskuji-zivot-mez-minami-nebezpecny-je-kazdy-krok-9032.html>

<https://www.info.cz/svet/reportaz-info-cz-zivot-v-protiatomovem-krytu-donecke-babicky-uz-tri-roky-prezivaji-v-podzemi-8435.html>

<http://www.info.cz/svet/velitel-doneckeho-batalionu-zazaril-v-x-faktoru-jezdi-ve-skodovce-a-obdivuje-zemana-7562.html>

<https://www.info.cz/svet/exkluzivne-z-ukrajiny-dva-roky-pod-palbou-pak-v-izolaci-pribeh-rodiny-se-14-detmi-ktera-prosla-pekle-6367.html>

<https://www.info.cz/svet/exkluzivni-video-z-ukrajiny-blokady-nacionalistu-rozehnala-police-hrozi-nova-revoluce-6200.html>

Nominace

Orient: all inclusive

Lukáš Houdek [Český rozhlas]

Vyjádření poroty

Porota oceňuje způsob, jakým autor zprostředkoval českému publiku základní informace o islámu a muslimech a kvalitní formu audio reportáže.

(Video není v eBooku k dispozici, můžete si jej přehrát na webu Českého rozhlasu televize)

<http://www.rozhlas.cz/dvojka/dokument/zprava/co-udajne-islamofobni-cechy-laka-na-dovolenou-do-muslimskeho-egypta-dokument-orient-all-inclusive--1770312>

Nominace

Pianista I a II

Jan Novák [Česká televize]

Vyjádření poroty

Porota oceňuje příběh a jeho společenský přínos. Reportáže jsou dobře zpracované, oba díly na sebe logicky navazují a působí jako celek.

(Video není v eBooku k dispozici, můžete si jej přehrát na webu České televize)

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10117034229-168-hodin/217452801100326/>

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10117034229-168-hodin/217452801101008/>

Kategorie audiovizuální žurnalistiky

Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek

Porota

Nikola Hořejš, Václav Štětka, sociolog médií,
Eva Vozárová, bývalá manažerka open data projektů v Aliancii Fair-play

Vítěz

Jak se stát miliardářem

Jana Neumannová [Česká televize]

Vyjádření poroty

Porota vyzdvihuje schopnost autorky, která s věcností a trpělivostí konfrontovala jednoho z nejmocnějších mužů ČR ohledně základů jeho podnikatelského úspěchu. Autorka splnila povinnost médií informovat a analyzovat všechny dostupné zdroje dat ohledně nákupu akcií podniku Agrofert.

(Video není v eBooku k dispozici, můžete si jej přehrát na webu České televize)

www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/217452801240011/video/533346

Nominace

Čau Míšo, psal mu Krejčíř

Marie Bastlová [Český rozhlas]

Vyjádření poroty

Porota oceňuje způsob a řemeslné zpracování, jakým byla autorka v rozhlase schopna zpracovat a prezentovat kauzu člověka, který měl blízko jak k europoslanci Polčákovi, tak k nejznámějšímu českému zločinci Radovanu Krejčířovi

(Audio není v eBooku k dispozici, můžete si jej přehrát na webu Českého rozhlasu)

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cau-miso-psal-mu-krejcir-ted-se-s-misou-radi-starostove-a-nezavisli_201702271432_pholinkova

Nominace

Doly a tunely

Dalibor Bártek [Česká televize]

Vyjádření poroty

Porota oceňuje, že se autor tohoto příspěvku dlouhodobě zajímá o téma privatizace OKD a divákům tak ukázal její historii v celku. Příspěvek také přináší některé velmi zásadní a dosud nezveřejněné informace s mezinárodním přesahem.

(Video není v eBooku k dispozici, můžete si jej přehrát na webu České televize)

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1142743803-reporteri-ct/217452801240021/obsah/553971-doly-a-tunely>

Kategorie online žurnalistiky

Cena za inovativní online žurnalistiku

Porota

Jakub Fiala, tajemník a lektor Studií nových médií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy,
Petr Herian, zakladatel a předseda představenstva NEWTON Media, a. s.,
Valér Kot, media consultant, **Pavλίna Kvapilová**, bývalá šéfka Nových médií České televize

Vítězové

Dezinformace: co pro vás znamenají lži?

Nikita Poljakov, Lukáš Prchal a Jakub Zelenka [Aktuálně.cz]

Vyjádření poroty

Profesionálně zpracovaná one page infografika v té nejlepší formě. Důkladně zmapované téma s množstvím interakčních ploch a reálnými příklady z českého prostředí; tvůrci měli odvahu vztáhnout problematiku k nám, což je velmi důležité. Jasný společenský přínos, řemeslná kvalita.

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/valka-dezinformace-fake-news/r-7bfb35b23bb311e7886d002590604f2e/>

Nominace

Chatbot: vyžijete s průměrným důchodem?

Robert Candra, Adam Javůrek a Michal Zlatkovský [iRozhlas.cz]

Vyjádření poroty

Aktuální téma, adekvátní přizpůsobení se cílové skupině, funkční představení problémů starší generace jazykem mladší generace. Cenné je využití konverzačního rozhraní, které zajišťuje individuální přístup, vtažení do problému a prožitek.

Limitní je potřeba sociální sítě, ale jde o natolik využívanou platformu (zejména mezi mladými, na které projekt cílí), že se to může brát jako plus.

www.messenger.com/t/1998996410318621

www.irozhlas.cz/zpravy-domov/zeme-senioru-line-hra- Duchod-jeziskova-vnoucata_1711280801_zlo

Nominace

DemagogTV

Demagog.cz a Jan Vlček

Vyjádření poroty

Adekvátní reakce na rychlost doby, jednoduché a funkční řešení, za kterým stojí kvalitní investigativní novinářská práce. Přenos již používaných zahraničních prvků do ČR, užitečný počín.

demagogtv.cz/

Česko-slovenská cena veřejnosti

O vítězi této ceny rozhodla česká a slovenská veřejnost v online hlasování, které probíhalo od 21. do 30. dubna 2018 na adrese:

<http://hlasovani.novinarskacena.cz>

Vítězný příspěvek získal 1 773 hlasů, celkem z 4 354 hlasujících.

Vítězka

Saša Uhlová

Saša Uhlová za sérii reportáží Hrdinové kapitalistické práce [Allarm.cz]

<https://a2larm.cz/2017/09/hrdinove-kapitalisticke-prace/>

Cena za regionální žurnalistiku

Porota

Oľga Baková, šéfredaktorka zahraničního zpravodajství RTVS, **Adam Černý**, novinář, předseda Syndikátu novinářů ČR, **Ivo Mluděk**, spisovatel na volné noze, **Luděk Navara**, spisovatel a publicista

Vítěz

Série Čistky v severočeských galeriích a muzeích

Robert Malecký [HlidacíPes.org]

Vyjádření poroty

Porota oceňuje systematickou novinářskou práci, která rozkrývá praktiky lokálních politiků, kteří odvolali pět ředitelů krajských muzeí a galerií, ve specifickém regionu severních Čech.

hlidacipes.org/pomsta-za-tibet-kraj/

Nominace

Série článků

Jakub Čech pro Hanácký večerník

Vyjádření poroty

Porota oceňuje obdivuhodné nasazení mladého muže, který dokáže jasně a výstižně pojmenovat problémy svého města a to v mediu, které je nezávislé a v regionu vydává jak tištěnou, tak online verzi.

<http://www.hanackyvecernik.cz/publicistika/jakub-cech>

Nominace

Drahé bydlení v zimě a špíně

Jana Ustohalová [MF Dnes]

Vyjádření poroty

Porota oceňuje poctivou sondu do oblastí, které je na okraji zajmu společnosti a otevírá téma byznysu s chudobou v druhém největším městě České republiky.

brno.idnes.cz/ubytovna-ulice-markety-kuncove-brno-zima-spina-fr5-/brno-zpravy.aspx?c=A170410_2318368_brno-zpravy_krut

www.novinarskacena.cz www.osf.cz
[#NC2017](#) [#novinarskacena](#)

